C. A. Carlson

Marbäcks kyrka och omgivning

ALLMOGESONEN

Av

C. V. BOWMAN

COVENANT BOOK CONCERN
CHICAGO, ILLINOIS

Copyright 1926
by
C. V. BOWMAN

Tryckt
Veckobladets Tryckeri, Minneapolis, Minn.

FÖRORD

Då jag för närmare trettio år sedan först började skriva förestående kapitel, hade jag ingen tanke på att de till sist skulle utveckla sig till nuvarande omfång, ej heller att de skulle utgivas såsom en bok. Jag skrev för övningens skull och emedan det var en angenäm sysselsättning på lediga stunder. Med tiden växte mina anteckningar, och tanken att någon gång låta allmänheten få del av innehållet uppstod för mitt sinne. Det första kakpitlet infördes också uti julkalendern Aurora för några år sedan.

Under de två senast förflutna åren har jag en och annan gång tagit fram mitt gamla opus ur lådan, läst det på nytt och funnit en viss njutning däri. Under läsningen hava en del smärre ändringar gjorts. Ett par vänner, vilka läst manuskriptet, hava uppmanat mig att låta detsamma gå i tryck, och jag har nu beslutat att så göra.

Jag inser mycket väl, att åtskilligt kunde vinnas både till form och innehåll, om manuskrip-

tet omarbetades, men därtill har jag nu varken tid eller lust. Boken framträder därför utan alla anspråk. Den är endast ett lekande barn i barnkammaren. Men liksom barnen ofta roa oss äldre människor, som redan grånat under livets kamp och kanske gå med neddragna mungipor, så kan möjligen denna bok framlocka ett oskyldigt leende, under det den väcker minnen från en förfluten, lycklig barndomstid, samt mana till tacksamhet till honom, som leder människorna enligt sina evigt goda planer.

Chicago, Ill., den 1 oktober 1926.

C. V. B.

FÖRSTA KAPITLET

Det gamla soldatbostället

För ett femtiotal år sedan stod i Marbäcks socken en liten rödmålad stuga, som redan vid den tiden hade uppnått ansenlig ålder, dock utan att därför se gammal och förfallen ut. Dess vita stenfot, dörrar och fönsterkarmar samt röda väggar och tegeltak gåvo stugan ett ungdomligt utseende.

Den låg nedanför kullen, omgiven av vackra björkar, aspar och alar samt på ena sidan, litet längre bort, av tät barrskog. Liksom en trogen skyddsvakt voro dessa löv- och barrträd av Skaparen utposterade till trygghet och trevnad för stugans invånare.

I detta enkla tjäll bodde en skicklig hantverkare med sin idoga och glada hustru och deras rödrosiga barn, tvänne av vardera könet, alla fyra födda under stugans tak. Kalle var den äldste av syskonen.

På gården med den lilla blomsterrabatten och den slingrande gångstigen stod ett körsbärsträd, vars patriarkaliska krona årligen bar rika skördar av välsmakande bigarråer. Därjämte pryd-

des gården av några anspråkslösa vinbärs- och krusbärsbuskar.

I ett stenrös litet längre bort växte ett par resliga oxlar, vilkas röda klasar barnen tyckte om att steka på glöd och äta mellan målen eller när helst deras aptit manade dem därtill.

Ej långt från oxelträden låg källaren, utgrävd i sluttningen och med tak av bräder. Alla gossar i trakten voro livligt intresserade i det sluttande källartaket och kunde ej gärna motstå dess förtrollande frestelser. Icke ens flickorna kunde alltid undgå takets egendomliga tjusning. Det var ett stort nöje för alla unga att krångla sig upp på takåsen och sedan med ilande fart åka ned på de sluttande bräderna.

Den stormande glädjen förvandlades likväl ej sällan i klagolåt. Ty en förarglig kvist i bräderna eller kanske en spik behagade göra en rispa i byxorna, och ibland djupare rispor också. De senare aktade gossen föga, ty ungt skinn läkes lätt. Men det var värre med byxorna. Rivna kläder väckte nämligen storm i hemmet, där man alltid höll före, att sådana vittnade om okynne, som måste botas med karbasen. Några svidande björkrisstrimmor på gossens rispade lekamen blevo därför det sorgliga slutet på den glädje, som källartaket hade bjudit på.

Det frestande taket med kvistar och spikar tilläts emellertid att kvarstå, en ständig inbju-

dan till nya äventyr med åtföljande nya missöden och flera björkrisstrimmor.

På behörigt avstånd från stugan, till vänster då man steg ut, låg den grådaskiga ladugården. Den var täckt med halm, som av ålder blivit mossig. Ladugården var själva huvudbyggnaden i ett helt komplex, omfattande lador och loge, hönshus, svinstia, vedskjul etc. Här bodde den nyttiga kossan, de lurviga fåren, de rotande grisarna samt de rivande och kacklande hönsen. Alla hade sina bestämda kvarter, inrättade efter deras säregna behov och levnadsvanor.

Framför stugan lågo öppna åkrar och gärden samt hage och äng. Marken var kuperad och lindrigt sluttande från stugan, tills den på andra sidan ån småningom åter reste sig och barrskogen slutligen skymde vidare utsikt åt väster.

I sluttningen av kullen bakom stugan låg vattenverket, som i mannaminne aldrig hade varit i olag, en springkälla med klart, porlande vatten. Ur denna källa öste man fritt med skopa och ämbar. Barnen drucko ofta utan öskärl, då de under sina lekar blevo törstiga. Man kastade sig framstupa invid källan och drack, under det man såg sin egen bild i vattnets spegel. Källans rika flöden letade sig väg genom ängen, där boskapen släckte sin törst både vinter och sommar.

Stugans åkrar voro små och alls icke bördiga.

Hela nejden var mager och stenbunden. En författare påstår, att himlen har givit denna trakt stenar i stället för bröd. Men likväl gav jorden även här en försvarlig bärgning åt lantmannen, vilket var allt han väntade såsom lön för sin möda. Nutidens uppdrivna fordringar på bekvämlighet och lyx voro då ännu okända i Marbäcks socken.

Men hade Skaparen ej behagat giva trakten bördiga marker, så hade han likväl skänkt den ett fagert utseende. Här omväxlade på ett behagligt sätt höjder och dalar, skog och odlade tegar, åar, forsar och fall samt sjöar med idylliska stränder, allt ett skönt konstverk av Skaparens hand.

Stugan kallades Smedhemmet. Kanske hade en smed någon gång i tiden bott på platsen och stugan på grund därav fått sitt prosaiska namn. Nu hade socknens förnämste skräddare sitt hem och sin verkstad i densamma. Skräddarhemmet skulle därför nu ha varit ett egentligare namn. Men ingen tänkte på att omkristna stugan. Och en namnförändring i och för sig förädlar ju varken orter eller människor.

Stugan var timrad på gammalt vis och var ämnad att motstå seklernas tand. Mellan de skrädda timmerstockarna hade man inslagit en mossblandad rappning, som gjorde väggarna täta. För övrigt var stugan omsorgsfullt brädfodrad.

Den låga stenfoten var murad av ortens kullersten.

På långväggen mot väster var stora ingången. De vita dubbeldörrarna voro efter nutidens förhållanden låga, liksom stugan själv. Framför den höga tröskeln låg en bred stenhäll, som aldrig blivit tuktad av mejsel och slägga, men på vilken människors fotfall under årens lopp gjort så mycket tydligare intryck.

Över ingången hängde en tavla i blått och gult med svenska vapnet på samt en inskription, som angav att stugan tillhörde Norra Vebbo härads 27 kompani av svenska hären. Den var nämligen ett soldatboställe. På den tiden erhöll icke kronans tjänare som nu sin sold i penningar, utan man gav honom i stället boställe med ett litet jordområde att disponera över. Bönderna i trakten voro pliktiga att hjälpa soldaten med hans jordbruk, såsom en del av deras skatt till rikets värn. I likhet med andra soldatboställen i Sverige gick även detta för länge sedan under klubban. Stugan är nedriven och ägorna ha blivit lagda till närmaste bondgård.

De vitmålade dörrarna hänga på grova hakar och öppnas inåt. Dörren till höger är försedd med ett grovt handtag av trä, och ovan detsamma är ett stort nyckelhål. Som dörren står på glänt, taga vi oss friheten att stiga in i farstun. Där på väggen hänger nyckeln, stor som en liten

pistol, och jämte den hänga lie och skära, hacka och räfsa. Nyckeln torde ej ha varit begagnad på åratal, ty ingen fruktar tjuvar i dessa trakter. Endast i händelse av långresa kanske man låser dörren och gömmer nyckeln under stenhällen eller hänger den på stugeknuten, nästan mitt för ögonen på vem som kommer.

Dessa vackra drag av förtroende till medmänniskorna hava med den stigande civilisationen så gott som försvunnit. Man vågar ej längre lita på någon. Därför sätter man dubbla lås för dörrarna orh riglar därjämte. Man behöver starka och sinnrika lås för att känna sig trygg i egen bostad. Föga heder, du stolta civilisation!

Till höger i farstun är en bred, omålad dörr, som hänger på smidda hakar och har sitt smidda handtag med klinka, men intet lås. Enligt ortens sed öppna vi och stiga in utan föregående knackningar. Den höga tröskeln, av barnafjät sliten på mitten, ligger som en tyst protest mot obehöriga personers inträde.

Det är alldeles tyst inne i stugan, icke en levande varelse synes till. Tvekande dröja vi kvar vid dörren, såsom vi brukade göra då vi voro barn och inträdde uti ett främmande hem. Det är högtidligt tyst därinne, nästan som i en katedral. Själva kisse, vars tomma mjölkfat står vid spiseln, synes hava rest bort.

Vi taga vördnadsfullt stugan i betraktande.

Möblemanget är enkelt i överensstämmelse med husets tillgångar. Alla möbler äro hemgjorda. "Snickar-Johan" har tillverkat dem på beställning, en möbel i sänder. I skogen har han själv fällt furan eller björken, sågat den till bräder, tillverkat möblerna i "snickarstugan" och slutligen levererat dem direkt till sin kund. Hemindustrien blomstrade nämligen på den tiden. Man handlade med sina sockenbor, och inga mellanhänder fördyrade varorna.

Strax till höger vid dörren står en omålad skänk med lådor och dörrar och svarvade knappar till handtag. Den räcker nästan till taket. Ovanpå densamma är husets hela boksamling, bestående av bibel, postilla, psalmbok, biblisk historia, katekes och abc-bok. Ett gott bibliotek, ehuru ej så rikhaltigt. Bredvid skänken hänger i breda, hemvävda band en svartmålad bricka, som vid tjänandet erhållit både stötar och skråmor.

Utmed långväggen under fönstret står en marmorerad dragsoffa, i vilken gömmes halmmadrass, kuddar och täcke. Den är barnens bädd, sedan de vuxit ur vaggan. Soffans botten är blott några tum från golvet, varför bädden liknar ett djupt tråg, som barnen i sömnen ej kunna falla ur, hur de än kasta sig. Litet längre fram utmed samma vägg står en uppbäddad säng, som också kan utdragas på bredden. Och vid mot-

satta väggen är en annan säng, alldeles lik den förra.

Vid främre väggen står husets prydligaste möbel, en väl gjord och nymålad byrå. Den är fars helgedom, som barnen aldrig få röra. Både lådor och klaff hållas låsta. På densamma står en liten näpen spegel, den enda i hela huset. Under spegeln finnes en liten låda, innehållande fars rakdon, etc., även den låst.

Bredvid byrån hängde en gammaldags väggklocka med pendel och lod, som stilla och högtidligt knäppte sitt "tick-tack" med tonvikten på tack, liksom ville hon uppliva tacksamhetens dygd och bortjaga klagan. Klockan och brickan voro de enda väggprydnaderna i huset, båda av praktisk natur. Tavlor och andra väggbonader saknades alldeles.

Just framför gavelfönstret med de fyra kvadratformiga rutorna stod ett omålat bord med skivor att slå upp och på bordet tvenne ljusstakar av mässing. Bredvid detsamma stod en Singer symaskin, en av de allra första att leta sig väg från Amerika till dessa trakter. För övrigt fanns i rummet ett enkelt matbord, några stolar samt en spinnrock och en vagga.

På det skurade golvet sträckte sig en hemvävd trasmatta från dörren fram över detsamma. De breda tiljorna voro ej sammanfogade med någon synnerlig omsorg. Människofjät och skurborste

hade slitit dem djupt. De hårda kvistarna höjde sig över ytan såsom liktornar eller vårtor. Stora spikhuvuden märktes också i bestämda rader tvärs över golvet.

I hörnet, till vänster då man stiger in i stugan, ser man den massiva spiseln med sitt svängda valv. Uppe vid taket är en hylla för tändsticorna och björkriset, det senare en tyst varning till barnen, ifall de skulle komma att frestas till olydnad. Under vintertiden brinna duktiga vedträn på härden.

"Kom vintern på
Och blåste det i knut och vrå
Hur gott vid spiseln sig få masa
Vid björkvedsbrasa.
Jag minnes än
Hur ljuvt och skönt i aftonen
Få fly från skrillorna och isen
Till gamla spiseln".

Nu är det emellertid sommar. Spiseln står vitkalkad och prydd som en brud. Själva härden har man dekorerat med lövruskor, och på hällen står en enkel vas med ängsblommor uti.

Detta är stugans förnämsta rum, som samtidigt utgör matsal, sängkammare, förmak och skräddareverkstad. Rummet är stort nog för allt detta, ty anspråken äro små.

Ute i köket står ett vattenämbar, en byktavla och ett enkelt bord. På de orappade väggarna

finnas hyllor för grytor, kittlar och pannor. Kökspiseln med den väldiga bakugnen upptar större delen av ena väggen. Köket har för övrigt blott ett litet fönster samt en dörr utåt bakgården. I taket hänger husets brödförråd på en lång stör, tunna kakor med hål i mitten, så att de på detta sätt kunde torkas och förvaras. Sällan åt man färskt bröd i Marbäcks socken på den tiden.

Innan vi lämna den intressanta stugan, taga vi oss friheten att även titta upp på vinden. I farstun leder dit upp en öppen trappa, som saknar ledstänger och är farlig för småttingarna, vilka stundom i sina drömmar falla ner för densamma och slå sig förfärligt. Vinden utgöres av ett enda loft med ett litet fönster på varje gavel. Taket trycker hårt vid båda sidorna. Och under själva takåsen måste en fullväxt karl buga sig för att icke stöta huvudet.

Vid ena långväggen ligger vävstolen såsom en björn i ide. Då vävstolen på vårsidan "togs ner", bars den egentligen upp på vinden för att där vila tills mor får mera tid att väva. I ena hörnet ligger en hög bråte, som man ville gömma så länge. På grova, i takvirket inborrade pinnar, hänga alla obegagnade helg- och vardagskläder. Där ser man mors brudklädning, som endast vid några högtidliga tillfällen har använts sedan bröllopsdagen. Och där är fars

brudgumrock, högt värderad men sällan använd, en stolt aristokrat bland en simplare omgivning. På vinden förvaras även ärter, äpplen och torkade körsbär, allt under lås, så att icke barnen skola kunna olovandes nypa till sig av dessa läckerheter.

I denna enkla stuga hava generationer gått in och ut. De hava alla haft sina glädjeämnen och sina sorgestunder. Endast några få, som hava bott under stugans tak, finnas ännu kvar i tiden och minnas med förkärlek sitt gamla barndomshem. Nya släkten hava trängt fram med nya och större anspråk. Det gamla soldatbostället är icke mer.

Människans levnadsdag är skiftesrik. Vi uppväxa under vaggvisor, joller och barnaglädje. Men sedan kommer livets allvar. Händelserna rycka oss bort och kasta ut oss på den stora allfarsvägen, där den svage ofta nertrampas. I brådskan och vimlet glömmer man till en tid sitt barndomshem och sin barndoms ljusa värld. Men plötsligt vakna gamla minnen. De liksom uppstå från de döda, somliga såsom ljusets änglar, andra liknande svarta demoner. I minnet föres man då ej sällan till sitt barndomshem.

"Hem, hem, mitt kära hem,
Ej finns en plats på jorden
så skön som du, mitt hem."

ANDRA KAPITLET

Folklivet i socknen

Smedhemmet låg ett långt stycke från kungliga landsvägen och långt från andra farvägar också. Östra stambanan höll på att byggas, men den drog fram genom närgränsande socknar och störde därför ej stillheten och lugnet i Marbäcks socken. En nyfiken turiström, den nyare tidens ändamålslösa folkvandring, hade man då ännu ej hört talas om. Telefon, bilar och flygskepp hade ej heller börjat surra i folkets öron.

Människorna levde ett enkelt och flärdfritt liv. De skötte flitigt sin jordiska kallelse. De odlade sina tegar och bärgade sina skördar, de vårdade sin boskap och skötte omsorgsfullt sina hem. Träget arbete med många och långa arbetstimmar ansågo de höra till naturens goda ordning i denna onda värld. Därför knorrade de hovsamt över sin stundom hårda lott och sökte ej kasta av sig arbetets börda och ansvar. Med ett ord sagt, det bodde ett hederligt folk i dessa bygder, ett folk, som satte sin ära i ett redbart leverne, även om det var behäftat med vanliga mänskliga svagheter. För en och annan

Smedhemmet

enskild person i socknen föll det sig naturligtvis svårare än för andra att vandra rakt fram på rättfärdighetens stig och att övervinna påkommande frestelser till det onda.

Den jämförelsevis magra jorden och de små tegarna kunde ej frambringa stora skördar för marknaden. De buro ungefär nog för folkets eget behov, i somliga fall knappt det. Men den skötsamme bonden hade ju i alla händelser några kullar ägg och litet smör att avyttra ibland. Dessa produkter brukade han om torgdagarna sända till köpingen för att säljas, eller ock for han själv eller hans bättre hälvt dit för att avyttra desamma och för husets behov köpa kaffe och socker med mera sådant. Stundom hade bonden en häst eller en ko att sälja, ibland en stut eller ett par oxar, vilka då fördes till närmaste marknadsplats, där köpare och säljare möttes för att kommersa. Då orerade säljaren med hela sin till buds stående vältalighet om djurens förträffliga egenskaper och präktiga stamfäder. Spekulanterna hörde naturligtvis på, gjorde sina förnumstiga invändningar och prutade av alla krafter. Under vissa gynnsamma förhållanden hände det, att spekulanterna till säljarens synnerliga belåtenhet överbjödo varandra. Men det kunde också ibland inträffa, att spekulanterna voro få och mindre angelägna att göra affärer, i vilket fall säljaren kanske nödga-

des föra djuren tillbaka hem igen. Om han emellertid lyckades göra kommers, tillhörde det seden, att densamma skulle högtidligt avslutas och stadfästas med en eller flera supar vid krogdisken, då säljaren naturligtvis måste bestå. Denna hävdvunna osed lände mången bonde till förlägenhet och skada, ty det ville gärna bliva för mycket av det starka. Spriten gjorde det grumligt i övre våningen och försvagade de nedre lemmarna, så att det ej var mycket bevänt med bonden under de närmast följande timmarna. På grund härav inträffade det ibland, att han under hemvägen somnade i sin vagn, medan de helnyktra oxarna helt filosofiskt marscherade hem. I svårare fall hände det, att den rusige bonden omedvetet ramlade av vagnen och blev liggande vid vägkanten för att nyktra till efter sitt marknadsbesök.

Hembränneri hade förr i tiden blomstrat i Marbäcks socken, men detta ofog hade slutligen blivit avskaffat. I stället sålde man nu brännvin i boden under lagens skydd och utan någon som helst begränsning å myndigheternas sida. Men fastän törstiga strupar kunde komma åt starkvaror utan svårighet, var ej superi folkets stora lyte. Dock hörde det till den goda tonen att på torg- och marknadsdagar frikostigt traktera. Vid dopöl, begravningar och bröllop samt vid jul- och nyårskalas tog man också till bränn-

vinsflaskan. Man ansåg det vara karlavulet att taga en sup, när det bjöds, och karlavulet var det också att bjuda. Men mitt under detta bjudande och supande i karlavulenhetens namn blevo karlarna stundom fulla som kajor.

Kvinnorna i Marbäcks socken höllo sig emellertid obesmittade av männens nyssnämnda lyten. De skötte matlagningen och hemmets många bestyr samt vårdade sig om barnen. Under somrarna deltogo de därjämte i arbetet på åker och äng. Ladugården skötte de även, åtminstone delvis. Under vintermånaderna brukade husmodern spinna och väva för hela husets behov. Hon stickade strumpor och vantar samt lagade kläder. Hon lärde barnen att läsa, och förhörde, när de sedermera började gå i skolan, dem läxorna. Hennes arbete var därför ytterst mångsidigt och tog hennes tid väl i anspråk. Hon gjorde en otroligt stor insats i hemmets upprätthållande och för främjandet av dess trevnad och välstånd.

Barnen tillätos ej att gå fåfänga eller att öda bort sin tid i lekar. Man trodde fullt och fast på att "arbetsamhet befordrar hälsa och välstånd och hindrar många tillfällen till synd". Gossen sattes tidigt i arbete inom och utom hemmet. Sammalunda var förhållandet med flickan. Därför blev det lika naturligt för dem att arbeta som att äta. Vid sexton års ålder var mången gosse

redan en fullgod dräng, och mången flicka kunde vid samma ålder bära fullt ansvar för hushållet, ifall detta skulle ha kommit ifråga.

Socknens innebyggare hade med få undantag bott där i alla sina livsdagar. Deras föräldrar och förföräldrar hade också i flesta fall varit bosatta där, ofta på samma gård och hemman. Mången grånad odalman i Marbäck hade under sin långa livstid knappt gjort en resa till närmaste stad. Man räknade det som en förtjänst på den tiden att vara stilla i landet och att icke begärligt spana utåt den vida världen. I överensstämmelse med denna uppfattning räknades det också såsom en heder för en yngling att söka sin följeslagarinna genom livet bland socknens egna döttrar. Varför skulle han i fåfänga och högfärd spana "utsocknes" efter fästmö, så länge det fanns präktiga giftasvuxna döttrar inom socknens hank och stör? Bort det!

Vi, tjugonde århundradets oroliga barn, som knappt kunna vara stilla medan vi sova, ha svårt att fatta huru lugnt man levde i vårt gamla fädernesland för ett halvt sekel tillbaka. Våra fäder oroades ej över rikspolitiken, ty den skötte kungen om med vår Herres bistånd. Och tidens jäsning uti världspolitiken kom aldrig till gemene mans kännedom, förrän det värsta hade blåst över. Det var verkligen en lugn tid, och i synnerhet var det så i de mer avlägsna bygderna.

Nu äro förhållandena helt annorlunda. Järnvägar och ångbåtslinjer hava spunnit sina nät kring hela jordklotet och gjort det möjligt att för en ringa kostnad färdas fort och färdas vida omkring. Telegrafen och telefonen samt nu senast radion hava fört oss i kontakt med hela världen och väckt vårt intresse för det avlägsna. Tidningarna hava ock medverkat till dessa nya förhållanden. Människorna hava fått nya intressen, större anspråk och vidare vyer. Hela världen har blivit deras socken. Världshändelserna hava förvandlats till lokala nyheter. Våra fäders lilla trånga värld har för alltid försvunnit.

En och annan veckotidning och några små månadsblad hade vid tiden för vår berättelse sett dagens ljus uti städerna. Men mycket få av dem hade ens med ett provnummer hittat vägen till allmogen på landsbygden. De stora moderna dagliga tidningarna, dessa trycksvärtans jättar, som sysselsätta hela arméer av nyhetsjägare, redaktörer, sättare och läsare, hade ännu ej hunnit växa upp uti Sveriges rike.

De få tidningar, som på den tiden funnos, voro jämförelsevis små till formatet och dyra att lösa. Därför hade de flesta ej råd att hålla en veckotidning, huru gärna de än önskade en sådan. Men denna svårighet lyckades man övervinna genom att flera personer förenade sig om en prenumeration, betalade var sin andel av den-

samma och sedan läste tidningen tillsammans, den ene efter den andre. Detta gick mycket bra till en tid. Den som först fick tidningen hade förmånen att läsa ett renare blad och få färskare nyheter än de övriga "bolagsläsarne". Men dessa nöjde sig, ty de hade i alla fall del uti tidningen och kunde, ehuru något sent, följa händelsernas utveckling ute i den stora, vida världen. Nutidsmänniskan har större anspråk i detta hänseende. Hon vill hava morgontidningen på sängen och önskar få reda på de senaste världshändelserna, innan hon på morgonen sätter sina fötter i tofflorna. Trycksvärtan hinner knappt torka, förrän tidningen skall levereras och de nyhetstörstande skola sluka dess mångsidiga och ibland tvetydiga innehåll.

De emellertid, som på nämnda sätt tillsammans prenumererade på en tidning, träffades vanligen på söndagen vid kyrkan och överlämnade där visdomsbladet till varandra. Kyrkobacken blev härigenom ett slags postkontor, där man avhämtade sina tidningar. Där pratade man också med varandra om det märkvärdiga, man hade läst under veckan. De som själva ej hade någon tidning försummade aldrig tillfället att med sina hungrande öron uppfånga de nyhetssmulor, som den tidningsläsande bonden lät falla från sitt kräsligt dukade bord. Det var just icke fritt utan att de, som hade någon andel uti en tid-

ningsprenumeration, kände sig en smula för mer än småfolket, som icke hade råd att bestå sig med sådan lyx och som givetvis måste stå på en lägre upplysnings nivå.

Det var alltid en synnerligt högviktig stund på kyrkobacken, då Anders-Peter, fullproppad av nyheter från vida världen och med högvulen min, överlämnade tidningen till Per-August. Flera stycken nyfikna sockenbor samlades omkring dem. Anders-Peter berättade med stor högtidlighet, vad som på det yttersta i dessa dagar hade inträffat ute i världen, och icke ens kyrkoherdens väldiga utläggning över dagens evangelium förmådde göra ett så djupt intryck på marbäcksborna som Anders-Peters nyhetsförkunnelse där ute på kyrkobacken.

Bland hans intresserade åhörare funnos nog de, som kände ett styng av avundsjuka i sina hjärtan. De ansågo det vara högst försmädligt, att Anders-Peter, som ju var en vanlig människa, söndagligen på kyrkobacken skulle orera som en kyrkoherde i predikstolen. De fruktade att den undersätsige mannen skulle bliva uppblåst och tyckte sig redan hava märkt, att han bröstade sig alldeles orimligt över sin kunskap. De började se i Anders-Peter en praktisk utläggning av det bibelställe, som säger att kunskapen uppblåser.

"En sulle allt ha en så'n tidning lite te' mans,

så inte den där Anders-Peter behövde varevelia sönda i höjmo förstöra hela gudstjänsta för andäktia krestna", utbrast Kalle-Blink med en knyck på nacken.

"Dä va redit talat, du Kalle, inte behöva vi stå å höra på hans evia munväder sönda' etter sönda", inföll Kvan-Gustav.

"Vill I som ja", pep Görans-Lasse, och tryckte sitt styva ben i backen, "så premera vi tre på e' tidning för oss själva. Sen kan Anders-Peter bre' ut sej över hele körkbacken å han sa inte få ett lifsens kräk te å höra på sia paschaser".

Idén omfattades entusiastiskt av alla tre. Och som Görans-Lasse hade klätt deras tankar i sunda och förnuftiga ord, gåvo de honom i uppdrag att å deras vägnar verkställa "premeration". Han blev sålunda den ledande själen i det nya "tidningsbolag", som nu såg dagens ljus, och på kyrkobacken om söndagarna blev han en kraftig medtävlare till Anders-Peter.

Ju flera som läste tidningar i socknen, desto flera blevo de, vilkas aptit krävde tidningar och nyheter. Flera "tidningsbolag" bildades därför. Snart läste varje bonde och torpare tidningarna flitigare än de läste postillan och psalmboken. Med tiden började tidningarna att sänka sin abonentavgift, så att gemene man kunde hålla sig med egen tidning, varvid "bolagsläsandet" så

småningom upphörde såsom tillhörande det tillfälliga och ofullkomliga.

Bland de större och skinande ljusen i Marbäcks socken intog naturligtvis kyrkoherden det främsta rummet. Trots folkets stigande upplysning förblev han alltfort sina sockenbor överlägsen uti vetande och bildning. Han hade ju legat vid Upsala i många år och inhämtat stora kvantiteter av allmän kunskap och kunskaper för den särskilda kallelse han innehade. Dessutom ägde han en rik belevenhet, hade många respektingivande volymer i bokhyllan och höll sig med tidningar från självaste huvudstaden. På grund av sitt ämbete stod han i förbindelse med de höga och högt besuttna i riket. För övrigt gav ämbetet honom ett särskilt anseende, ty han var ju den Högstes representant och ombud till folket i Marbäcks socken. Så uppfattade åtminstone de gamla kyrkoherdens viktiga ämbete. Han var dessutom en redbar man, som samvetsgrant skötte sin kallelse och vandrade sitt ämbete värdigt. Det råa leverne i superi och kortspel m. m., som vissa svenska kyrkans tjänare i gamla tiden gjorde sig skyldiga till, var helt och hållet främmande för honom.

Men oaktat kyrkoherdens mönstergilla leverne ansågo dock somliga, att han var mindre religiöst varm än åtskilliga andra, som buro prästerlig kappa. De varmhjärtade "läsarne" tyckte

sig märka, att det andliga livets pulsslag icke voro riktigt kraftiga hos kyrkoherden och att hans förkunnelse icke heller bar den rätta klangen. Huru det därmed egentligen förhöll sig, kan ej så noga avgöras vid denna sena tid.

Socknens folk såsom ett helt respekterade likväl sin själasörjare och vördade hans ämbete. Men i fråga om att efterfölja hans vandel och beakta hans förmaningar togo marbäcksborna sig tämligen stor frihet. Det hörde till prästens ämbete att varna och förmana, menade de. Man tyckte att varken kyrkoherden eller vår Herre borde vara så rysligt noga med människorna, om de bara visade tillbörlig respekt för kyrkan och hennes tjänare. Några förseelser här och där måste ju i alla fall för köttets svaghets skull förekomma, mente de.

Högmässan var veckans enda gudstjänst i den gamla kyrkan. Men den lockade vanligen ej ut stora skaror. Endast vid de större kyrkliga högtiderna kunde man vänta mera talrikt besökta gudstjänster. Icke heller alla, som i högtidskläder begåvo sig till templet om söndagarna, infunno sig därstädes för att lyssna till utläggningen av dagens text. Somliga bönder, torpare och drängar togo sig nämligen friheten att borta vid sockenstallarna prata om årets gröda, om hästar och boskap, medan kyrkoherden stod för altaret och sedan från predikstolen frambar sitt

viktiga budskap till själarna. Detta ansågs visserligen ej tillhöra helgelsen eller vara en vacker kristlig dygd, men ingen syntes lida av ont samvete för denna brist på intresse i gudstjänsten för att ej säga ringaktning för densamma. I socknens funnos dock åtskilliga gamla och fromma pilgrimer, vilka flitigt besökte gudstjänsterna och med varma böner understödde kyrkoherden i hans ansvarsfulla kall.

Mångas största intresse i gudstjänsten koncentrerade sig i kungörelserna. Hade man vid stallarna pratat bort tiden för predikan, smög man sig dock i regeln in i kyrkan, då kungörelserna skulle uppläsas. De voro också i allmänhet av stort praktiskt värde för folket, ty de berörde alla möjliga förhållanden i socknen. Så t. ex. kungjordes om kungliga landsvägen hade blivit "synad" och befunnen bristfällig här eller där samt vilken eller vilka bönder i socknen, som voro ålagda att grusa densamma och ställa den i skick igen. Där kungjordes när och var krono- och kommunalskatterna skulle betalas samt när sockenstämma skulle hållas. Likaledes gavs tillkänna om fattigvårdsangelägenheter, om folkskola och om husförhör. Om någon yngling i socknen hade blivit kär i en till äktenskap ledig mö och de tu hade enats om att ingå i det äkta ståndet, kungjordes dessa deras planer från predikstolen tre söndagar, innan den högtidliga

akten kunde förrättas. Att tyst och hemlighetsfullt smyga sig in i äktenskapets efterlängtade hamn var under den gamla goda tiden alldeles omöjligt i Sverige.

Alla i socknen timade dödsfall meddelades också i kungörelserna. Högtidligt tillkännagav kyrkoherden, att det hade behagat Gud att i sitt allvisa råd hädankalla N. N., varigenom vi fått en ny påminnelse om vår förgänglighet. Begravningen tillkännagavs ju också. Om efter skedd bouppteckning den avlidnes kvarlåtenskap skulle säljas på auktion, kungjordes även detta. Med största noggrannhet specifierades huru många kalvar, oxar och stutar, får, höns och svin, plogar, vältar och vagnar samt husgerådssaker och kläder, som på auktionsdagen måste gå under klubban.

Alla kungörelser av detta slag intresserade socknens torpare och bönder, ty de berörde materiella ting, och därför lyssnade de med båda öronen, även om de hade varit försumliga, när kyrkoherden kungjorde om himmelrikets stora skatter.

När man i små grupper gick hem från kyrkan, försummade man ej att utbyta tankar om gudstjänsten och om väderleken, men allra mest om kungörelserna. Och efter hemkomsten fortsattes med dylika samtal. Om det hade blivit lyst första gången för Pelle i Bo och Stina i By, så

blev detta ett särskilt samtalsämne, och man gjorde sina profetiska reflektioner över kontrahenternas framtida lycka eller olycka.

Vid de kyrkliga högtiderna, isynnerhet vid jul, samlades man mera allmänt till gudstjänsterna i kyrkan. Då kom det religiösa och det andliga intresset mera till sin rätt hos folket. I synnerhet julottan, som hölls klockan fem på juldagsmorgonen, var tilldragande, stämningsfull och inspirerande. Då samlades sockenborna så allmänt, att kyrkan fylldes till trängsel. Den långa kyrkvägen i köld och gnistrande snö avskräckte varken unga eller gamla, det tvärtom lockade ut dem till Herrens hus i arla morgonstund. I kyrkan tindrade hundratals ljus uti kronor och bågar. Där samlades de gamla i sina bänkar, togo fram den omsorgsfullt i näsduken invirade psalmboken och gjorde i ordning sina glasögon. Och de unga med stora ögon och röda rosor på kinderna samlades med de gamla, alla högtidsklädda och högtidsstämda. Så började "orgelnisten" på orgelläktaren att spela. Unga, vackra röster och gamla, dallrande stämmor förenades och sjöngo Wallins odödliga psalm: "Var hälsad, sköna morgonstund". Högtidlig och inspirerande ljöd även kyrkoherdens förkunnelse om den himmelska gåvan, Människosonen och Guds son, världens frälsare. Vem kunde sitta oberörd och likgiltig vid denna högtidliga guds-

tjänst? Från mångas hjärtan uppstego tacksägelse och lov för Himlafurstens ankomst till vår låga jord och till våra hjärtan. Ingen störtes uti sin andakt av "kyrkstötens" rund i gångarna för att snoppa ljusen eller av någon farbror som — till trots av högtidsstämningen, nickade och sov.

Den gamla kyrkan i Marbäck var oeldad vid jul såväl som under hela vintern. Åhörarna fingo därför, så gott de kunde, hjälpa till att uppvärma de kalla bänkarna och de isande murarna. De kuttrade och fröso därför duktigt, när det var smällkall vinter. På grund av dessa förhållanden hyste man en viss kristlig fördragsamhet med gubbarna, som högtiden till ära och hyddan till värma togo sig en klunk ur den medförda brännvinsflaskan. I smyg gick flaskan från mun till mun såsom dosan från näsa till näsa. Sedermera kom dock genom nykterhetsrörelsen brännvinsflaskan i vanrykte och vågade icke visa sig i kyrkan vid julottan. Och gubbarna fröso nog ej mera, sedan detta oskick hade avskaffats, än förut varit fallet.

Julen var emellertid både i kyrka och hem årets stora högtid. Barnen gladde sig åt dess ankomst, så gjorde ock de äldre. Under flera veckor före julen gjorde man stora förberedelser för dess firande, och då julaftonen inträdde var man redo för festfirandet. Då "doppade man i

grytan"; då åt man julgröt och julfisk, fläsksylta och kalvsylta; då hade man jullimpor och färska vetebullar och kringlor. Ja, vad hade man inte på bordet vid julen! Och julpresenterna och julgranen och julkalasen hos släktingar och vänner! Allt bidrog till att giva en högtidsstämning som varade flera veckor.

I Marbäck, såsom uti andra socknar, utövade svenska kyrkan förr i tiden ett stort inflytande över sinnena. Den gjorde mycket för folkets undervisning i kristendomens sanningar och var därigenom av större betydelse än somliga av kyrkans kritici hava velat medgiva. Men kyrkans brister hava ju också varit i ögonen fallande. Under statens skydd har den ofta fallit ner uti maklighet och låtit sig nöja med en stereotyperad och kall gudstjänst, utförd enligt handbokens föreskrift. Kyrkoherden måste, jämte det rent andliga uti sin kallelse, även sköta en mängd klerikala göromål för staten, och dessa blevo kanske huvudsaken, ifall kyrkoherden var maklig och loj och ej så brinnande för själarnas välfärd.

Omsider berördes folket även i dessa trakter av de mångenstädes uppblomstrande väckelserna, vilka gåvo nya impulser icke blott åt folket i allmänhet utan även åt många svenska kyrkans prästmän. Den s. k. lekmannaverksamheten verkade förnyande, väckande och omskapan-

de även inom Marbäcks socken. Dryckenskap och annan råhet försvann helt och hållet. Missionshus byggdes, i vilka kolportörer från Jönköpings missionsförening och Evangeliska Fosterlandsstiftelsen uppträdde för att predika. Evangeliska sånger sjöngos med liv och lust i missionshusen och i hemmen. Då en ny "strösång" kom ut, lärde man sig densamma utantill, ty sångböcker funnos ej ännu, fastän de voro i annalkande.

Folket i Marbäcks socken var, som redan är sagt, i det hela taget ett redbart men jämförelsevis fattigt folk. I socknen funnos ju dock några, vilka hörde till "bättre folk", såsom man uttrycke det. De hade något större förmögenhet och som en följd därav hade de rösträtt uti alla viktiga samhällsfrågor, vilket de fattigare på den tiden saknade. Några funnos, vilka buro mera förnäma titlar på grund av sin ställning i samhället eller uti svenska armén. Sådana personer stodo i högt anseende i socknen. Dessa tillsammans med kyrkoherden utgjorde ett slags nobless, till vilken de i rang lägre stående alltid sågo upp med en viss vördnad.

Till heder för herrskapet i Marbäcks socken bör sägas, att de i allmänhet voro vänliga och förekommande människor och föraktade ej dem, vilka stodo lägre i rang. Och de lägre stående hade då ännu ej lärt sig att kalla herrskapet

"blodsugare" och andra fula namn, som i våra dagar så ofta och tanklöst användas.

Vid tiden för denna berättelse gavs ej mycken tid till socialt samkväm bland folket. Alla hade från barndomen vant sig vid arbete. Ja, arbete var egentligen folkets huvudsakliga förströelse. Men på vägen till och från kyrkan samt på kyrkobacken träffades man likväl om söndagarna, och då fingo de såsom grannar och sockenbor tid och tillfälle att talas vid, vilket man också satte högt värde uppå. Vid jultiden tog man sig dock tid till förströelser och kalas. Då lade man bort allt onödigt arbete tills efter tjugondedag Knut, då man åter igen på allvar iklädde sig arbetsdräkten och upptog på nytt den hälsosamma kampen för tillvaron.

Ungdomarna hade likväl litet extra festfirande ibland, då de för varandra tillställde små namnsdagsbjudningar. De hade ju också vanligen en majfest och en midsommarfest, då det unga blodet i socknen var i rörelse uti allehanda lekar mer än annars under året. Förr i tiden brukade ungdomarna ibland även tillställa "lekstuga" någon lördagskväll, ty man kunde då vila upp sig en smula på söndagen efter kvällens upptåg. Då dansade man till fiolens eller handklaverets livliga toner, ibland mera än hälsan och krafterna tålde.

Men det var ej alla ungdomar i socknen som

kunde lockas med till lekstugan, ty själva namnet var en styggelse för socknens allvarligare människor, och de tyckte det vara riktigt okristligt att gå med på sådana upptåg. De visste ock att förtälja, huru själve hin onde nu och då hade helt oförmodat i lekamlig skepnad infunnit sig under dansen i en lekstuga och hade gripit efter spelmannen för att livs levande föra honom med sig till Blåkulla. Men i detsamma hade spelmannen, påstods det, anropat Jesus, vilket hade haft till följd, att hin onde med oförrättat ärende hastigt återvänt till sina mörka boningar.

Sådana berättelser satte skräck i barnen och väckte en viss avsky både för lekstugan, för fiolen och dansen, vilken avsky satt kvar hos många genom hela livstiden. Under väckelsetiderna i socknen fick lekstugan och allt lättsinnigt väsende ett förkrossande bakslag, ty det fanns sedan just inga ungdomar kvar, som hade lust för ett sådant liv. Själva materialet saknades.

TREDJE KAPITLET

Främlingarna

Vid tiden för vår berättelse hade ej reslusten vaknat och gripit herrskapet i Marbäcks socken, långt mindre det allmänna folket. Ytterst sällan företog någon en resa till andra socknar, med undantag av då man for till torget eller marknaden, och lika sällan kommo "utsocknes resande" på besök till Marbäck. Dock hände det ibland även under denna tid att någon främling på grund av sina affärsintressen hälsade på i socknen.

Den gamle lumpsamlaren var en av dessa. Han kom vanligen ett par gånger om året och gjorde vid sina besök hela socknen ren från lump, obrukade buteljer och flaskor, gammalt järn och torra ben m. m. De sistnämnda hade man noga kokat märgen ur, innan man bestämde dem för lumpsamlarens påse. Denne samlare drog med sig en skramlande kärra, på vilken han lastade sina uppköp och drog dem sedan till någon central plats, från vilken han med häst och vagn fortskaffade desamma. Han kom alltid i skinnskodda byxor, skinntröja samt snedgångna

träbottenskor. Han var en undersätsig gubbe med rynkigt ansikte, kort näsa och plirande ögon. Han hade små mässingsringar i öronen och en ring med grådaskigt skägg under hakan. Han var gemytlig och språksam och förstod konsten att göra sig omtyckt av unga och gamla. Därför var han också en välkommen gäst i alla bondgårdar och torpställen.

I sin djupa penningepung hade han alltid gott om småslantar. Men vid sina uppköp föredrog han dock att betala med en tvål, ett synålsbrev eller kanske något krimskrams, som särskilt fängslade barnens ögon. Han förstod konsten att väcka köplust, på samma gång han handlade till sig deras lump och andra obehövliga saker. Följaktligen fick han i regeln icke bara med sig lump och dylikt från gårdarna, som han besökte, utan han lyckades också att få några extra kopparslantar eller silvermynt i sin penningepung. Ty i regeln sålde han för mer än han köpte. Lumpsamlarens stora förmåga att försätta människorna uti god stämning beredde honom stor framgång uti affärerna.

Någon gång ibland kom även en medelålders, skäggig västgöte till Marbäck för att göra affärer. Även han genomvandrade socknen på någorlunda regelbundna tider, men han kom ej så ofta som lumpsamlaren. Man hade ej reda på hans för- eller tillnamn och kallade honom där-

för rätt och slätt "knallen", vilket namn passade förträffligt till hans sysselsättning, ty han knallade från gård till gård, från socken till socken, bärande en ansenlig bunt vävskedar på ryggen samt en låda med småsaker att sälja. Emedan han hade sitt hem långt nere i västgötabygden, betraktade folket honom nästan som en utrikes resande, vilket han ej hade något emot, ty det gav en viss respekt åt hans person, som han på intet annat sätt gjorde sig förtjänt utav. Ända från sin ungdom hade han vandrat på detta sätt uti flera av Sveriges provinser. Hans rörliga tunga kunde därför berätta många intressanta upplevelser från nära och fjärran.

Knallen sålde varjehanda småsaker, men vävskedarna voro hans specialitet. Varje husmoder brukade nämligen på den tiden om vintrarna sysselsätta sig med vävnad, och i denna aktningsvärda konst invigde hon tidigt även sina döttrar. Vävstolens slag hörde man därför i stugorna både bittida och sent. Man vävde ylle och linne för hela husets behov samt utförde även ibland konstvävnad. Vävstolen hörde till varje väl uppsatt bo, vilket förhållande gav knallen en god omsättning på vävskedar, detta så mycket mer som det ej på nära håll fanns någon, som tillgodosåg detta hemmens särskilda behov.

En ännu klyftigare handlande än "knallen" brukade även göra sin rond i socknen ungefär en

gång om året. Detta var en av Israels förskingrade barn, en liten knubbig medelålders man med typisk judenäsa. Han bar en stor och tung packlåda på ryggen, en riktig liten diversebod, vad innehållet beträffade.

Inkommen i stugan, närmade han sig soffan eller stolen med sin låda, krängde axlarna ur de breda läderremmarna och lyfte ner lådan på golvet. Med sina mörka och säkra affärsögon betraktade han husfolket, medan han gjorde sina inledande anmärkningar om väder och väglag, sökande en lämplig anknytningspunkt för det lilla affärstal, med vilket han ämnade öppna kommersen. Han var affärsman ända ut i fingerspetsarna.

Sedan juden med sina anmärkningar hade lyckats väcka husfolkets intresse och försätta dem uti den rätta stämningen, började han ur lådan framdraga många nyttiga och granna saker till påseende. Emedan folket i socknen hade långt till en större handelsbod, fick det sällan fägna sina ögon på det nya och vackra, som där förekom till salu. Följaktligen lånade man så mycket hellre både öga och öra till juden och intogs fullständigt av allt han uppdukade från sin "handelsbod". Frestelsen att köpa tog också vanligen så kraftiga tag i folket, att det fordrades både klokhet och karaktär att kunna motstå,

så att man ej i en dylik frestelsestund överskred plånbokens förmåga att betala.

"Här finnes importerade spetsar, som passa t. o. m. för en brud", sade juden och räckte dem till husets adertonåriga dotter, "och", tillade han med en blick på den rodnande flickan, "jag har förlovningsringar också. Se här, go vänner, har jag prima tvål, som jag själv har importerat från Paris. Man kan inte köpa sådan tvål i självaste huvudstaden. Lukta på den bara. Att lukta kostar inte en enda styver." Så fyllde alla husets innevånare sina lungor med tvålens parfym. "Jaa, se de va tvål som duger, de kan ingen neka te", sade pojken, som gick i strumplästen. Den måste köpas, om inte för annat så för luktens skull, som dock, i förbigående sagt, ej varade många timmar efter det juden hade gått sin väg.

Juden fortsatte att framplocka tråd och silke, sy- och knappnålar, hyskor och häktor, hårnålar, kammar, glasögon, saxar, fällknivar, rakknivar och röda näsdukar med konungens och drottningens bild uppå. De senare voro så granna, att man knappt kunde förmå sig att använda dem som vanliga näsdukar. Det gränsade ju nästan till majestätsbrott och annan okristlighet att ansa näsan mitt i synen på hans majestät konung Oscar II och hans högädla gemål drottning Sofia. Så tyckte åtminstone det ofördärvade folket i Marbäcks socken. Men juden för-

säkrade, att det fanns tusentals medborgare i riket, som ej gjorde sig samvete över att använda sådana näsdukar. Men ville de ej köpa dem, så kunde de ju köpa hårolja eller skosvärta, fickur, klockkedjor, klocknycklar, tobakspipor, parfymflaskor, speglar, plånböcker, Ljunglövens snus eller vad annat som de behövde.

Juden förde även med sig flera slags tyger för det täcka könet. För fars och pojkarnas behov sålde han kraftigt mollskinn, och för mor i huset hade han schaletter av silke. Sålunda var juden beredd på att fylla alla tänkbara behov som kunde förekomma i en vanlig bondgård.

Såsom en god affärsman försummade juden ej att framhålla sina varors förträfflighet och det gynnsamma tillfälle, som nu erbjöd sig, att för rampris komma åt det nödvändiga. Aldrig blevo Marbäcks okonstlade innevånare så rikligt förplägade med vältaligt skryt som när juden slog upp sin diversebod i deras stugor. De nästan gapade av förvåning över varorna och över handlandens rika ordflöde. Ack, den som nu bara hade haft gott om slantar i sina gömmor! Den adertonåriga skulle gärna själv ha lagt sig till med judens halva lager, och pojken i strumplästen skulle strax ha köpt rästen, om de bara hade haft kassa. Ty allt var ju, som juden sade, så orimligt gott och billigt, att det troligen aldrig

mer komme att givas dem ett tillfälle att handla på så fördelaktiga villkor.

Men nu var det far i huset som måste bestämma vad som skulle köpas, ty han hade kassan om hand, nämligen den lilla kassa som fanns. Och han hänfördes ej lika lätt som barnen av judens vältalighet. Denne förstod också situationen, varför han särskilt lade an på att väcka faderns köplust. Han intresserades också uti en och annan sak, och så började man pruta. Det var nämligen ett stort svalg mellan judens pris och det pris hans blivande kund ville betala. Det svalget måste dragas samman, varför det töjdes och drogs både kraftigt och länge, tills båda parterna genom ömsesidiga eftergifter kommo närmare varandra. Äntligen enades man om ett pris, men det skedde under judens ivriga protester och försäkringar att han komme att bliva alldeles ruinerad på mindre än en månad, om han jämt skulle sälja till sådant underpris. Men han gjorde det i detta fall för god vänskaps skull, såsom han lät förstå, och var som en hederlig israelit glad att få göra något gott även mot dem som ej voro av Israels hus. Emellertid blev judens låda något lättare som en följd av hans besök i stugan, och far blev av med några hårt förvärvade slantar utan att erhålla ovanligt stor valuta för desamma.

Lumpsamlaren och juden rörde sig vanligen

uti mera bestämda banor och inträffade därför i Marbäcks socken vid någorlunda regelbundna tider. Västgöten däremot hade en annan och större kretsgång, varför han kom till Marbäck med mycket större mellanrum.

Jämte dessa framträdde nu och då även andra oväntade och okända affärsmän, vilka kanske blott en enda gång genomvandrade trakten och vilkas härkomst och meriter just ingen kände till. En av dessa var "klockgubben" från Mora, om vilkens besök i socknen man talade både länge och väl. Han var en till utseendet hederlig gammal farbror, klädd litet annorlunda än folket i Marbäcks socken, hade ett egendomligt tonfall i rösten och en säregen sång i densamma, som på ett behagligt sätt tilltalade folkets hörselorgan och hjärtan. Han berättade om sin hembygd vid Siljan och om sina vidsträckta resor genom Sveriges olika landskap. Men hans ärende var egentligen att tala om sina klockor, vilka han allestädes på sina resor sökte sälja. Som än äkta sakkännare berättade han huru klockorna tillverkades i hans hemort och huru belåtna hans kunder allestädes voro med sina tidmätare från Dalom. Här och där i bondgårdarna lyckades han göra affär, men oftast språkade han förgäves och nödgades fortsätta sin färd med oförrättat ärende. Men "klockgubben" lämnade i alla fall idel goda minnen efter sig,

så att Marbäcks befolkning genom hans besök fick ännu högre tankar om det hederliga folket i Dalarna, som en gång hade fylkat sig kring kung Gösta och räddat Sverige från främmande ok.

Men den allra märkvärdigaste människan, som dittills hade hälsat på i Marbäck, var en av socknens egna söner, vilken i sin ungdom hade rest utrikes och en tid hade vistats i Amerika och nu efter lång bortovaro kom hem för att hälsa på. Vid den tiden var det mycket ovanligt, att någon som hade vistats i Amerika kom hem på besök. Denne var den förste i sitt slag uti hela socknen, en alldeles ovanlig företeelse alltså. Efter en tjuguårig bortovaro från hembygden var nu "amerikanaren" alldeles oigenkännelig bland sina ungdomsvänner och gamla bekanta. Följaktligen kunde han utan minsta svårighet spela främling till och med inför sina närmaste anförvanter. Detta gjorde han även så lugnt och kallblodigt, såsom om hans nerver hade varit av stål.

Han kom hem utan att på förhand ha underrättat sina anhöriga därom. Från järnvägsstationen vandrade han till fots uppåt socknen och anlände med beräkning till sitt gamla föräldrahem i kvällningen, där han såsom främling bad att få "låna hus" över natten. De gamla hade nog begrundat bibelordet: "Förgäten icke

gästvänligheten" och hade mer än en gång öppnat sitt hjäll för vandrande främlingar och gjort det med glädje. Men här stod framför dem en resande, tydligen från fjärran ort, någon slags herreman troligen, ty kläderna vittnade om sådant. De gamla ansågo sig därför ej vara i stånd att öppna sin låga hydda för så förnämt främmande som detta. Inga böner å främlingens sida kunde förmå dem att ändra sitt beslut. De kunde platt inte härbergera honom.

När det ej lyckades att få stanna över natten, styrde han sina steg till en närbelägen bondgård och bad där om samma ynnest. Efter flera invändningar å husmoderns sida, gav hon slutligen med sig och lovade främlingen härberge. Därpå gjorde han sig hemmastadd, var mycket språksam och nyfiken, men också hemlighetsfull och oåtkomlig. Hans namn, hans hemort och ändamålet med hans besök i dessa trakter behöll han för sig själv. Följande morgon, sedan han under natten hade sovit på ett hårt soffbräde, sporde han sin värdinna om en viss person, som från denna socknen hade som yngling rest utrikes. Han påstod sig hava träffat denne både i Sverige och i Amerika och skulle vilja frambära hälsningar till hans föräldrar och hans syster.

Samtalet värmde upp ansenligt. Husmodern själv befanns vara systern, som skulle hava häls-

ningarna. Efter en stunds samtal måste främlingen ärligt tillstå, att han själv var den person, som de samtalade om, och således fruns egen broder. Systerns överraskning kan man lätt föreställa sig, och då hon hade hunnit samla sina tankar, blev hennes glädje över att återse sin broder nästan överväldigande. Brodern själv kände sig stolt över att ha kunnat spela sin syster ett sådant spratt. Det tyckte han var värdigt en äkta "amerikan".

Nu dröjde det ej länge, förrän de båda syskonen styrde kosan till det gamla föräldrahemmet, där systern med av glädje klappande hjärta presenterade sin från Amerika hemkomne broder. Man kan lätt tänka sig de gamlas bestörtning, då de nu sågo framför sig den främling, vilken de kvällen förut hade vägrat bereda härberge i sin stuga och fingo veta att det var deras egen son. Det blev emellerid ett mycket kärt sammanträffande. De gamla föryngrades många år, syntes det, och de sade båda, att de aldrig under sin långa levnad hade haft en sådan glad och trevlig dag som denna, då de fingo igen sin son från Amerika.

Ryktet om att en "amerikanare" hade kommit till socknen spred sig som en löpeld, icke blott i Marbäck utan även långt in i närgränsande socknar. Och det puts han hade spelat sin syster och sina föräldrar utgjorde folkets samtalsämne

under den närmaste tiden. Han var det stora fenomenet i socknen, som alla talade om och som allas ögon ville beskåda. På kyrkobacken var han om söndagarna omgiven av nyfikna sockenbor, och alla deras frågor besvarade han med stor säkerhet samt höga miner och åtbörder, så att folket fick intrycket, att han var en mäkta stor och mäktig man. Själv var han ej heller sen till att låta sina forna sockenbor och ungdomskamrater kora sig till hjälte. Han skröt omåttligt med Amerika och gjorde förkrossande jämförelser mellan "det stora landet i väster" och det lilla, obetydliga "Sveriget". Under hans skrytsamma beskrivningar om Amerika började de gamla hedersvärda marbäcksborna att smått skämmas för att de i all sin tid hade stannat kvar i en så ömklig liten vrå som "Sweden". Och denna känsla av blygsamhet över fäderneslandets ringhet stegrades än mer, då "amerikanaern" berättade, huru han i Amerika hade måst byta om namn, så att han ej skulle behöva bliva misstänkt för att vara av svensk härkomst. Att Sverige redan på den tiden stod högt i bildning och hade en ärorik historia, det syntes denne främling i landet ej ha tagit reda på. Och att Sverige hade givit åt världen en Carl von Linné och åt Amerika en John Ericsson, det visste han synbarligen icke. Ej heller syntes han ha reda på att Gustav Adolf i historien tronar som en

bland världens störste konungar. Hade han besinnat detta, kunde han ju ha varit stolt över sin härkomst även i Amerika.

Ja, det var verkligen en mycket konstig person detta. Han var ungefär lika märkvärdig i egna ögon, som det land han hade vistats uti var stort och rikt. Han ansåg sig kunna bedöma och kritisera allt i hela Sverige på kortare tid än det brukade taga en vanlig marbäcksbo att samla sina tankar.

Han uppträdde alltid i ljusa kläder och hade hög hatt, bar handskar och hade blankskinnsskor. I skjortvecket lyste en glittrande nål, och i klockkedjan dinglade en skimrande medaljong. I västfickan bar han ett stort fickur, som, efter allt att döma, var bara guldet. På högra handen bar han två stora ringar med diamantskimmer, eller kanske det var skimmer av slipat glas. När han satte handen i byxfickan, skramlade penningarna, och han tyckte om att draga upp några silverdollrar och visa marbäcksborna, huru stora pengar man hade i Amerika.

Man tasslade och språkade om "amerikanaren" och undrade huru rik han månde vara, men ingen kom sig för att fråga honom därom, ej heller om någonting annat rörande hans bedrifter. Vid en liten kaffebjudning vågade dock någon fråga honom om hans sysselsättning i Amerika. Kort och hemlighetsfullt kom svaret:

"Ja har 'business'!" "Har han 'bissniss'?" inföll en liten gumma halvhögt och med frågetecken över hela ansiktet. Detta verkade irriterande på "amerikanaren", så att han inföll kort och vasst: "Missis ska veta, att bisnissmän i Amerika ta inte emot 'insult' från någon. Att 'insulta' bissnismän har kostat många livet, det skall missis veta".

Samtalet fördes omedelbart in på väderleken och andra mer ofarliga ämnen, så att kaffebjudningen ej skulle fördärvas av explosiver. Det förblev därför ännu en hemlighet, vad främlingen sysselsatte sig med där borta i västerlandet. Men vid något tillfälle undslapp det honom, att han var sakkännare i fråga om spirituosa, varav bönderna långsamt drogo den slutsatsen, att han troligen hade krogrörelse, och denna slutsats bevisades sedermera vara riktig.

Efter några korta veckors uppehåll i hembygden reste "amerikanaren" till Stockholm, ty han ville "se med egna ögon, om Stockholm verkligen var en stad eller bara en liten by, som kungen bodde i", såsom han uttryckte sig. Han skulle komma tillbaka senare.

Man väntade länge och väl på hans återkomst från Stockholm, men väntade förgäves. Omsider kom det brev från New York, vari den försvunne "amerikanaren" berättade, att han för sin "bissniss" skull helt oförmodat hade måst återvända

till Amerika. Han hälsade nedlåtande till alla marbäcksborna och önskade sina släktingar "good luck".

Sålunda var då denna motbjudande karaktär försvunnen från socknen och från landet. Men hans minne levde kvar bland folket såsom minnet av en elak dröm.

I detta sammanhang måste även omnämnas ett annat mindre välkommet främmande, som kom till socknen ibland, nämligen tattarne. Dessa människor flackade omkring genom land och rike och syntes hava sin hemvist allestädes och ingenstädes. De höllo förnämligast till ute på landsvägarna, lagade sin mat vid vägkanten och sovo i sina dåligt täckta vagnar. Två eller tre hästlass av män, kvinnor och barn utgjorde vanligen ett sällskap. Ingen visste varifrån de kommo eller vart de ärnade sig. De kommo, när de ville, stannade efter behag och foro vidare efter eget gottfinnande. Under tiden tiggde de och handlade som det föll dem i smaken.

Dessa resenärer hade mycket dåligt rykte om sig. Det var ett välkänt faktum, att de kunde kugga bönderna i hästbyte. Men det påstods, att de även brukade bortröva små vackra barn, och man kunde aldrig bliva klok på vad de gjorde med dem. Deras kvinnor kunde spå, sades det, och hade andra otäcka konster för sig. De gamla trodde fullt och fast, att tatterskan stod på god

fot med hin onde och att hon från honom erhöll mycken farlig makt över människor och djur. På grund av allt detta höllo de små barnen sig tätt till mor och far, medan "det otäcka packet" var på nära håll. Men bland ungdomarna fanns det likväl en och annan våghals, som tordes ställa sig i närmare beröring med de illa beryktade resenärerna. De ungdomar, som besvärades mest av "giftasgriller" voro mest djärva. Hellre än att i ovisshet treva sig fram genom kärlekens många labyrinter och leva i ovisshet om sina framtida utsikter till äktenskap, togo de sin tillflykt till tatterskan och läto spå sig. Det hjälpte icke, huru allvarligt de hade blivit tillhållna att icke befatta sig med hennes onda gescheft.

Märkvärdigt nog kunde hon giva svar på nästan alla ungdomshjärtats brännande frågor. Svaren voro ju icke precis så exakta eller upplysande, men det var i alla fall något. Sedan fick man ju förbida tiden och se, om oraklets svar på deras frågor besannades. Emellertid skonade vår nådige Herre de nyfikna från yttre ögonblickligt straff, och de hoppades ju även, att själens finare organ ej hade tagit skada av besöket hos tatterskan, helst som de varit omtänksamma nog att tyst läsa "Fader vår", medan hon höll på att spå.

Tatterskan hade sitt lilla hokus pokus för sig, då hon skulle spå. För det mesta sökte hon ljus

över framtidens händelser i kaffekoppen, sedan hon hade gjort några hemlighetsfulla svängningar med densamma, som styrkte tron hos hennes kunder. För sina orakelsvar begärde hon en tjugufemöring och mera, om hon trodde att det gick an.

Sedan tattarsällskapet på flera sätt åderlåtit plånböckerna inom socknen, foro de utan vidare till annan ort för att där utföra enahanda operationer. Så fortsatte de sitt säregna nomadliv och syntes trivas gott med detsamma.

FJÄRDE KAPITLET

Barndomstiden

I stort sett äro alla människors livserfarenheter mycket lika. "Att födas och leva och bortdö till slut", är hela människosläktets levnadssaga.

Men från en annan synpunkt sett är den ena människans levnadsbana mycket olik den andras. Liksom det i hela världen ej finnes två till utseendet fullkomligt lika människor, så finnes det ej heller två personer, vilkas levnadsöden äro alldeles lika. Livets yttre konturer hava sin likhet, men detaljerna skifta i otaliga variationer.

Människans liv består av en mängd små händelser, vilka sammanflätas och ordnas till ett helt såsom trådarna i väven. Mästaren ordnar själv trådarna och låter därvid glada färger lekfullt ingå bland de mörka och dystra. Efter evighetens mönster och med vårt högsta väl i sikte inslås de skiftande trådarna så länge hjärtat slår och våra lungor andas.

Ännu se vi blott avigsidan av vår levnads duk med dess knutar, tofsar och ändar. Rättsidans vackra mönster träda i dagen först när verket beskådas i evighetens ljus.

När vi blicka tillbaka på svunna år, framstå vissa erfarenheter mycket tydligare än andra. Dessa likna siffrorna på urtavlan, som liksom angiva timmarna på vår levnadsdag. De för minnet dunklare händelserna däremot likna minuternas små korta streck i kanten, vilka endast på nära håll kunna urskiljas.

Från vår tidigaste barndom följa inga minnen genom livet. Icke en enda händelse står inristad i vårt medvetande från tiden, då vi som små hjälplösa envåldshärskare ömsom fröjdade och ömsom betungade våra föräldrar, som tåligt och kärleksfullt buro omsorgen om oss.

Denna tid i människans liv kan liknas vid en ljuvlig sömn, under vilken hon hämtar krafter för den förestående levnadens möda och id. Den lille parveln sover så sött, intager sin enkla måltid, sträcker på sig och växer. Så äter han igen, sträcker på sig, sover och växer. Nu och då prövar han rösten och lungorna, därtill manad av någon smärta eller av behovet av föda.

Den lille i vaggan ändrar så småningom sina levnadsvanor, ändrar dem oavlåtligen, och varje sådan förändring innebär utveckling, ett steg framåt till mogenhetsåldern. Att betrakta barnet under denna dess omedvetna utveckling är icke bara ett nöje utan ock ett intressant och givande studium. Det utgör mammas förtjusning, under det hon omsorgsfullt vårdar sitt

barn. Det är faderns rekreation efter dagens möda. De lyckliga föräldrarna försaka gärna och med stolthet societetens nöjesliv, ty den lille i vaggan eller famnen bereder dem på sextio sekunder mera ren glädje än alla teaterbiljetter skänkte dem under ungdomsårens yra.

På detta bekymmerslösa vis började vi alla vår jordiska bana. Osedda dagar bekymrade oss icke. Livets stora problem läto vi andra syssla med. Vi togo för givet, att jordens grundvalar stodo fasta utan vår lilla omsorg. Liksom fågeln i lunden njuter av livet och kvittrar sin sång, så framlevde vi vår tidiga barndoms sorgfria dag. Livet var sol och sång. På den tiden gick det lätt att leva. Svårare har det nog blivit sedan.

Vilken lycka för de små, att då de anlända till världen, de mottagas av hulda hjärtan och vårdas av ömma händer. Den gode Guden hade barnets väl i åtanke, då han skapade faders- och modershjärtat och nedlade hos föräldrar ansvarskänslan för deras livsfrukt. Det värnlösa barnet framlockar människans ädlaste känslor. Vilken storslagen självuppoffring ådagalägger icke en moder för sitt lilla barn. Huru arbetar icke en god fader för att giva sin son och sin dotter den bästa möjliga utkomst i världen. Sådana drag av självuppoffring vittnar om höga anor, om släktskap med Gud, trots människans fall och många avvägar.

Långt borta i barnaåren inträffade för var och en av oss någon särskild händelse, som outplånligt inristades i minnet och som nu och då på nytt framträder för vårt inre öga. Detta är händelser, vilka gjorde ett ovanligt djupt intryck på barnet eller som genom äldre personers upprepade påminnelser kommo att stå kvar i minnet. I vilket fall som helst minnas vi ända in i ålderdomen flera sådana händelser, under det andra erfarenheter från samma tid hava spårlöst utplånats från vårt medvetande. Det roar oss också att nu och då i minnet förflytta oss till barndomstiden och likasom förnya bekantskapen med den ljusa och intressanta värld, i vilken vi på den tiden levde.

Kalle, vilkens barndoms- och uppväxtår på ett dunkelt sätt återspeglas i denna berätelse, hade knappt hunnit till fem års ålder, då han fick bevittna en för hans barnasinne högst upprörande händelse. Det förhöll sig nämligen så, att en välfödd nasse hade sin stia borta vid ladugården, och Kalle och han hade på visst sätt varit goda kamrater, ehuru deras levnadsvanor icke hade någonting vidare gemensamt. För Kalle hade det alltid varit ett nöje att skrämma den fyrfotade och se honom på sina korta ben springa över gård och gärde. Då nasse ibland nafsade på gräsvallen och med sina starka tänder krossade körsbärskärnor och ekollon, brukade Kalle

skrämma honom duktigt. Ibland tuktade han nasse med en käpp eller en sten, då denne envisades att rota upp gräsvallen eller på annat sätt vägrade att underkasta sig vanlig god ordning. Men till trots av allt detta tyckte Kalle bra om nasse och ville för ingen del, att något ont skulle vederfaras honom.

Nu hade emellertid nasse i det närmaste framlevat sina dagar. Man hade beslutat, att han skulle på vanligt sätt förpassas från livet, det vill säga att han skulle slaktas. Det närmade sig nämligen den stora julhögtiden, då man enligt gammal svensk sed skulle äta fläsksylta och svinfötter samt doppa i grytan. Och för att kunna på det sättet fira julen, måste månget fridsamt svin i Sveriges rike offras, huru grymt det än kunde se ut.

Soldat Hög, en stor och morsk karl, hade åtagit sig att tjäna som skarprättare, när nasse skulle avlivas. I sådant arbete var han lika skicklig som att bära vapen i kronans tjänst.

Det var en klar och frisk novembermorgon, dock ingen snö på marken. Gården utanför stugan vittnade om att någonting ovanligt var i görningen. Där voro framställda en slaktbänk, flera större och mindre kärl samt en stor balja med rent vatten. Inne i stugan på spiseln stod också en gryta med sjudande vatten. Dagen hade ej hunnit långt ännu, men farbror Hög var

redan på ort och ställe, och såsom en riktig general gav han kommandon till höger och vänster.

Nasse gick i all okunnighet ute på gården och nafsade i det frusna gräset. Emedan mor i huset hade gott förtroende hos dödskandidaten, föll det på hennes lott att fånga honom med list. Hon bjöd honom på en skopa drav, vilket han lät sig väl smaka. Under tiden smög sig soldaten på nasse bakifrån och lade försiktigt en snara om hans bakben. Men detta var i uppenbar strid med nasses frihetskänslor, varför det genast blev ett förfärligt gnällande och pipande, stretande och struttande, under det Hög med kraftig hand drog nasse baklänges allt närmare slaktbänken.

"Ett så oförskämt intrång på friheten", grymtade nasse i djupaste harm, så att det hördes lång väg, "sådant kunde vara nog att göra varenda hederlig nasse i riket till en rödhet bolshevist!" I detta ögonblick skulle Kalle, som stod och bevittnade tragedien, gärna ha velat rycka fram till nasses undsättning, om han bara hade vågat. Men han fruktade soldaten, som med sin kraftiga näve kunde ha kastat Kalle som en boll utåt gården. Liten har ej mycket att säga till om i denna grymma värld!

Man lyckades snart snurra samman nasses korta fortskaffningsmedel. Sedan lyfte man kallblodigt och beslutsamt upp honom på slakt-

bänken och höll honom kvar där. Dödskandidaten pep och gnällde så förtvivlat, att ens öronhinnor kunde ha spruckit, men utan att dessa nödrop ändrade hans belägenhet det minsta. Soldat Hög tystade omsider nasse genom att forcera en träkloss mellan hans käkar, det sista han fick att bita uti. Hög höll sedan nasse beslutsamt i trynet, drog sin stora kniv och skar av hans strupe. Den dödsdömde gjorde häftiga men fruktlösa ryckningar, som dock blevo allt svagare och svagare. Livet ebbade ut. Nasse var död.

För Kalle var det hela en förfärlig händelse att bevittna. Den sönderslet hela hans inre varelse. Vad ont hade då nasse egentligen gjort, att han skulle bliva föremål för en så hjärtslitande behandling? Visserligen hade han ofta rotat upp gräsvallen på gården och någon gång öppnat grinden och givit sig ut på andras marker, men icke var väl detta okynne värt döden. Under det Kalle filosoferade över händelserna, fick han en ljus idé. Som en pil sprang han in till mamma och rapporterade om den oförrätt nasse fått lida. "Otatätte fabo Hög, tack isen så dä moa, dä moa", ropade han med andan i halsen, vilket på tydligare svenska betyder: "Otäcke farbror Hög, stack grisen så det blöder, det blöder".

Kalles känsloutbrott och brinnande iver más-

te ha förefallit henne komiskt, ty den annars sympatiska modern brast med ens ut i skratt och hade icke ett enda tröstens ord för sin upprörde gosse. Kalles filantropiska känslor voro naturligtvis missriktade vid detta tillfälle, såsom de förrästen varit många gånger sedan dess. Men hans missräkning i detta allvarliga ögonblick var i alla fall gränslöst. Hela världen syntes honom snedvriden denna vintermorgon.

Under en lång följd av år fick Kalle sedan lida smälek för sina ädla sympatier med nasse på dennes dödsdag. Det var som om hela Marbäcks socken hade fått reda på hans känsloutbrott inför sin mamma vid detta tillfälle. Ty rätt vad det var fick han höra ekot av sin egen stämma, då någon med pipig röst och breda miner citerade Kalles "otatätte fabo Hög, tack isen så dä moa, dä moa". Emellertid glömde man omsider av att längre plåga Kalle för hans sympatier med den avlivade nasse, men dessförinnan hade man lyckats i Kalles minne och sinne outplånligt intrycka händelserna, som timade därute på backen vid Smedhemmet den där novembermorgonen, då nasse ljöt döden.

Soldat Hög var en mycket mångsidig och praktiskt anlagd man. Han var ej blott en trogen kronans tjänare och hela ortens slaktare samt en god jordbrukare, utan han var därjämte den ende tandläkaren i trakten. Ty folket i Marbäcks

socken hade på den tiden friska och starka tänder och behövde mycket sällan anlita tandläkare. Man levde på enkel kost och gymnasticerade tänderna på benhårt bröd, vilket tänderna syntes tycka om, ty de höllo sig friska och vållade sällan några besvär.

Nu för tiden ger man tänderna nybakat bröd i stället för hårda knallar samt sötsaker i stället för enkel, närande föda. Och tänderna alldeles digna i mjuka bullar och konfekt. Som en följd därav hava vi nu tandläkarnes gyllene tidsålder, och Amerika är tandläkarnes Kanaan. Här sitta barnen hos tandläkaren innan de ännu ha börjat skolan. Och ungdomarna fortsätta hos honom år efter år för att uppbygga sina murknade tandgårdar. När man slutligen bliver gammal och grå, sitter man tandlös kvar hos tandläkaren. Vilket borrande och svarvande i tänderna! Huru man gjuter porslin, silver och guld i människornas munnar! Man skruvar på tänderna och flyttar dem, nästan såsom man flyttar möblerna vid storstädning. Tänder uttagas och tänder insättas, allt under plågor och jämmer och kval.

Soldat Hög hade, såsom sagt, ej synnerligt stor praktik som tandläkare. Att laga söndriga tänder kom aldrig ifråga. Hans uppgift inskränkte sig till att draga ut dem, om de blevo besvärliga, och det kunde han göra med fast hand och utan hänsyn till patienternas känslor.

En munter skräddaregesäll drogs en längre tid med tandvärk. Han sökte stilla densamma med snus, ty det ansågs vara ett gott medel mot åkomman, men gesällen fick ej lindring. I den gamla goda tiden hade man brukat kunna "läsa bort" tandvärk och mycket annat ont, men genom den stigande upplysningen hade man förlorat tron, och "läsandet" verkade därför icke något mera.

"Du måste gå till Hög och se, vad han kan göra för dig", befallde skräddarmästaren. Sagt och gjort! Under själva högmässan en söndag styrde gesällen sina steg till Hög, som bodde vid pass en timmes väg bort i socknen. Kalle, som vid denna tid hade hunnit försona sig med Högs grymheter mot nasse, fick löfte att göra sällskap med gesällen, vilket tillbud tacksamt mottogs. Hög hade ännu ej kommit hem från kyrkan, men om en stund kom han borta på vägen, klädd i uniform.

"Jaså, det är krångel i tänderna", sade Hög lakoniskt och befallde gesällen att sätta sig på en stubbe ute på gården, där han gjorde en hastig diagnos i gesällens mun. Därpå gick han in efter "tandnyckeln", som han beslutsamt justerade vid den sjuka tanken, varpå han gjorde en hastig knyck, och därmed var tanden borta och tandvärken botad.

Hela operationen skedde ute på gården och

utan allt hokus pokus, under det solen sken och några flugor spelade sin sång för patienten. Inga anticeptiska tvättningar vidtogos. Bara en skopa kallt vatten att skölja munnen med. Blodförgiftning och andra svårigheter fruktade man ej, och inga sådana inställde sig heller. Gesällen erlade med glädje den stadgade avgiften av 25 öre, och därmed var räkningen betald, tandvärken var borta och gesällen och Kalle gingo visslande sin väg hem igen.

Denna händelse påminner om ett intressant exempel på huru tandvärk botades med ovanliga medel. Kalles morfar var en kraftig och oförfärad krigare, som vunnit befordran från soldat och fick sluta sin tjänstgöring såsom fanjunkare. Då han såsom sergeant var ute på fältmanöver vid ett tillfälle, blev han angripen av tandvärk, som ej gav honom ro varken dag eller natt. Detta vållade krigaren misshumör, och det var ej rådligt i de dagarna att pröva hans tålamod.

Bland hans underlydande soldater på fältet fanns likväl en, som vågade göra ett originellt experiment i syfte att bota sergeantens tandvärk. Han berättade nämligen helt filosofiskt för sitt befäl, att han var i besittning av ett utmärkt medel mot tandvärk, ehuru det var litet besvärligt att lägga vid tanden. "Medekament eller trollmedel, bara jag blir av med värken", röt sergeanten otåligt. "Var god och sitt ner, herr

sergeant", svarade soldaten godmodigt. Sergeanten satte sig på en sten, och soldaten låtsade taga fram medikamenter ur fickan, men knöt hastigt handen och gav sitt befäl blixtsnabbt en örfil, så att han höll på att tumla över ända.

Sergeanten, som aldrig ville veta av dumheter hos gammalt folk, blev arg över förolämpningen och en väldig krigared låg på tungan. "Hjälpte det, herr sergeant?" sporde soldaten med ett brett leende.

Verkligen, tandvärken hade försvunnit! Sergeanten kände efter riktigt för att förvissa sig om huru det verkligen förhöll sig med saken. Och så brast han i ett hjärtligt skratt, räckte soldaten handen och tackade honom för en så kraftig och originell behandling samt tillade beslutsamt: "En sådan karl förtjänar befordran i tjänsten."

Vad botade egentligen tandvärken i detta fall? Var det örfilen, eller var det den genom densamma framkallade sinnesrörelsen, eller var det en samverkan mellan båda? Frågan må vara ett intressant spörsmål för läsaren att sysselsätta sig med en stund. Sergeanten blev emellertid botad, och det var huvudsaken.

FEMTE KAPITLET

Odygd och missöden

Man säger stundom att pojkar och hundvalpar böra ha stryk, ty om de ej ha gjort något ont, så ämna de göra det. Men detta är påtagligen en mycket villfarande lära. Ty först och främst är det oriktigt att sammanställa pojkar och hundvalpar, såsom om de hörde till samma kategori. Dessutom är det orätt att påstå, att hundvalpar ämna göra något ont, och lika orätt är påståendet, att pojkar, det vill säga småpojkar, umgås med onda uppsåt och planer. De små, antingen de gå på två eller fyra ben, tänka just ingenting. De bara leva, och livet leker i dem och med dem.

Dygd är en förtjänst hos människan, som förutsätter fritt val av det goda, då hon kunde välja motsatsen. Men små barn kunna ej medvetet välja det goda eller onda. Och om de göra s. k. odygd, sker det aldrig i ond avsikt. Deras odygder springa fram ur ögonblickets impulser, vilka de följa utan reflektion eller reservation. De handla först och tänka sedan, vilket ju också är sannt med avseende på många äldre och mer belevade människor.

Stalpet, vattenfallet vid kvarnen.

Ett litet barn vet ej om några förseelser. Först när det förmanas och varnas för sådana, lär det känna förseelserna såsom förseelser. På grund härav händer det ej sällan, att agan för begångna felsteg kommer över barnet såsom en oväntad överraskning. Barnet tror sig vara som det skulle vara, men så får det helt oväntat bannor och smäll, på fingrarna eller annorstädes, och då först fattar barnet, att det icke har varit ett snällt barn.

I allra flesta fall äro småbarnens s. k. odygder och förseelser bara små olyckshändelser. Barnet har ännu ej lärt sig att kontrollera sina små livliga lemmar. Det snavar och spiller ut mjölken, det snuddar omkull blomstervasen, det slår ut fönsterrutan, trampar ner blomsterrabatten och river sönder kläderna, men intet av allt detta sker av elakhet eller av förstörelselusta. Det är bara iråkade missöden. När dylika missöden inträffa för äldre personer, ursäktar man det gärna och kallar det aldrig odygd. Men varför då giva barnens olyckshändelser och missöden fulare namn än motsvarande handlingar å de äldres sida? Sådant gagnar ej barnen och hedrar ej dem, som begå sådana orättvisor mot de små.

Det är de äldres plikt att upplysa de små barnen om det rätta och goda, tillhålla dem det goda samt visligt aga dem, om detta behöves. Stundom

begår man grov orättvisa mot barnen genom ovislig och hård aga. Man agar de små i vredesmod och kanske hundnämner dem, vilket är kränkande för dem och är ovärdigt den som agar. Först sedan barnet blivit äldre och visar tydliga tecken till olydnad och trots, bör agan bliva av allvarlig art, men även då måste den agande vara rättvis mot barnet.

Man kunde skriva intressanta volymer om barnens små missöden under deras spädare år. Säkerligen minnes läsaren själv från sin barndomstid flera sådana, vilka ännu efter årtionden kanske framlocka leende sol mellan pliktens och mödans mörka och tunga moln.

Kalles fader och moder voro borta hela dagen. Kalle och hans lilla treåriga syster voro hemma jämte en ungefär jämnårig tärna från närmaste bondgård, som hade fått löfte att tillbringa dagen hos Kalle och hans syster. De tre barnen hade det riktigt roligt och soligt i sina lekar. De hoppade och sprungo och lekte hela den vackra sommardagen. Det ena oskyldiga upptåget avlöste det andra.

Frampå eftermiddagen tog den husmoderliga instinkten ut sin rätt hos den lilla flickan från bondgården. Hon ställde då till bak och bakade små näpna kakor av sand och vatten, som fingo stå och torka i solen. Men Kalle lekte krigare och använde bland andra vapen en liten hand-

yxa, som han morskt svängde omkring på äkta krigarvis. Likt en Karl den XII anföll han obarmhärtigt de förhatliga moskoviterna. I sin livliga fantasi såg han dem stupa såsom gräs för lien. Segerdrucken högg han djupa sår i gräsmattan, så att det gnistrade, då yxan träffade någon dold sten i vallen.

Medan kriget till fosterlandets försvar sålunda lågade uti Kalles fantasi, i all dess fasa, satt flickan helt lugn och ordnade med sina kakor. Hon var just färdig med baket och torkade "degen" av händerna på gräsmattan, då Kalle gjorde ett av sina krigarhugg, såsom om han hade ämnat hugga själva tzaren i skallen. Men olyckan ville, att han i stället träffade den lilla bagerskans hand och sårade tre av hennes fingrar på yttersidan just ovan knogarna. Den oskyldiga lilla flickan uppgav ett häftigt skri och brast i gråt. Hennes friska blod flödade ur tre gapande sår. Kalles krigarhjärta blev genast blödigt, så att han började fälla tårar med den sårade, och lilla syster stämde även in, då hon såg och hörde de andras gråt. Här var tre par gråtande ögon och tre blödande sår, men ingen mamma fanns till hands att förbinda såren och trösta i bedrövelsen. Även detta krig på lek medförde sålunda sår, blod och tårar, precis som alltid är fallet, då krigets anda försätter människorna i vapen mot varandra.

Kalle kände likväl sin plikt i detta kritiska

ögonblick och sökte praktisera läkare efter bästa förstånd. Han sökte reda på en ren näsduk i mammas låda och band den varligt om den lilla fickans blessyr, varpå hon skyndade hem för ytterligare behandling av en öm moders händer.

Kalle och hans syster hade nu blivit lämnade allena för att på barnavis fundera över den sorgliga händelsen, men på äkta barnavis utplånades de svåra minnena på några ögonblick, så att syskonen kunde sorglöst fortsätta sina lekar. Huru det sedan gick, när mamma kom hem och Kalle måste redogöra för dagens händelser, det har han ej berättat, och följaktligen kunna vi ej läsa därom i denna berättelse. Den lilla bagerskans fingrar läktes på jämförelsevis kort tid, men så länge hon levde bar hon likväl ärr på tre fingrar till påminnelse om den dag, då hon bakade sandkakor och Kalle förde krig med moskoviterna.

Julen är högtidernas högtid i Sverige, efterlängtad i palats och i koja. Julstämningen är alldeles enastående. Man gör stora förberedelser för dess firande. Både unga och gamla umgås med hemliga planer för att efter råd och lägenhet överraska vänner och fränder med julklappar. I Kalles hembygd hade man vanligen ej råd att giva stora julklappar eller lyxfulla sådana. Men man hittade alltid på någonting av praktisk art att giva som julgåva till barnen, huru det än gick

med de äldre. Och barnen satte på den tiden lika stort värde på sina praktiska presenter som nutidsbarnen på sitt onyttiga krimskrams, som "Santa Claus" överlämnar till dem vid julen.

Kalles mor satt vid brasans sken om vinterkvällarna och stickade vantar. Kalle ville naturligtvis ha reda på vem som skulle bliva den lycklige ägaren till desamma. Men mamma var förbehållsam och avböjde hans frågor upprepade gånger. Kalle förstod emellertid att vantarna ej blevo stora nog för en fullväxt person, och för vem voro de då ämnade? Han fortsatte envist med sina frågor, och för att komma ifrån desamma hittade modern på att narras för sin gosse och sade att flickan i bondgården skulle få dem till julklapp. Förklaringen tillfredsställde fullkomligt den nyfikne och frågvise Kalle. Omsider blevo vantarna färdiga, tvättades rena och nedlades i mors låda.

Slutligen kom den länge väntade julhögtiden. På julaftonen var det brådska och stök i hemmet, och Kalles moder hade fullt upp med arbete före julkvällens inbrott, då julfirandet skulle börja med att "doppa i grytan", äta julgröt m. m. Den alltid beställsamme och självrådige Kalle tog på eftermiddagen de nya vantarna och, utan att fråga mamma till råds kilade han åstad till bondgården med desamma, överlämnade dem som julgåva till flickan, vilkens fingrar han vid

ett föregående tillfälle hade så nära huggit av. Under denna sin beställsamhet trodde han sig göra en god gärning och var glad och belåten vid dess utövning. Men i och med detsamma gav han bort sin egen julklapp, innan han själv hade mottagit densamma.

När sedan i kvällningen presenterna skulle utdelas i Kalles eget hem, kunde modern ej på villkor finna de där vantarna. De hade spårlöst försvunnit. Då tog hon Kalle i förhör, och han bekände ärligt, till moderns stora överraskning, huru han redan hade överlämnat desamma till flickan i bondgården, vilket han trodde vara fullkomligt rätt och riktigt. Nu fick Kalle emellertid på självaste julafton välförtjänta snubbor för sin opåkallade beställsamhet. Han hade ju visserligen bara följt sina impulser och handlat ärligt samt i god tro, men han hade därför icke handlat rätt.

Nu såsom vid så många andra tillfällen blev det moderns sak att ställa till rätta, vad Kalle så tanklöst hade ställt i olag. Huru hon därvid gick tillväga är icke relaterat, men hon lyckades likväl att redan på själva juldagen föra vantarna tillrätta. Kalle fick alltså nya vantar till julklapp, fastän de ej kommo honom tillhanda på julaftonen.

Det är återigen jul, och i Kalles hem är det riktigt festligt och högtidligt. Som vanligt hade

föräldrarna haft sina barn i åtanke och ordnat med julklappar för dem. Till denna jul hade man hos farfar i Bäck beställt ett par nya träskor för Kalle. Farfar ägnade sig nämligen åt att göra träskor nu på gamla dar. Fingo händerna under förra julen sina vantar, skulle fötterna vid denna högtid få sina träskor. Och när en lem glädes, glädas de alla, såsom aposteln säger. I överensstämmelse med den regeln blev Kalle varm om hela kroppen. antingen han fick vantar eller träskor till julpresent. Det var bastanta och härliga träskor, han fick, breda och uppnäsiga samt rena och fina som nyfallen snö.

På annandag jul ville Kalle ovillkorligen ut för att i sina nya träskor slå kana på isen. Det fick han ock löfte om efter middagen. Det skulle bliva livat det!

Nära stugan fanns ett vattendrag, som om vintrarna låg överfruset av blank is och där Kalle brukade ha roligt. Just vid iskanten stod den gråa gärdesgården och mittför gångstigen var det trappsteg för dem som ville stiga över gärdesgården. Men gossar, som vi veta, pläga inte kliva över gärdesgårdar såsom gammalt folk. De fråga ej efter trappsteg, utan lämna dem för gamla, styva patriarker att använda. Frisk som en nötkärna, glad som en fågel och vig som en ekorre samt eggad av den friska vinterluften, rusade Kalle fram mot gärdesgården,

lade båda händerna på densamma och kastade sig över som en skatt. Med hela sin tyngd och med en smäll såsom av ett skott satte Kalle sina båda träskor på isen på andra sidan gärdesgården. Isen sprack och vattnet sipprade fram genom springorna, vilka dock snart fröso ihop av kölden. Men det var värre med Kalles högra träsko, som också sprack, fastän Kalle ej ännu hunnit slå en enda kana.

Vilken förfärlig missräkning! Och så försmädligt att behöva gå in och tala om för far, vad som hade hänt! Vem kunde förövrigt vara säker på att det inte komme att vankas smörj efter denna olyckshändelse med träskon? Julhögtiden och julstämningen hade emellertid gjort fadern mer än vanligt blid mot sin gosse, varför han tog saken helt filosofiskt, förmanade honom allvarligt att vara mer försiktig i sina lekar. Om nu Kalle bara hade fått gå till farfar och beställa en ny träsko, så hade det varit bra och missödet hade snart förgätits, men det fick han ej. I stället tog fadern fram ett gammalt rostigt bandjärn ur skrålådan samt några nubb och sammanspikade den spruckna skon, och därmed fick Kalle låta sig nöja samt slita den som om intet hade hänt.

Kalle uppväxte i den gyllene "träskoåldern", ty nästan alla människor i trakten begagnade träskor sex dagar i veckan, om inte sju. Herr-

skapet i socknen utgjorde dock ett undantag. Man såg ju t. ex. aldrig kyrkoherden gå i träskor varken i helg eller söcken. Det måste emellertid ärligt erkännas, att dessa nu bortlagda fotdon alls icke voro så dumma. Först och främst voro de mycket billigare än läderskor. Man hade ju råmaterialet utanför stuguknuten, och det gällde blott att borra i björkkubben och med lämpliga järn urholka ett passande rum för foten samt sedan giva kubben den passande yttre skepnaden. Träskorna voro även varma och höllo fötterna torra i alla slags väder. Inga modärna gummiskor kunna i det avseendet mäta sig med vanliga träskor. Men de äro dock föga lämpliga för sådana människor, som vilja smyga och tassa sig fram för att överfalla vandraren. De som hava onda syften begagna tofflor hellre än träskor.

Varför icke på nytt introducera träskor bland vårt folk, ej såsom kuriositeter bara utan såsom praktiska fotbonader? Det skulle hjälpa till att nedbringa priserna på skor, om några tongivande kvinnor och män startade en träskoklubb och förbunde sig att vissa dagar i veckan gå i träskor. Till tecken på medlemskap i föreningen behövdes intet annat än att man ginge i träskor, men ville man därjämte bära en liten sådan på rockslaget eller på vristen, så skadade det ju inte. Någon tilltagsen affärsman borde verkligen upptaga träskotillverkning som en branch

av sin affär och genom intensiv annonsering skapa åtgång för sin vara. Helt visst skulle det amerikanska folket kunna intresseras för idén. Tänk vilket intressant klattrande det skulle bliva på State Street i Chicago och på Fifth Avenue i New York. Och ingen behövde frukta för att bliva trampad på tårna i trängseln på de upphöjda banorna.

Det var åter igen vinter med snö och köld. Den korta vinterdagen hade övergått till skymning. I stugan voro Kalle och hans två yngre systrar ensamma, ty fadern var ute i socknen på arbete, och modern var i ladugården för att mjölka och fodra kreaturen. Kalle och hans äldre syster sutto på spishällen med ryggen åt brasan och värmde sig. De betraktade skuggorna på stugans tiljor samt reflexen från de flammande lågorna i spiseln. Barnen voro just inte mörkrädda, men nog hade de tyckt bättre om det, ifall mamma hade varit hemma. Granveden brann och smattrade, kastande vårdslöst sina gnistor kring barnen på spishällen samt långt ut på golvet. Barnen brydde sig ej om de lekande gnistorna. Det kändes bara varmt och gott att sitta på spishällen.

Bäst de sutto där, märkte Kalle att det blev ovanligt varmt om ryggen, varför han skruvade sig litet, men det blev ändå varmare. Det riktigt sved i skinnet, tyckte han, och så tog han med

handen över ryggen. Det blev med ens klart för honom, att det hade fattat eld i kläderna. Han ställde sig upp och började skaka dem, vilket blott bidrog till att lågorna började spridas mera fritt. Han stod rådvill och förskräckt för ett ögonblick. Men snabbt som blixten kom det för honom, att han borde kasta sig i snön utanför stugan. Sagt och gjort, han rusade ut och kastade sig baklänges i drivan, vridande sig till höger och vänster, och han hörde lågorna och gnistorna fräsa, i det de slocknade i den kalla snön.

Varifrån kom åttaåringens ingivelse att i farans stund kasta sig i snön? "Deras änglar se alltid min Faders ansikte", sade Mästaren vid tanke på de små barnen. Kanske detta förklarar, huru hjälpen kom i denna farans stund.

Följderna av denna "eldsvåda" kunde hava blivit ödesdigra, men nu blevo de jämförelsevis obetydliga. Kalles rock och väst och skjorta och skinn blevo brännmärkta och rocken allra värst, men det var allt. Som den senare ej var gammal, kunde den ej för brännskadornas skull kastas bort. Fadern var en riktig expert uti att laga kläder, och han infattade snart en fyrkantig bot mitt i ryggstycket på rocken, stor som en liten fönsterruta eller såsom biljettluckan i Aneby järnvägsstation. Sedan måste Kalle, trots sina protester, slita rocken såsom om intet ovanligt hade hänt med densamma.

I skolan blev Kalle den ende, som hade rock med en fyrkantig bot mitt på ryggen. På grund därav blev han ock föremål för sina kamraters upptåg och skämt. Det fanns gott om lagade rockärmar och rockskört i skolan, men det väckte alls intet uppseende. Men Kalles fyrkantiga bot i ryggstycket däremot framkallade allehanda spetsiga anmärkningar. Inga förklaringar å Kalles sida hjälpte heller. Bäst lekarna voro i full gång på skolplanen knackade någon spjuver Kalle i ryggen, såsom om han hade stått vid biljettluckan i Aneby, och ropade: "Tredje klass biljett till Stockholm". Och som Kalle vände sig, passade någon annan på att knacka och begära första klass biljett till Haparanda. Men resenärerna togo blixtsnabbt till benen, innan Kalle hann att med sin knutna näve giva dem biljett för örat. Sålunda måste Kalle utstå många förtretligheter bara för den omständigheten, att han råkat sitta för nära elden en gång och för att hemmets tillgångar ej tillåto, att den skadade rocken kastades till lumpsamlaren. Men så kunna ju både unga och gamla ibland få lida oförskylt här i världen, och det är ej värt att bliva upprörd eller förlora besinningen för sådana förtretligheters skull. Det är bättre att taga saken lugnt och med ett godmodigt leende göra förtretligheterna oskadliga.

SJÄTTE KAPITLET

Ärenden och aga

Barnens första arbete består vanligen uti att uträtta små ärenden åt föräldrar och syskon. Härigenom vinna de sin första träning för livets förestående kamp och möda. Den lille har knappt hunnit lära sig gå på släta golvet, förrän han kan uträtta små tjänster åt mamma. "Tag upp nystanet åt mig, så är du snäll", säger hon till sin lille parvel. Strax efterkommer han mammas önskan, och ett brett leende utvecklar sig på hans runda anlete. Eller säger hon: "Pelle lille, tag reda på den skälmaktige trådrullen, som sprang och gömde sig under bordet". Och Pelle, glad i hågen, för genast trådrullen åter tillrätta. Då klappar hon Pelle på huvudet och säger: "Tack ska du ha, du blir snart en stor och duktig karl som pappa."

Barnets första små tjänster leda till flera och större ansvar. Dess beting växa i och med barnets utveckling och tillväxt i ålder och kraft. Detta är hälsosamt och nyttigt för barnen.

Förmögna föräldrar, som kunna hålla tjänare och tjänarinnor, beröva därmed sina barn

mycken nyttig övning för livet. Detta är en av rikedomens förbannelser. Och barn, som uppväxa under moderna bekvämligheter i våra större städer, göra också ofta liknande förluster, även om föräldrarna ej äro förmögna. Detta är en av det moderna samhällets och storstadens förbannelser. Alla barn behöva nämligen att tidigt vänja sig vid god och nyttig sysselsättning. Utan sådan bliva de gärna lättingar och tafatta stackare, som hava svårt att reda sig i tillvarons hårda kamp. Barn, som i detta avseende hava fått en bättre träning, kila lätt förbi dem på livets tävlingsbana.

Men barn, likasom äldre personer, äro ej alltid besjälade med villighetens och tjänandets anda. Tvärtom kunna de ibland vara tvära och omöjliga. De hava ingen ovilja mot mamma eller pappa, men ändå vilja de ej lyda. Om de få ett aldrig så lindrigt uppdrag, kunna de ej förmås att villigt och glatt utföra detsamma. Vad är orsaken till detta egendomliga förhållande? Jo, felet är i den obändiga viljan. Den sitter där på tvären, tung och orörlig såsom en bil, som föraren ej kan starta.

Ända sedan urminnes tider har man med makt sökt böja småbarnens viljor och har därvid lyckats framtvinga skenbar lydnad. Örfilar och luggar, ris och rotting hava använts för att driva barnen in på lydnadens väg. Har då gossen

behagat säga: "Jag vill inte", så har man svarat: "Du har ingen vilja, pojke", och så har man med knuten näve sökt inslå den osanningen i barnahjärnan. Men nog har den lille en vilja alltid, en stark sådan också.

Huru böja viljan? Detta är en stor fråga för uppfostrare och för folkledare. Om den bleve på tillfredsställande sätt löst, skulle därmed också många andra problem finna sin lösning. Kunde vetenskapsmännen giva oss en pålitlig formel för viljans böjande, skulle tusentals arbetsgivare, politiker och väckelsepredikanter genast göra sig till godo av densamma.

Barn äro emellertid barn. I helg och söcken, hemma och borta, ute och inne äro de barn, endast barn. Antingen de leka eller sitta i kyrkan, antingen de gå i skola eller springa ärenden åt mamma, så äro de endast barn. Deras uppmärksamhet fängslas så lätt, de upptagas av ögonblickets intryck och ha svårt att koncentrera uppmärksamheten på någonting särskilt. De hava goda ögon och öron och äga förutsättningar för gott minne, men de glömma likväl lätt.

Om man skickar ett barn med något ärende och ber det att raska på, lovar det genast att så göra, och menar fullt allvar med sitt löfte, men det oaktat försummar det sig. En pojke skall t. ex. gå ärende åt pappa. Han ilar åstad utåt

vägen, tills han varsnar ett fågelbo i ett träd. Detta fängslar hans uppmärksamhet, han klättrar i trädet för att undersöka, hurudant boet är och om det finns ägg i detsamma. Nedkommen från trädets grenar, varsnar han små vackra fjärilar, som segla fram så ledigt i luften, och han börjar jaga dem över äng och mark. Under jakten upptäcker han små röda smultron, vilka reta hans aptit. Så plockar han de smakliga bären och äter. På detta sätt gå timmarna. Omsider styr han kosan mot hemmet utan att hava uträttat det ärende, han utsändes med.

Och precis på samma sätt går det för små flickor. Stina t. ex. skulle gå ett ärende åt mamma. På vägen mötte hon lilla Lisen, som hade fått en ny docka på sin födelsedag. De båda flickorna kommo i förtroligt samtal om dockan och hennes klänning m. m. De satte sig på vägkanten och fortsatte sina överläggningar om sådant som intresserar små flickor. Timmarna ilade hastigt sin kos. Stina kom icke för ett ögonblick ihåg mammas befallning, ty uppmärksamheten hade helt fängslats av någonting annat. Ja, så går det ibland för de snällaste små barn. Och detta böra föräldrar och målsmän nogsamt taga i beräkningen.

Det var en härlig sommarmorgon ute på landet, och det var söndag. Fadern skickade Kalle i ett viktigt ärende tvärs över socknen. "Raska

Långliden

på nu, pojke, så att du kommer hem i tid att följa med till kyrkan", befallde fadern med god respekt i rösten. Kalle lunkade åstad och kom fram till bestämmelseorten utan onödiga uppehåll. Den vänliga frun i huset bjöd nu på kaffe med dopp, om Kalle ville vänta en stund. För sådana bjudningar var han mycket svag på den tiden, varför han samtyckte till att vänta. Emellertid dröjde det ganska länge, innan den vackra kaffebrickan med kringlor, skorpor, pepparkakor och kaffekanna kom in. Kalle lät sig väl smaka de framsatta läckerheterna, tackade sedan med djup bugning för den utmärkta trakteringen och sade adjö. Nu anade han, att han redan var försinkad, men han tog genvägen utmed sjön och raskade på. Vid sjöstranden mötte honom emellertid nya frestelser, ty i den spegelklara vattenytan såg han små livade fiskar ila av och an samt små svarta kräftor, som gömde sig under stenarna. Kalle vek upp byxorna — barfota var han redan — och vadade i vattnet, lyfte på stenarna och gav akt på huru kräftorna smidigt ilade baklänges till andra gömställen.

Där vid sjöstranden bland småfiskar och kräftor var det så roligt denna söndagsmorgon. Inte stod det till, att Kalle i denna idylliska omgivning skulle kunna tänka på faderns prosaiska förmaning att skynda sig hem. Omsider vaknade han likväl till eftertanke uti denna tju-

sande omgivning, olydnadens verklighet stod för honom, han kilade mot hemmet så fort benen orkade bära honom.

Fadern hade redan gått till kyrkan, då Kalle kom hem, och han hade varit i föga gott humör för att pojken ej hade återkommit. Modern var också upprörd över Kalles nya prov på olydnad. Hans ursäkter och förklaringar kunde ej tillfredsställa hennes rättskänslor. "Lydnad är bättre än offer", var hennes lakoniska svar på gossens försök att rättfärdiga sig. "Lägg benen på ryggen och spring till kyrkan", befallde hon med en ton, som ej kunde missförstås.

Kalle fattade situationen och sprang uppför och nedför backarna den en kvarts svensk mil långa vägen till kyrkan och anlände i tid att höra predikans sista del samt kungörelserna. Efter gudstjänstens slut bemödade han sig om att inne i kyrkan visa sig för fadern, så att denne med egna ögon skulle få se, att han var där. Söndagens gudstjänst hade förmodligen verkat lugnande på faderns upprörda sinne, så att han varken hade ett ont ord eller en vred blick för sin olydige son, då de i sällskap med andra sockenbor gingo hem från kyrkan. Och Kalle var naturligtvis mer än glad över att det kinkiga ämnet icke fördes på tal utan fick vara glömt.

Kalles far hade i likhet med de flesta männen på den tiden den fula ovanan att begagna snus.

Behovet av detta retmedel var synbarligen riktigt tvingande hos alla, som hade en sådan vana. Därför måste det alltid finnas snus på förlag i hemmet. I bruna buteljer med avskurna halsar hade fadern sitt lager, och från dessa lades det i dosan och från dosan inom läpparna.

Det hade icke på länge gått något bud till handelsboden, varför snusbuteljerna voro tomma och det sista kornet i dosan hade använts. På grund av denna kritiska belägenhet måste Kalle sändas till boden vid socknens gamla fattigstuga för att köpa hem det oumbärliga retmedlet. I en vindsbur i fattigstugan bodde handlanden Målberg, en gammal, giktbruten gubbe och hans lika gamla, kranka och rynkiga gumma. De handlade med kaffebönor och karameller, skrivdon för skolbarnen och snus för gubbarna i socknen, samt andra behövliga saker. Det var hos Målbergs som Kalle skulle handla vid detta tillfälle. Han hade stränga befallningar att skynda sig hem. Kalle lunkade åstad på den steniga och smala stigen genom furuskogen samt på landsvägen fram till Målbergs handelsbod.

Men när han kom dit, befanns handlaren vara utan snus. Han hade knappt en pris för egen näsa. Emellertid hade han sänt sin Kalle till Aneby för att göra uppköp, och man väntade hem honom om ett par timmar. "Om du inte har bråttom, kan du ju vänta", sade "giktgubben".

"Jaa, dä ä nog bäst du väntar", pep den rynkiga gumman där borta på sängkanten. Sagt och gjort. Kalle var besluten att vänta och under tiden leka med korporalens pojkar, som bodde strax bredvid utmed landsvägen.

Men Målbergs-Kalle lät vänta på sig hela dagen. Även han var ju bara en pojke, och under vägen måste han passera vattenfallen vid Stalpet och bangården vid Aneby, där växlande lokomotiv och godsvagnar voro i rörelse, vilket allt innebar frestelse för honom. Först sent på eftermiddagen kom han hem, bärande sina uppköp.

Under lekarna med korporalens pojkar hade Kalle glömt både mat och mera sådant, men nu började hungern nypa honom i magen. Då han därför äntligen hade fått snuset uppvägt i en brun strut, ilade han skyndsamt mot hemmet. Där hemma hade det varit dystert hela dagen, ty fadern hade varit i saknad av den nödvändiga inspirationen uti sitt arbete. Förgäves hade han spanat utåt vägen efter Kalle. "Han skall ha smörj", hade han försäkrat gång på gång. Och Kalle hade verkligen "drumlat" så många gånger förr, då han hade gått ärenden, att det var solklart för fadern, att det även nu var bara vårdslöshet, som gjorde att han inte kom hem på hela den långa dagen.

Kalle hade knappt hunnit sätta sin fot inom hemmets tröskel, förrän "åskorna" började hot-

fullt mullra. Han försökte som vanligt att förklara sig, men fadern ville ej höra på förklaringar just nu. Då bet Kalle samman sina tänder och lät det storma. Domen var fälld utan rannsakning, och nu var avstraffningen i sin ordning. Först kom en örfil, så att det sjöng i Kalles kranium och han höll på att ramla över ända. Sedan fortsattes behandlingen på annat ställe med en nylackerad röd aln, för vilken Kalle måste dansa till livligt tempo. Han skrek om miskund och förlåtelse, under det alnen ven genom luften och gav hans lekamen slag på slag.

Vips, sprang alnen av. Och den var splitter ny! Alnstumpen ven genom luften och träffade loden på den gamla väggklockan, så att de pinglade så ljuvligt. Detta måste hava förefallit den upprörde såsom ett varsel, ty på ögonblicket lugnade han sig och avstraffningen upphörde. Han gick ett slag över golvet, tog sig en pris och upptog, tyst som en mur, sitt arbete vid skräddarbordet. Sedan föll det på moderns lott att taga "brottslingen" om hand. Han berättade nu för henne om orsaken till sin långa, oväntade bortovaro. Kalle kände en viss lisa uti att hava åtminstone funnit ett öra, som villigt lyssnade till hans ärliga bekännelse, ehuru han fortfarande ansåg sig hava blivit orättvist behandlad. Modern satte fram mat, och pilten glömde snart huru varmt det kändes vid örat och där som den

nylackerade alnen hade träffat värst. Den söndriga alnen försvann om några dagar och en ny sådan intog i all tysthet den förras plats på skräddarbordet.

Av berättelsen om denna händelse kan läsaren möjligen få föreställningen, att Kalles fader var en grym och brutal man, men det vore orätt att låta ett så vilseledande intryck slå rot. Därför bör sägas, att han till hela sin läggning var ömhjärtad och kärleksfull. Men han blev lätt uppbrusande och handlade vid sådana tillfällen på ett sätt som han vid lugnare sinnesstämning bittert ångrade. Närhelst det häftiga lynnet hos en människa får tag uti tömmarna, måste man bereda sig på äventyr och krasch, och sedan brukar sunda förnuftet åter få komma till sin rätt. Emellertid visar den anförda händelsen, huru farligt det är att låta häftighet dominera, då man skall aga barnen. Skall agan verka välgörande, måste den först av allt vara rättvis.

Under sin skoltid brukade Kalle köpa skrivdon hos Målbergs, och om han någon gång fick en ettöring att själv förfoga över, bar han den utan undantag till samma ställe för att utbyta den mot "polkagrisar". Ungefär på samma sätt gjorde alla skolbarnen. Varje dag efter skolans slut brukade det därför bliva stor trängsel i den lilla handelsboden på vinden i fattigstugan.

Nu voro skolbarnen där igen och fyllde rum-

met till trängsel. Gamle Målberg låg trött på sängen och hans pipiga, rynkiga gumma linkade omkring för att tillgodose kundernas behov. Kalle var med bland hopen. Han skulle köpa en griffel för två öre och fick mycket riktigt griffeln, men i brådskan glömde gumman att taga emot tvåöringen, som Kalle hade tillreds i handen. Hennes gamla tankemaskineri arbetade trögt, likasom hennes lekamen förövrigt kände ålderns börda. Om en stund slamrade hela skaran ned för trapporna, och Kalle följde med hopen, och tvåöringen följde med Kalle. Detta var helt opåtänkt, ty han hade verkligen haft för avsikt att giva gumman betalningen.

Skulle Kalle gå tillbaka och betala för griffeln, eller skulle han tiga och låta udda vara jämt? Detta var den brydsamma frågan för honom, då han hade kommit ned på landsvägen. Nu viskade frestaren: "Det var ju gummans eget fel, behåll du din tvåöring". Kalle tyckte frestarens ord läto bra, och han kände sig barnsligt glad och belåten över en lyckad affär.

Hemkommen omtalade han helt öppet, vad som hade hänt och vilken god affär han hade gjort. I sin barnsliga oskuld väntade han en smula beröm av mamma, ty här var ju en ren besparing för hemmet av hela två öre, och det var ingen liten summa, enligt hans begrepp om penningevärde. Men moderns anlete antog ett

allvarligt och bekymmersamt utseende. Hennes annars milda ögon fästes genomträngande på pilten. "Vad har du gjort, mitt barn?" sporde hon. Och med en bestämdhet i rösten, som ej kunde missförstås, befallde hon Kalle att genast gå tillbaka till Målbergs och betala griffeln. Kalle gjorde invändningar och försökte bevisa sin oskuld, men detta ändrade icke moderns beslut. "Gå genast", befallde hon. "Du har burit dig skamligt åt, pojke, och du skämmer ut vårt namn inför både Gud och människor; gå och betala din skuld."

Kalle förstummades under den viljestarka moderns befallningar. Hans tröga tankemaskineri liksom stannade. När han sedermera åter vaknade till och kunde tänka något, var han ett gott stycke på vägs till handelsboden i fattigstugan. På den ensliga stigen i furuskogen kände han sig nästan mörkrädd, ehuru det ännu var ljusa dagen.

Kalle var av naturen blyg och gick där på stigen och skämdes. Att inställa sig hos Målbergs och gottgöra för griffeln föreföll honom rysligt svårt. Han ville slippa ifrån det svåra uppdraget att möta "Målbergskan" och för henne bekänna, att han hade gjort någonting orätt, men å andra sidan vågade han ej trotsa moderns befallningar. Huru han vände sig, mötte honom förfärliga svårigheter.

Men under det han gick och funderade på saken, fick han en oväntad hjälp uti sin belägenhet, en hjälp som dock ej var den bästa. Frestaren, som hade lockat honom att ej strax betala griffeln, slog sig i sällskap med honom och visade honom en utväg ur den svåra klämman. Kalle kände ej igen den viskande rösten och hade ingen aning om att en ny fara lurade i hans väg. Frestaren viskade emellertid: "Du har intet ont gjort. Det var den gamla 'Målbergskans' sak att se till, att hon fick betalning. Du hade ju tvåöringen i handen och var redo att betala, då hon gick ifrån dig utan att få sin slant."

Dessa viskningar tyckte Kalle om. De kommo som en smekande vårvind en kall och kuslig vinterdag. Frestaren proponerade nu att Kalle skulle gräva ner tvåöringen i sandgropen borta vid landsvägen, sedan gå hem och låtsa att han hade varit hos Målbergs och betalt griffeln. Kalle tyckte detta var en god idé, ty sedan vid något tillfälle kunde han ju gräva upp slanten igen och köpa karameller för densamma.

I själva skogsbrynet, nära stora landsvägen, var en djup sandgrop, där Kalle ofta roat sig på vägen till och från skolan. Här slog han sig ner och började mekaniskt att gräva i sanden. Ovissheten besvärade honom ännu. Han ville lyda frestarens förslag, ty det skulle hjälpa honom ur svårigheterna, tyckte han, men att

vara olydig brukade icke medföra varaktig glädje, det visste han också.

Frestaren blev emellertid allt mera pockande och förde den tveksamme gossen till handling. "Varför skulle du stå och skämmas inför 'Målbergskan', då du intet ont har gjort? Det var ju hennes skull helt och hållet. Begrav tvåöringen och gå hem igen. Ingen behöver få reda på den här saken. För resten vore det bättre att ta stryk hemma än att stå och skämmas borta i fattigstugan". Så eggade frestaren.

Slutligen gav Kalle bifall och nedbäddade försiktigt sin kopparslant i sanden vid furans rot samt tog noga märke på platsen. Därefter sökte han rycka upp sig och vandrade frimodigt mot hemmet.

I naturen var det fortfarande idel behag. Solen stod ännu högt på fästet. Men i Kalles hjärta rådde skymning, som höll på att övergå till natt. Medan han vandrade mot hemmet, kände han starka maningar att återvända och uträtta sitt ärende enligt moderns vilja. Men frestaren sporrade. Samvetet måste nedtystas, om det ej kunde lugnas. Kalle ökade farten och visslade en ton för att uppfriska humöret.

"Vad sade hon?" sporde modern, när Kalle kom hem. "Hon tackade", svarade Kalle utan att se upp, och började därpå leka med kisse ute

på gården, glad att komma ifrån vidare samtal uti det ömtåliga ämnet.

Denna händelse har viktiga lärdomar, som vi göra väl uti att beakta. Här var en gosse, som på grund av omständigheter och utan någon beräkning förleddes till att ej betala för vad han köpte. Här var en ärlig och välmenande moder, som med smärta såg på denna gossens handling och önskade lära den felande vikten av att vara ärlig.

Den ärliga modern besinnade ej, att faror kunde lura på den väg, hon befallde gossen att gå. Dessa faror kunde hava undvikits, om modern hade anat desamma och hon själv hade handlat annorlunda. Antag att modern hade samtalat förtroligt med sin gosse om det farliga uti att ej vara fullkomligt ärlig, så att han hade sett den saken lika allvarlig som modern själv såg densamma. Och antag vidare att hon sedan hade sagt: "Nu, min gosse, skall jag följa med dig till 'Målbergskan', och så skola vi tala om för henne, vad som har hänt. Sedan skall du bedja henne om förlåtelse och lämna henne tvåöringen. Då skall du få se, huru glad den gamla blir, och hon kommer att tycka om dig, emedan du är en god och redbar gosse." Om modern hade handlat på detta sätt, hade gossens erfarenheter också blivit mycket annorlunda.

Huru det gick med tvåöringen, det fick modern

aldrig reda på, och det kanske var bäst för henne, ty det sparade henne möjligen någon oro för gossens framtid. Kalle ämnade köpa karameller för den gömda slanten och sökte vid flera tillfällen att gräva fram den vid furans rot i sandgropen. Men den var och förblev borta, vilket under omständigheterna nog var det bästa för Kalle.

SJUNDE KAPITLET

Arbete och skola

Våra första steg på kunskapens väg tagas vanligen under mammas ledning. Hon inplantar i barnasinnet dess första levnadsvishet utan att själv tänka på någonting annat än uppfyllandet av moderliga plikter. Och barnet öser instinktmässigt ur denna kunskapens källa, läggande den första grunden för framtida byggande. Moderskärleken och modersomsorgen tillgodose barnets alla behov. Allt har Skaparen väl beställt.

Förr i tiden låg det på moderns ansvar att giva barnen de första grunderna uti boklig bildning. Detta har hon nu befriats ifrån, sedan det har blivit vanligt att skicka barnen till skolan, innan de ännu ha gjort bekantskap med den första läseboken. I Kalles uppväxtår brukade föräldrarna sätta sin ära uti att hava lärt sina barn att läsa i bok, innan de inträdde i skolan. I överensstämmelse därmed erhöll Kalle sina första lektioner i läsning hos sin mor. Då hon kardade ull, spann och vävde, satt han vid hennes fötter med pekpinne och bok i hand och lärde

sig bokstäverna och siffrorna samt sedermera att stava och lägga ihop. I dessa åter och åter upprepade övningar med skriftspråkets enklaste delar vann han snart skicklighet och lärde sig att läsa rent.

Om Kalle under detta arbete tröttnade, vilket ofta hände, sökte modern uppmuntra honom med löften om att tuppen skulle komma att värpa, om bara Kalle läste flitigt. I varje den tidens abc-bok var nämligen en vacker tupp avbildad, som hade den underbara förmågan att kunna värpa. Men han värpte icke ägg, såsom hönsen brukade göra, utan han värpte pepparkakor, polkagrisar och vackra karameller. Ibland kunde han till och med få för sig att värpa kopparslantar. Denna märkvärdige tupp hade noga reda på om Kalle vid läsningen hade varit flitig eller ej. Men han värpte alltid medan Kalle sov. Så fort Kalle öppnade ögonen om morgnarna, såg han därför genast efter om tuppen hade värpt eller ej, och han var överlycklig, om han då i abc-boken fann en pepparkaka, en karamell eller möjligen en ett-öring. Lyckliga barndomstid, då man kan tro så lätt och har så föga besvär med tvivel och olösta frågor.

Men tiden kom även för Kalle, då han måste dricka litet djupare ur kunskapens källor och beredas för fordringarna, som ställas på en vanlig medborgare i samhället och staten. Följakt-

ligen sände man omsider Kalle till sockenskolan, där ett par tjog levnadsfriska gossar och flickor jämte honom voro samlade för att rikta sitt vetande. Här inför skolmästarens kateder samt i moderns och de blivande kamraternas närvaro, fick Kalle avlägga prov på innanläsning samt högt och tydligt uppgiva sitt namn och sin ålder. Därpå placerade läraren honom uti den klass, som närmast motsvarade hans ålder och hans kunskapsförråd.

Så var då Kalle utan alla andra ceremonier inskriven i skolan och måste underkasta sig dess disciplin i likhet med de övriga kamraterna.

Skolan inrymdes i sockenstugans norra flygel. I den södra bodde skolmästaren med sin vänliga fru och sina tvenne gossar. Skolsalen utgjordes av ett större fyrkantigt rum med fönster på tre sidor. Genom fönstret mot norr såg man de dödas vilorum, gravgården med dess kors och gravvårdar, vilka tyst men vältaligt förkunnade människans förgängelse. Men på gravgården, mitt framför fönstret, växte också en kraftig syrénbuske, vittnande om liv och hopp bortom griften. Med ryggen vänd mot detta fönster satt skolmästaren vid sin kateder och höll ett vaksamt öga på lärjungarna, så att de ej skulle förirra sig från läxorna och plikten.

På de långa, primitiva skolbänkarna och uppradade efter ålder och kunskapsmått sutto gos-

sarna för sig och flickorna för sig. Men ibland behagade skolmästaren ändra ordningen och placerade gossarna och flickorna om varandra, något som just ingen av dem tyckte om, men som kanske befrämjade ordningen i skolan, och detta var för läraren av mer betydelse än någonting annat.

På de gamla nötta skolbänkarna hade många skolbarn suttit och inhämtat nyttiga kunskaper för livet och för evigheten. Med grifflar och knivar, med blyertspenna och bläck hade gjorts outplånliga intryck på de omålade bänkarna. Om undervisningen hade gjort lika djupa intryck på eleverna i skolan, då hade läraren icke arbetat förgäves.

Skolväsendet har uti alla länder gjort oerhörda framsteg under det senaste halvseklet. Vid tiden då Kalle gick i skola i Marbäck var skolarbetet ej så mångsidigt som nu, men det var likväl gediget och värdefullt. Barnen måste själva vara försedda med erforderliga böcker samt med grifflar och griffeltavla, senare med bläck och pennor. I skolsalen funnos kartor över Sverige samt den skandinaviska halvön. Därjämte var där en karta över de europeiska länderna samt över det östra och det västra halvklotet, ävenså en karta över de bibliska länderna. Dessutom hade man svarta tavlan med åtföljande krita och hartass. På lärarens kateder låg en

smidig rotting på vakt, likasom hunden ligger vakt vid porten. Allt tissel och tassel under skoltimmarna tystnade ögonblickligen, då skolläraren slog ett slag med rottingen i katedern.

Rottingen ingav en väldig respekt hos skolbarnen. Högst sällan inträffade det, att någon behövde göra närmare bekantskap med densamma. Om detta berodde på lärarens humanitet eller på barnens goda uppförande, måste lämnas osagt. Vid något enda tillfälle under Kalles skolgång, hände det, att en kamrat genom elakhet åsamkade sig lärarens förgrymmelse, så att han fick smaka rottingen, men inte på flata handen. Skamvrån anlitades oftare vid begångna förseelser inom skolan eller utom densamma. De mer okynniga pojkarna måste upprepade gånger stå i skamvrån till sin egen förbättring och till de övrigas skräck och varning.

Skollärare Sandberg var en magerlagd och reslig karl uti sina bästa år. Han hade svart, slätkammat hår och kortklippta, näpna polisonger. Till utseendet var han bara allvar, och i skolsalen var han själva strängheten personifierad. Skolbarnen hade därför en väldig respekt för honom. Men hans öppna blå ögon ingåvo ej fruktan. Då han var med barnen ute på lekplanen, lät han ofta ett glatt leende omskapa det annars allvarliga anletet och tillät sig ibland ett gott skratt, då han såg de ystra barnen roa

sig av hjärtans lust. I skolsalen var han den respektingivande skolmästaren, men utom skolan var han en fader och vän.

I skolsalen undgick ej någonting hans vakande öga. Huru försiktigt pojkarna än sökte utföra sina skälmstycken, observerade läraren detsamma. Detta visste de och sökte därför hålla sig i styr. Om han satt vid katedern eller spatserade av och an på golvet med händerna på ryggen, voro hans ögon på barnen. Han kände väl igen dem och hade noga reda på vilka som voro mest fallna för upptåg och vilka som plägade visa lojhet i arbetet. Följaktligen drogos hans ögon automatiskt till dessa.

Marbäcks socken var stor, varför ej alla barnen inom dess gränser kunde gå till skolan i sockenstugan vid kyrkan. Men folket var på den tiden fattigt och kunde ej gärna hålla flera skolor samtidigt med flera lärare, varför man sökte avhjälpa denna svårighet genom att uppdela socknen i tre rotar, och samme lärare höll skola ungefär femton veckor om året i varje rote. Barnens skolgång begränsades på detta sätt till en jämförelsevis kort tid varje år. Men de många skoltimmarna och de långa hemläxorna gjorde, att de inhämtade ett gott kunskapsförråd på den korta tiden. Arbetet bedrevs intensivt.

Under sommartiden började skolan redan kl.

åtta på morgnarna och fortsatte till klockan fem på kvällarna. Under vintern voro skoltimmarna kortare. Vanligen hade barnen en timmes rast vid middagen samt femton minuters rast på för- och eftermiddagarna. Med få undantag förde barnen matsäck med sig, ty det var för långt för dem att gå hem till middagarna.

Till skolans dagliga program hörde innanläsning, skrivning och räkning, geografi och historia. De äldre barnen fingo dessutom göra bekantskap med naturläran samt göra ännu vidsträcktare utfärder på geografiens och historiens områden. Jämte dessa allmänna ämnen ägnades mycken tid åt katekesen samt biblisk historia. Undervisningen bar därför en tydligt religiös prägel. Man ansåg mycket riktigt, att uppfostran även måste tillse människans religiösa behov. I överensstämmelse härmed hölls andaktsstund varje morgon, och skolan avslutades alltid med sång och bön.

Ingen kan gärna förneka, att detta religiösa element i undervisningen hade en stor betydelse för det unga släktets uppfostran. Barnen fingo härigenom kunskap om Gud, vördnad för det andliga samt en välbehövlig ansvarskänsla i förhållande till Gud. De fingo klarare moraliska begrepp och blevo därigenom pålitligare samhällsmänniskor. Där dessa religiösa element ej givas tillräckligt rum i uppfostran eller där de

helt och hållet förbises, uppväxer ett släkte, som vållar stora bekymmer för både stat och kyrka. En var lär sig då säga med Farao: "Vem är Herren, den jag skulle höra!"

Utanläxor spelade en väsentlig roll uti den gamla tidens undervisningsmetoder. Detta var förhållandet icke minst uti religionsundervisningen. "Bibliskan" och "långkatekesen" måste pluggas in i minnet. Hemläxorna voro många och långa. Om barnet ej lyckades inlära dem på kvällen, måste det läsa på i arla morgonstund. Ty alla läxorna måste ordentligt uppläggas på minnets hyllor, så att de vilket ögonblick som helst kunde tagas ned och framläggas för läraren.

Under midadgsrasten voro barnen i full fart med lekar och oskyldiga upptåg. Den tidens barn lekte ungefär som de göra i våra dagar. Pojkarna sprungo och brottades, de skreko och stojade, givande utlopp åt sitt överflöd av livskraft. Lekplanen var rymlig. Ute på vägarna hotade inga framrusande bilar. Luften var alltid ren. Solen lyste härligt och gömdes ej så ofta av molnen. Barnen voro runda och rosiga som pionknoppar. Det var liv och lust på skolans lekplan.

Ytterst sällan förekommo sjukdomar bland skolbarnen. De besvärades knappt av vanlig förkylning om vintrarna. Men trots barnens

allmänt goda hälsotillstånd gjorde dock de vanliga sjukdomarne, såsom kikhosta och mässlingen, sin rond genom socknen någon gång ibland. Men dessa fäste man icke mycket avseende vid, liksom man ej oroas, när barnen förlora sina första tänder, ty man vet ju, att det skall så vara. Om mässlingen bröt ut i socknen, stängde man ej upp skolan, utan den fortgick som vanligt. Ingen dog i mässlingen, och ingen läkare rådfrågades med avseende på sjukdomens behandling. Man använde bara sunda förnuftet och bidade tiden.

Under sin skoltid hade Kalle "nöjet" att stifta närmare bekantskap med mässlingen. Det var troligen i själva skolan han och mässlingen först träffades. I alla händelser var det i skolan han först fick känna sjukdomens tryck och blev så medtagen, att han endast med stor möda kunde släpa sig hem på kvällen. Hemkommen kröp Kalle genast till sängs och somnade ifrån alltsammans. Då han följande dag slog upp ögonen, stod solen redan högt på fästet, och när han i spegeln fick se sitt rödbrusiga ansikte, kände han knappt igen sig. Huvudet föll ned på kudden igen. Kalle hade mässlingen och var glad att få ligga till sängs, medan febern grasserade i kroppshyddan. Men om några dagar var han åter på fötterna samt på sin vanliga plats i skolan.

Den i och för sig obetydliga sjukdomen spelade dock ett elakt spratt för Kalle. Under hans bortovaro hade nämligen kamraterna i skolan övergått från division till bråk och fått sina grundläggande lektioner uti sistnämnda räknesätt. När räknetimman inträffade, satt nu Kalle fullständigt hjälplös inför obegripliga termer och problem, medan kamraterna ledigt och lustigt räknade och skrevo siffror på griffeltavlorna, så att det hördes över hela salen. I sin rådvillhet tog Kalle till ögonen, detta signade hjälpmedel för den som är liten och svag. Läraren observerade snart den rådville lärjungens snyftningar och gav honom välvilligt en extra lektion i det främmande räknesättet, vilket var allt som behövdes. Sedan dess redade Kalle sig gallant även i bråk, ehuru det nog ibland har varit "bråkigt" under pilgrimsfärden.

Sången och musiken hava i alla tider ansetts utöva ett förädlande inflytande på människan, varför de av pedagoger tidigt tagas uti uppfostrans tjänst. Skollärare Sundberg var socknens klockare, och han övade även barnen att sjunga fosterländska sånger och högstämda psalmer. Han sökte även bilda en kör utav de bättre rösterna. För medlemsskap i densamma fordrades någorlunda god röst samt en viss talang att kunna ledigt klättra i skalorna. Även Kalles röst avprovades och kasserades, varför han så-

som sångare utan vidare ceremonier kastades på skräphögen. Detta var för honom en förkrossande erfarenhet. Ty fastän han visste sig hava mycket större färdighet att klättra i träden och på hustaken än i skalorna, var det dock olidligt för honom att bliva på detta sätt kasserad såsom värdelöst material för sångkören. Han tog också lärarens utslag i saken så allvarligt, att han från den dagen under många års tid icke ens i kyrkan öppnade sin mun till sång. Han trodde sig vara sämre sångare än förhållandet verkligen var.

I en skola kunna stundom bekymmersamma händelser inträffa, vilka kräva all möjlig takt och visdom å lärarens sida. Gräl kan uppstå och orättvisor begås. Oärlighet och stöld kan förekomma. Sådant måste läraren på ett visligt sätt behandla, om barnen skola fostras till goda samhällsmänniskor och lära sig den stora konsten att redbart sköta sin kallelse i livet.

Under Kalles skoltid skulle en insamling göras i skolan för något gott ändamål. På en viss dag skulle barnen bringa sina slantar och överlämna dem till läraren. Nu inträffade att en en-krona i silver helt mystiskt försvann ur fickan på en av kamraterna. Förlusten upptäcktes snart av gossen, som ju genast under snyftningar inrapporterade förlusten till skolläraren.

Med anledning av denna händelse anställde

läraren ett närgående förhör med hela skolan, men ingen hade hittat det bortkomna myntet, och ingen ville erkänna sig ha tagit detsamma. Alla tycktes vara fria från skuld såsom himmelens änglar. Emellertid gav läraren några allvarliga påminnelser om att Gud ser allt och att alla en gång skola stända räkenskap för huru vi hava handlat. Därmed blev det tyst om saken så länge. Men läraren bar händelsen i minne och gav akt på skolbarnens beteende. Han märkte snart, att en av gossarna mojade sig med karameller mer än någon annan i skolan, och som han ej stammade från något förmöget hem, väckte förhållandet misstankar. I handelsboden fick läraren reda på att den åsyftade gossen en viss dag hade växlat en krona i silver och köpt polkagrisar för tjugufem öre.

Läraren tog av dessa omständigheter anledning att tillställa ett enskilt förhör med gossen, varunder denne till sist bekände, att han hade stulit myntet ifråga ur kamratens ficka. Som stölden uti viss mening berörde hela skolan, ansåg läraren det vara nödvändigt att den brottslige offentligt bekände sitt brott och bad den förorättade om förlåtelse. Endast på det sättet ansåg han, att saken kunde ordentligt klareras.

Vid morgonbönen gav läraren tillkänna, att en av gossarna i skolan hade tagit den bortkomna en-kronan samt att han hade inför lära-

ren erkänt sitt brott och önskade nu även inför kamraterna bekänna detsamma och bedja om förlåtelse. Det rådde dödstystnad. Ett gripande allvar bemäktigade sig skolbarnen, nästan som om de på en gång hade förts inför den Eviges domstol. Då reste sig en vithårig gosse på nio år och framstammade under snyftningar: "Det är jag som stal en-kronan". Läraren tog den botfärdige vid handen och ledde honom till den förorättade gossen och sade med darrande stämma: "Bed nu din kamrat om förlåtelse". Under det gråten och snyftningarna kvävde rösten, bad den brottslige om förlåtelse och fick förlåtelse. De flesta kamraterna hade tårade ögon, och även skolläraren torkade ögonen med sin blårutiga näsduk.

Därpå höll läraren ett gripande förmaningstal till hela skolan, varnande för oärlighet och för all synd, samt betonade genom detta exempel, huru synden medför sorg och straff. Sedan varnade han barnen för att hysa onda tankar mot den felande kamraten, sedan han nu hade öppet bekänt och bedit om förlåtelse. Det låg någonting ytterst gripande uti dessa lärarens förmaningsord. Barnen kände, att den Allsmäktige själv hade talat till dem. I den stunden skulle ingen i skolan ha kunnat frestas till en oärlig handling.

Denna erfarenhet uti skolans kamratlag levde

säkerligen länge kvar uti allas minne. Men ingen ville tala om saken igen. Kamratskapet fortsatte ostört. Lekar och läxor omväxlade uti skolungdomens erfarenheter, såsom förut hade varit fallet.

Skolans arbete ordnades vanligen så, att de äldre och de yngre barnens klasser höllos växelvis varannan dag. Detta gav barnen tillfällen även under skoltiden att i hemmet hjälpa till med varjehanda sysslor. Och under ferierna måste de naturligtvis arbeta, stundom över förmågan, ty sådan var seden, och folkets ekonomi fordrade barnens insats i arbetet. På detta sätt inskränktes deras tid för lekar till ett minimum, men deras förmåga att arbeta uppbringades däremot till den högsta tänkbara. Man hade en klippfast tro på att "fåfäng gå, lärer mycket ont" och ville till vad pris som helst rädda det uppväxande släktet från sysslolöshetens förbannelse.

Kalles fader var skräddarmästare och hade tidtals två eller tre gesäller samt en "lärling" i arbete. Enligt tidens sed skulle sonen lära sig faderns yrke. Troligen var Kalle därför ända från födelsen bestämd till "skräddarämne", kanske en blivande skräddarmästare. Fadern tog honom ock ganska tidigt i läran. Som helt liten stod han vid bordet och trädde nålen åt far, slog knut på tråden, fäste ändar och drog ur tråkel-

tråd med mera sådant, som tillhörde de första grunderna i skrädderiyrket.

Från detta enkla, grundläggande arbete fick han gå vidare och lära sig att kasta om kanter samt att sy med raka och jämna styng, vilket icke var det lättaste i världen. Hundrade gånger måste Kalle sprätta upp sina sömmar och sy om dem igen, ty hans far tålde aldrig något fusk. Kalle var ej förtjust i det trägna arbetet vid skräddarbordet, ej heller tyckte han om att vara så noga med arbetet. Han kunde icke ens se någon reson uti allt detta. Under tiden hade han en viss trånad till symaskinen och skulle gärna ha velat sköta om densamma, ty det trodde han sig duga till. Lik alla andra pojkar tyckte Kalle nämligen om hjul och kuggar och maskineri i allmänhet.

Men att sy på maskin var på den tiden en högviktig konst, som "mäster" endast betrodde åt sig själv och den äldste gesällen. Kalle hade för övrigt mer än en gång visat sig ha större talanger till att plocka sönder och fördärva lås och urverk än att sätta ihop dem. Icke underligt därför, att han måste hålla sina fingrar ifrån symaskinen än så länge. Maskinen i Kalles hem var av Singers välkända fabrikat, kostade grova pengar och var en av de första att införas i dessa trakter. Till en början var den en riktig kuriositet, som bönderna i socknen med stor för-

våning betraktade, då de kommo in i skräddareverkstaden.

Kalle förkovrade sig emellertid alltjämt uti yrket och hade goda anlag, såsom det sades. Redan såsom tioårig gosse hade han lärt sig sy försvarligt vackra knapphål, men han fick dock under en lång tid ännu praktisera bara på simplare kläder.

"Se här, pojke", sade fadern, "om du syr dessa mollskinnsbyxor till belåtenhet, så har du strax tjugufem öre", och kastade till sin gosse ett par tillklippta benkläder för en pojke borta i socknen. Det var ett lockande anbud. Tjugufem öre var stora pengar för Kalle på den tiden. Han tog hurtigt ihop med sitt beting. Det var bastant mollskinn, som inte så lätt underkastade sig nål och tråd. Men Kalles fingrar och vilja voro starka och betvingade därför det obändiga tyget, så att det slutligen antog formen av byxor. Dessa voro Kalles första självständiga verk såsom skräddaregesäll. Och självständiga voro byxorna verkligen, ty sedan de hade blivit ordentligt avprässade, ställde Kalle dem på golvet, och där stodo de styva och stolta som själve kejsar Wilhelm under storhetstidens dagar. Den som skulle slita dessa byxor, borde utan svårighet kunna stå på benen.

Kalle erhöll genast sin betalning, hela tjugufem öre, och kände sig då för första gången i sitt

liv såsom en förmögen man, en riktig kapitalist. Det var solklart, att hans hjärna nu sysslade med bästa sättet att begagna den stora summan. I hans håg voro karameller och pepparkakor och annat namnam. Men fadern anade förmodligen vad gossen hade i tankarna och förebyggde det planerade frosseriet på pepparkakor och karameller, på så sätt att han övertalade Kalle att låta honom låna hela kapitalet och förvara det för kommande behov. Sålunda blev han ej i tillfälle att "rumla" med sin nyförvärvade förmögenhet.

Det är både intressant och glädjande att märka den förändring till det bättre, som under ett halvt århundrade har kommit till stånd uti arbetarnes värld. De leva bättre och deras arbeten utföras under mycket gynnsammare förhållanden än förr var fallet. Hantverkaren i Sverige på 1870-talet nödgades slita alldeles otroligt för sin utkomst. I Kalles hem var det vanligt att börja arbetet vid fyratiden på morgonen och sedan knoga till nio eller tio om kvällarna med blott korta uppehåll för måltiderna. Så länge arbetet räckte till, måste arbetskrafterna också stå bi och arbetaren knoga. Detta var den tidens livsåskådning. Under vintertiden, då dagarna i Sverige äro korta, måste skräddaren utföra det mesta av dagens arbete vid lyse och dåligt sådant, huru än ögonen ansträngdes därigenom.

Den så kallade skumtimman, just i skymningen då dagen övergår till natt, använde skräddarmästaren och hans gesäller för att bära in ved och vatten samt om somrarna för att röja bort sten på åkrarna eller ansa bort ogräs, vilket gav en hälsosam omväxling uti det trägna arbetet vid skräddarbordet. Detta var också den enda rekreation en skräddaregesäll väntade sig på den tiden. Bollspel och andra lekar för kroppsövnings skull visste man ej av, och det skulle ha betraktats som en oförlåtlig synd att slösa bort den dyrbara tiden med lekar, då det fanns så mycket nyttigt arbete att uträtta. Om någon i Marbäcks socken på den tiden hade proponerat en åtta timmars arbetsdag, hade en sådan med all säkerhet blivit betraktad såsom kandidat för dårhuset.

Bland den tidens hantverkare var det ännu vanligt att använda minsta möjliga tid för måltiderna. Att äta sakta och tugga väl kunde ej komma i fråga, ty det hade ju varit att slösa bort tiden. Tvärtom gällde det att tugga fort och svälja hastigt. Man bokstavligen kastade i sig maten. Det hörde till skickligheten i yrket att kunna intaga sina måltider med flygande fläng. Man skulle vara en expert även vid matbordet.

Varken Kalle eller andra "lärlingar" tyckte om denna förfärliga brådska vid matbordet. Kalle för sin del hade god aptit, och som han ju allt-

jämt växte, måste han hava mat att växa på, icke blott till att uppehålla det som redan hade växt. Det tog därför tid för honom att bliva riktigt mätt. Men när "mäster" och gesällerna lämnade matbordet, måste "pojken" följa med, antingen han var mätt eller ej. Vid matbordet följde skräddarmästarens öga både gesällernas och Kalles fart uti de framställda rätterna. Om någon drog sig efter, fick han en meningsfull blick och en lakonisk befallning att öka farten. Knappt hade man stoppat sista matbiten i munnen, förrän de gemensamt med nästan komisk hastighet böjde huvudet till bön eller tack, varefter de alla återtogo sina platser vid skräddarbordet.

I Kalles uppväxtår var det ännu vanligt att skräddare och skomakare gingo från gård till gård och utförde arbetet, som gårdsfolket behövde hava utfört. Man tingade på skräddaren eller skomakaren långt i förväg och beredde sig för deras ankomst. Vistelsen i en gård blev längre eller kortare, beroende på huru många som skulle uppsnyggas med nya kläder eller nya skor, eller huru många gamla sådana som skulle lagas. Färdigsydda kläder funnos ej att köpa. Sömmerskor hade ännu icke inträtt i Marbäcks socken, utan sockenskräddaren sydde kläder för alla husets medlemmar, för kvinnorna såväl som för männen. Han sydde även mössor för männen

och för pojkarna. Äldre personers gamla kläder syddes om för de yngre och för barnen. När tyget hade barslitits på en sida, sprätte man sönder plagget, vände tyget och sydde ett spritter nytt plagg av detsamma för någon annan medlem i familjen, vanligen för någon av pojkarna. Ibland räckte ej tygbitarna till, utan skräddaren måste skarva och "plita" alldeles otroligt. Kalle minnes tydligt, huru mitt i julbrådskan han måste skarva samman elva små tygbitar för en underkrage till en rock.

För allt sitt arbete erhöll hantverkaren en mycket knapp ersättning, och icke sällan måste han vänta långa tider på sin betalning. Det bästa i hela hantverkarens erfarenhet var, att han i regeln fick god kost i gårdarna. "Kära mor" ville nämligen visa sin förmåga såsom matmoder, då hantverkarne vistades i hennes hus, och lagade därför god mat för dem. Hon visste ju också mycket väl, att hennes rykte stod på spel, ifall hon ej höll god kost vid dylika tillfällen.

Skräddareyrket föll aldrig Kalle i smaken. Stillasittandet passade honom ej under uppväxtåren. Och egentligen tyckte han ej om något slags arbete vid den tiden, ty i likhet med andra gossar tyckte han bäst om att leka och hava roligt.

"En blir allt förskräckligt trött på att sitta på

detta sätt hela dagen", klagade han, läggande särskild tonvikt på "hela dagen". "Gå då och tvätta diskarna för mamma, medan du rätar på dig", svarade fadern torrt och kallt. "Usch", tänkte Kalle, "det är ju tusen gånger tråkigare än att sitta och sy". Men detta blev lönen för klagan, och Kalle måste taga ihop med diskarna. Sedan fick han börja att sy igen. Omsider kom Kalle med någon ny klagolåt för att komma ifrån det enformiga skräddarebordet. Men det belönades bara med en kort befallning att gå ut efter en famn ved åt mamma eller något annat lika tungt arbete. Således blev det bara arbete och arbete, huru han klagade. Emellertid lärde han sig så småningom att tiga och arbeta såsom de andra i yrket.

Någon gång ibland liksom för ombytes skull sändes Kalle i ärenden ute i socknen, och detta tyckte han bättre om. Sålunda skickade man honom vid ett tillfälle till kvarnen för att få en halvspann råg malen, ty mjölet där hemma började taga slut. Det var i vintertid, och Kalle lade säcken på kälken och startade ut till den en svensk fjärdingsväg avlägsna kvarnen. Det var nog knogsamt i uppförsbackarna, men så gick det så mycket lättare, då det bar utför. På landsvägen hade han framför sig den stora Långliden, där han väntade sig en härlig färd ned över den glatta isgatan. Han gjorde en lång omväg för

att komma in på landsvägen vid själva kullens krön och sålunda en gång få tillfälle att åka riktigt utför hela liden.

Väl uppkommen på själva höjden, sköt Kalle kälken med rågsäcken uppå framför sig, tills den fick god fart, varefter han kastade sig framstupa över säcken och lät det gå. Det var härligt. Med varje sekund ökades farten. Men där han låg började han nu känna på sig, att den hejdlösa farten möjligen kunde bliva farlig, och sökte därför sakta den genom att hugga sina trubbiga träskor i isgatan. Men hastigt som blixten tappade han den ena träskon och styrde med stark fart ner i diket, där han med säck och släde tumlade om i snön.

Lyckligtvis kom Kalle undan med blott några mindre skråmor på händerna och näsan, vilka tillfogades av skaren och isen. Så tog den glädjen hastigt slut, och Kalle hade nu ett litet herkulesbeting att åter få upp säcken på kälken. Men den gamle Peter i Liden kom honom härvid vänligt nog till undsättning. Sedan körde Kalle mera varsamt den återstående vägen till kvarnen, men något mer förtäljes ej om den resan uti denna krönika.

ÅTTONDE KAPITLET

Dystra skuggor

Hemmet hade i stort sett varit bara ljus och solsken, ett paradis i miniatyr, såsom lyckliga hem alltid äro, ända sedan de unga tu satte bo och förenade sina öden för livstiden. Omkring åtta lyckliga år hade sålunda svunnit hän. Under denna tid hade tre välskapade och duktiga barn anlänt, vilka med sin närvaro i hemmet riktade dess glädje och trevnad. Det äldsta barnet var en gosse, de två andra voro flickor. Det fjärde barnet, en gosse, föddes sedan molnen hade börjat hopa sig över det trevna hemmet och nödåren hade inträtt.

De båda makarna hade utan skuldsättning kunnat uppehålla sig och sina barn under de flydda åren, vilket var ungefär allt de i ekonomiskt avseende hade vågat hoppas uti denna arbetets och mödans värld. "Då vi hava kläder och föda, böra vi därmed låta oss nöja", tänkte de fromma makarna på äkta apostoliskt vis och voro lyckliga, trots en rätt strävsam kamp för tillvaron.

Modern var arbetsam, hurtig och gladlynt samt en god maka och moder. Hon ansågs äga vanlig god hälsa, men hon led likväl av fallandesjukan. Huru denna besvärliga sjukdom hade uppstått och huru länge den hade besvärat henne, det är ej för skrivaren bekant. Men barnen mindes hennes sjukdomsfall ända från deras spädaste år. Anfallen kommo plötsligt och utan föregående varning. Hon kunde falla, då hon satt vid spinnrocken och då hon lagade mat vid spiseln. Då hon fodrade kreaturen i ladugården, då hon gick på vägen och då hon arbetade på åker och äng, kunde hon få dessa sina anfall. De inträffade dock aldrig oftare än med några veckors mellanrum. Vid dessa sjukdomsfall blev hon medvetslös, hon knöt krampaktigt samman händerna, hennes anletsdrag blevo förvridna, hon tuggade fradga och bet stundom sönder tungan. Konvulsionerna varade kanske femton minuter, varefter hon småningom återfick medvetandet och fattade då först vad som hade hänt. Efter varje sådant anfall kände hon sig trött och behövde vila. Under de följande timmarna var hon tystlåten och föreföll något slö, men så småningom återvände hennes vanliga glada humör. Förövrigt märktes ej några menliga följder av sjukdomen. Hon behöll goda kropps- och själskrafter ända in i sena ålderdomen. Under senare hälvten av sin levnad var hon

också helt och hållet befriad från denna sjukdom.

Helt visst kände makarna detta hennes lidande såsom en svår börda, fastän ej barnen kunde förstå något sådant. Ty föräldrar bruka ju ej blotta alla sina sorger och bekymmer för barnen, ej heller ligger det i barnens natur att leta efter sorgeämnen eller att grubbla över livets prövningar. Emellertid var det ett stort under, att den sjuka aldrig ådrog sig några kroppsliga skador, då sjukdomen försåtligt anföll henne. Och detta så mycket mer som hon på grund av familjens ekonomiska omständigheter måste deltaga i allehanda göromål. Tjänare eller tjänarinnor kunde alls icke komma ifråga uti detta hem.

Fadern var en reslig karl, en god arbetare, en god husfader. Han gick med långa, bestämda steg, klädde sig väl och bar enligt tidens sed spatserkäpp, då han var ute bland folket. Som yngling hade han genom sjukdom förlorat håret och klädde sig därför i peruk samt hade kortklippt helskägg. Han hade ett brunt och ett blått öga. Det ena stirrade något utåt, då han med det andra såg rakt fram. Denna egendomlighet tyckte varken Kalle eller gesällerna om, ty han hade härigenom dubbel förmåga att uppmärksamma vad som gick an. Till sättet var han godmodig, gladlynt och skämtsam samt i hög grad en känslomänniska. Han var socknens

förnämste skräddare vid den tiden och hade gott om arbete i bondgårdarna.

Då han en gång enligt tidens sed med sina gesäller hade varit ute på arbete i en avlägsen bondgård och skulle gå hem på lördagskvällen, tog han vägen över den isbelagda sjön, gick sig varm och blev sedan genomkyld i den kalla vinterluften. Detta ledde till förkylning med åtföljande lunginflammation. Han lyckades dock att komma igenom den allvarliga sjukdomen utan läkarevård. Men krafterna återvände ej, såsom man väntade.

Man såg framåt och hoppades på bättre tider. Men månader och år försvunno utan någon märkbar ändring till det bättre. Hade den sjuke själv och hans goda maka vid sjukdomens början kunnat förutse det långvariga lidande, som förestod dem, hade de nog förtvivlat. Men den himmelske Fadern har i sin vishet ordnat det så, att vi ej kunna se vår framtid på en gång avslöjad. I stället få vi taga ett ögonblick i sänder. Vår vandring genom tiden bliver därför i denna bemärkelse också en vandring i tro, icke i åskådan.

Ett flertal sjukdomar syntes hava förenat sig om att totalt bryta ner den förut starke och kraftige mannen. Matsmältningen var förstörd, nerverna voro totalt nedbrutna och nästan alla kroppens organ voro mer eller mindre rubbade.

Läkarne syntes knappt förstå hans lidande och förmådde ingenting uträtta för honom.

Sjukdomen var tidtals mycket svår. Stundom erfor den sjuke någon förbättring, men snart sjönk det tillbaka igen uti ännu svårare lidanden. Under dessa förhållanden måste gesällerna avskedas, och kunderna måste vända sig till andra håll för att få sitt arbete utfört. Vid tider, då sjukdomen var något lindrigare, sökte han sy något eller åtminstone klippa till. Men förnämligast låg det på Kalles ansvar att sy. Modern hjälpte även till, så mycket hon hade tid till. På detta sätt hade hemmet till en början någon liten inkomst, ehuru den naturligtvis var otillräcklig. Men då sjukdomen blev värre, så att fadern icke ens kunde vara uppe och ej kunde ställa arbetet i ordning för Kalle, blev det ännu sämre med inkomsterna. Fattigdomen tågade därför våldsamt in i hemmet på den väg sjukdomen hade banat. En kall, isande dimma, som ej ville lyfta sig, låg tung över det förr så lyckliga hemmet. Utsikterna för framtiden blevo allt annat än ljusa.

Då mediciner ej syntes hjälpa, ordinerade läkarne brunnskur, vilket också försöktes, först vid det nära hemmet belägna Sundhult, sedan vid Medevi. Som fadern var för klen att ensam fara till sistnämnda plats, måste modern följa med och stanna kvar där hos den sjuke. Följ-

aktligen blev det nödvändigt att sända bort barnen, medan föräldrarna vistades vid hälsobrunnen. Hjälpsamma grannar antogo sig välvilligt de mindre barnen. Kalle däremot skickades till morfar, som då bodde på Tranås, där han under tiden fick gå i skola. Sålunda upplöstes hemmet för sommaren. Föräldrar och barn skildes från varandra och blevo utkastade i nya förhållanden.

För barnen gick allt väl under förskingringstiden. De blevo väl omhuldade var på sin ort och voro sorgfria och glada, som om intet ovanligt hade inträffat. Men vid hälsobrunnen var förhållandet helt annorlunda. Vistelsen bland badgästerna var visserligen en nyttig omväxling för den sjuke och för hans hulda maka, men skilsmässan från barnen verkade däremot förstämning. Och då ingen som helst förbättring hos den sjuke förmärktes, blev vistelsen vid hälsobrunnen bara en ny missräkning, under vilken många ljusa förhoppningar begravdes. Efter säsongens slut reste de båda makarna hem och samlade sina förskingrade barn till den gamla stugan igen. Kalle, som ju på grund av sin ålder mera uppfattade värdet av hemmet, kände sig mycket glad över att få återvända hem, fastän sjukdomen medförde ett visst vemod därhemma.

De båda makarna hade sedan några år tillbaka

varit troende. De hade under de stora väckelsevågorna vid mitten av 1870-talet kommit till insikt om behovet av frälsning samt överlämnat sig i Försonarens händer och fått frid med Gud. I förening härmed förekom en förändring uti deras liv samt uti hemmet, som även barnen observerade. Den förut så vanliga "skåpsupen" uteblev på en enda gång. Bibeln kom i dagligt bruk. Andliga sammankomster besöktes flitigt både i kyrkan och i stugorna, då resande kolportörer kommo till socknen för att "hålla bön", såsom man kallade det. Kalle var ofta med vid sådana sammankomster och minnes tydligt, huru stugorna fullpackades av människor, som med djup känsla sjöngo andliga sånger, läste och bådo. Ännu i dag kan han likasom höra, huru unga och gamla blandade sina röster uti sången:

"Vilka äro dessa, som vid flodens strand,
Just vid den tysta gravens mörka rand
Prisa Gud med palm i hand,
Tvagna i Lammets blod?"

Denna frälsningserfarenhet var utan tvivel en stor hjälp för de båda makarna till att uppehålla modet under prövningens svåra tid. Under de första åren av faderns sjukdom kunde han vanligen hämta tröst från bibeln, denna beprövade källa till andlig kraft och frid. Men den

långvariga sjukdomen och de på densamma följande ekonomiska bekymren inverkade omsider på hans själsliv, så att han började bliva sluten och dyster. Det långvariga mörkret omkring honom vållade, att det även blev mörkt uppåt. Himlen blev likasom tillåst för honom. En väldig här av tvivel på Gud och på alla heliga ting ryckte fram och omringade hans själ. Guds löften, som förr så ofta givit uppmuntran, blevo nu för honom såsom slocknade stjärnor i den svarta natten, ja, de förvandlades stundom till domsord i stället för att vara trösterika och uppmuntrande livskällor. Han kände det, såsom om Gud hade övergivit honom och han hade blivit fullständigt prisgiven åt onda andemakter. Han tyckte sig vara oundvikligt hemfallen åt den eviga förtappelsen.

Kyrkoherden i socknen besökte honom allt emellanåt å ämbetets och den kristliga kärlekens vägnar och sökte trösta honom, men detta gav dock ingen lisa. Resande kolportörer, som besökte socknen, kommo ock för att trösta och vara den förtvivlade till någon hjälp. Men deras välmenade försök att hjälpa honom kunde ej bringa ljus till den tvivelomhöljda själen. Alla deras trösterika ord och alla deras ur bibeln anförda löften studsade tillbaka mot den sjukes stående invändning: "Det gäller icke för mig, jag är förlorad."

Tvivlen jagade honom oupphörligt. Sömnen vek ifrån honom. I likhet med psalmisten "vätte han sitt läger med sina tårar". Till och med den tungsövde Kalle väcktes ibland om nätterna av faderns vemodiga klagan: "Jag är förlorad, jag är förlorad". Det lät i nattens mörker såsom ett eko från de osaligas boning. Kalle blev dyster i hågen, där han låg och hörde på, drog täcket över huvudet och snyftade sig till sömn.

Då den sjuke orkade vara uppe alls, satt han oftast tyst, med huvudet lutat mot handen, och svarade icke, om man tilltalade honom. Ibland gick han av och an på golvet med händerna på ryggen och framstötte nu och då ett kvidande ljud. När han emellertid såg, att detta framprässade tårar hos makan och hörde hur barnen började snyfta, sökte han kväva sina känslor, men det var som att dämma upp en svällande vårflod. Efter varje sådant försök bröto ännu väldigare vågor av förtvivlan fram. Så kastade han sig på sängen och grät som ett barn efter agan, tills han slutligen somnade och fick vila en stund. Men snart vaknade han ånyo med samma tvivel i själen och samma dysterhet lägrad över sitt sinne.

Sedan detta tillstånd hade fortsatt, med blott korta mellanrum av något bättre hälsa och mera hoppfullhet, under närmare tre års tid,

syntes det som om den sjuke skulle fullständigt duka under. Det var tydligt, att han umgicks med tankar på självmord. En dag vände han sig till sin maka och sade: "Det är nu bäst jag tar mitt liv, ty det bleve mycket bättre både för dig och barnen". Det var som en bön om hennes samtycke till denna handling. Den hårt prövade makan, som så många hundrade gånger hade måst tvinga sig att hålla modet uppe, måste även nu göra sitt yttersta för att ej visa sig bruten och modlös. Hon svarade därför: "Min kära du, tänk aldrig på sådant. Gud skall hjälpa oss, det kan du vara säker på, se huru han hjälpte Job efter lång och svår prövning."

Han teg, gick några slag på golvet, satte på sig mössan och gick utåt ladugården till. Fruktande det värsta, följde hon honom utåt vägen. Men när han såg sig vara bevakad, återvände han utan att säga ett ord.

Stundom, då dylika svårmodsanfall grep honom, fick Kalle det föga glädjande uppdraget att följa sin fader. "Gå hem, pojke", kanske han befallde, men Kalle vågade icke lämna honom utan följde åtminstone på avstånd. Vid ett sådant tillfälle vände han sig till sin gosse, klappade honom på huvudet och sade snyftande: "Det är en dålig far du har, Kalle lille, det vore bättre för dig, om jag vore borta". Kalle tyckte dock om sin pappa, trots allt, och ville

icke mista honom. Och på sitt barnsliga sätt bad han Gud om hjälp.

Detta tillstånd av obeskrivliga själslidanden, som fortsatte i åratal, var nog att fullständigt nedbryta vem som helst. Det är ett verkligt underverk, att den sjuke själv och hans maka kunde genomleva denna långa, mörka prövningstid. För barnen var denna hemmets atmosfär icke heller den bästa, det kan man lätt förstå.

Det gick nu på fjärde året av faderns sjukdom. Han hade blivit något bättre, men han var dock fortfarande så klen, att han blott förmådde arbeta en liten stund varje dag. Detta var i alla fall en härlig ljusning efter den långa prövningens natt. I synnerhet var det underbart, att de hemska tvivlen hade för en tid lämnat honom så han kunde åter hoppas och tro. Emellertid växlade det om med hälsan, ungefär som det växlar med sol och moln under aprildagar. Det var därför långt ifrån bra ännu.

Kalle hade under den långa sjukdomstiden i hemmet måst arbeta ute och inomhus. Lekar och nöjen hade han aldrig fått hängiva sig åt på samma sätt som andra gossar i hans ålder. På grund därav hade han blivit gammal i förtid, var sluten av sig och gick för sig själv. Men oaktat detta lekte nog pojken i honom, och han hade ju även han sina nöjen. Varannan dag

gick han i skolan, och där bland kamraterna glömde han dysterheten i hemmet och svårmodet, som vilade över detsamma. Han tävlade i kapplöpning, drog "fingerkrok" med de starkaste pojkarna och hade mycket annat trevligt i kamraternas lag.

I skolan bytte han grifflar och pennor med sina kamrater och kanske gjorde lika dum handel som Jeppe på Berget, men kommersen gick i alla fall. Sålunda bytte han en gång till sig en metkrok för en ny griffel, som han väl hade behövt i skolan. Men denna den första metkrok Kalle någonsin ägt, var nu emellertid en riktig klenod i hans ögon. Och ju mer den stack honom, där han bar den i byxfickan, desto bättre tyckte han om densamma. Kalle hade aldrig fiskat, men då han nu ägde krok, ämnade han också att använda den. Så tog han en av mammas "solvkäppar" samt några alnar stark tråd till metrev och gick ner till ån för att meta. Kalle fann strax en mask och kastade för första gången i sitt liv ut på djupet.

Små vackra aborrar kilade av och an i vattnet. Strax nappade en av dem på kroken och fastnade, och Kalle drog med beslutsamhet upp den första fångsten. Den livliga och vackra fisken kastade sig otåligt på gräsvallen och ville äntligen i vattnet igen. Kalle nästan tyckte det var synd om honom och förvandlade därför sin

mössa till en liten tillfällig fiskdam, där han lät aborren leka och sprattla. Om en stund tog han emellertid sin fångst och sina fiskredskap och sprang hem för att visa sina föräldrar, vad han hade fångat.

Mamma och pappa försummade ej att säga ett erkännande ord till Kalle för hans lyckade företag, vilket uppmuntrade honom storligen. Så viskade modern: "Hör du, vi skola koka aborren och laga till en riktigt god måltid åt pappa. Kanske det kunde hjälpa till att göra honom frisk igen." Kalle hade nog tänkt andra och mer självviska tankar med avseende på aborren, men mammas förslag var ju det bästa, och han gick utan protester in på detsamma. Sålunda serverades helt oväntat färsk abborre till den sjuke. Huru mycket detta bidrog till hans tillfrisknande, därom kunna vi ej yttra oss. Men det skadade honom icke, det är visst. Det kanske var välgörande uppmuntran för honom. Och Kalle själv led ingen skada genom att göra denna lilla uppoffring för sin sjuke fader. Att uppoffra sig för andra är en dygd, som människan bör lära sig öva i unga år. Självviskheten växer stark nog ändå, för stark hos de allra flesta.

NIONDE KAPITLET

Emigranten

Sedan den på 1860-talet påbörjade utvandringen till Amerika hade fortsatt några år, funnos i de flesta socknar i Sverige personer, vilka hade släktingar eller vänner i det unga och förhoppningsfulla Amerika. Med dessa underhölls en livlig korrespondens, vilken hade benägenheten att utveckla Amerika-feber bland det svenska folket, i synnerhet hos de unga.

Kalle var blott några månader gammal, då en onkel och tant reste till Amerika. Dessa sökte efter sin ankomst till "det stora landet i väster" att förmå Kalles föräldrar att även resa dit. Men de misslyckades i sina försök att hos dem framlocka riktig reslust. När sedermera sjukdomen inträffade, borttog den för alltid varje tanke på att bryta upp och resa till Amerika.

Efter en nära tioårig vistelse i Förenta staterna kom emellertid förslag från onkel och tant där borta. De hade nämligen räknat ut, huru mycket bättre det skulle vara för Kalle,

Kalle i sin första amerikanska kostym

om han i unga år finge resa till Amerika och där finna sin utkomst än att stanna kvar i Sverige. Och då hans fader fortfarande var klen till hälsan, ansågo de det vara en dubbel hjälp, om han finge resa och börja tjäna sitt eget uppehälle. De lovade att sända honom fribiljett, ifall han ville resa, samt att hava ett vaksamt öga på pilten, tills han själv kunde taga vara på sig i det nya landet.

Underhandlingar om saken pågingo genom brev och alla sidor dryftades och övervägdes. Kalles föräldrar voro nog övertygade, att det vore bäst att låta Kalle resa, ehuru det var svårt för dem att fatta beslut i saken. Hittills hade man ej frågat Kalle till råds. Hans vilja spelade på den tiden icke någon betydande roll, bara pojke som han var. Och föräldrarna kände honom förmodligen tillräckligt väl för att veta, att han ej skulle komma att protestera mot en resa till Amerika, ifall det på allvar bleve fråga därom. Så en vacker sommardag kom morfar, den hedersvärde gamle sergeanten Orre, ända från Tranås för att samtala med föräldrarna om den påtänkta resan. Trenne unga tanter skulle nu fara till Amerika, och Kalle kunde därför påräkna gott sällskap. Morfar var förövrigt en riktig beundrare av Amerika, gammal som han var. Genom hans övertalande och överbevisande ord röjdes alla tvivel undan hos Kalles för-

äldrar, och det beslutades då och där, att han skulle bliva emigrant.

Kalle blev hjärtans glad över beslutet. Nu skulle han få komma ut i vida världen och se någonting. Dysterheten i det av sjukdom betungade hemmet skulle han komma att slippa ifrån. Och det tråkiga skräddarbordet med nålar och saxar och vax och trådar och tygbitar skulle han nu få för alltid lämna. Var inte detta härligt! Vad han möjligen kunde komma att få i stället samt vad den betydelsefulla resan för övrigt komme att medföra, det oroade icke hans elvaåriga hjärna det allra minsta. Han skulle få resa till det härliga Amerika, det var den stora lyckan, och om denna drömde han både natt och dag.

Det dröjde ett par månader, innan fribiljetten för Kalle anlände från Amerika. Under tiden hade åtskilliga förberedelser gjorts, så att resan kunde företagas utan mycket dröjsmål. Från det välmående Amerika hade man skrivit: "Köp inga nya kläder för resan, ty de bliva i alla fall ej av något vidare värde i det nya landet." Denna instruktion underlättade väsentligen utrustningen för Kalle. Hans gamla kläder snyggades upp, så att de ej sågo så illa ut, fastän de voro slitna. Men nya skor måste han ovillkorligen ha, ty hans gamla stövlar hade blivit så små, att de knappt ville rymma mer än halva

foten. Och träskorna? Välan, det kände de på sig, att pojken ej borde gå i träskor till Amerika. Hos skomakare Rikt beställdes nya stövlar, riktigt trubbiga i enlighet med tidens sed, samt med tjocka bottnar och massiva klackjärn eller "sinkor", som de kallades. I dessa skodon kände sig Kalle på en gång såsom en fullväxt karl och skämdes inte för att sätta fram foten var som helst eller när som helst.

Till rustningen för en resa till Amerika på den tiden hörde dock först och främst en duktig matsäck. Ty engelsmännen hade rykte om sig att bestå dålig kost för emigranterna. Den svenske emigranten försåg sig därför vanligen med knäckebröd, smör, ost, korv, torkat kött, inlagd sill med mera sådant. Därtill medförde man gärna en liten kaffepanna och en del kaffebönor och socker samt skorpor och pepparkakor, allt beroende på råd och lägenhet. Kalles moder gjorde ju sitt bästa för sonens matsäck, det kan läsaren lätt förstå. Men hemmets knappa tillgångar förbjödo henne att slösa, även om hon vid tillfället känt sig frestad därtill. Han fick emellertid mera godsaker med sig än han hade fått, om han stannat hemma. På resan sammanslogs Kalles matsäck med tanternas medförda kost, eftersom de ju hade åtagit sig ansvaret för pilten under resan.

I sin glädje över att få resa till Amerika tänkte

Kalle ej på föräldrarnas och syskonens känslor vid den förestående resan från hemmet. Men resans allvar började han dock att känna under dagarna före dess början. Fadern och modern samtalade med honom om resans innebörd och förmanade honom att vara en snäll och lydig gosse, så att de ej skulle behöva skämmas för honom. Kalle gav naturligtvis vackra löften och menade fullt allvar också. Under dessa samtal med föräldrarna kände han någonting underligt i bröstet, som gjorde, att han ej kunde vara riktigt glad.

Allra mest gripande blev det dock, när den sjuke fadern i förening med sina förmaningar och under djup rörelse bad Kalle om förlåtelse för att han ibland varit hård och för att han icke kunnat giva honom ett bättre hem, utan att han nu måste i så tidiga år begiva sig ut i världen. Denna faderns självförebråelse var ej behövlig, tyckte Kalle. Och själv mindes han allt för väl, huru han otaliga gånger hade varit olydig och därför väl förtjänat mer aga än han fått, samt huru han varit till föga uppmuntran för sina föräldrar under den fleråriga prövningstiden.

Tisdagen den 9 september 1879 skedde uppbrottet från hemmet. En av grannarna hade godhetsfullt lovat att skjutsa till Aneby järnvägsstation, så att de ej skulle behöva använda

"apostlahästarna" vid detta tillfälle. Redan stod skjutsbonden utanför stugan, men av hänsyn till avskedsstundens känslor ville han ej stiga in. Man hade stassat och stökat hela morgonen. Den elvaåriges alla ägodelar, med undantag av kläderna han bar på sig, inrymmas i ett paket, som han kunde bära under armen. Föräldrarna hade även skrapat samman några koppar- och silverslantar till reskassa.

Nu kommo åter igen de känsliga förmaningarna, bibelversarna och tårarna. Fadern lade sin darrande hand på gossens hjässa och under rörelser uttalade han sitt: "Gud välsigne dig, mitt barn!" Och modern tryckte pilten till sitt bröst än en gång och försökte säga någonting, men rösten svek henne. Heta tårar rullade utför kinderna. Både föräldrar och syskon och icke minst Kalle kände ögonblickets vikt och betydelse. Lille bror, som nyss hade slagit upp ögonen för dagen, började snyfta med de övriga.

Kalle stod där såsom uti en dimma. "Skall du inte taga farväl av dina syskon nu", sade modern, "kanske ni aldrig skola se varandra mera." Att taga farväl av syskonen, som han hade lekt med, och gnabbats ibland, det var ett förkrossande beting. Och så uppmanade modern dem att bedja varandra om förlåtelse, vilket icke gjorde ögonblicket lättare att genomleva. Tårar och tårar, snyftningar och högljudd gråt! Vilken

tragedi, att barnahjärtan och föräldrahjärtan på detta sätt måste slitas från varandra!

De tre syskonen måste stanna kvar hemma, medan modern och fadern gjorde Kalle sällskap till stationen. De resande sutto äntligen i vagnen, och bonden smackade på pålle. Så började färden från det gamla barndomshemmet. De kvarlämnade syskonen stodo vid rutan och spanade utåt vägen. Kalle vinkade med handen och så gjorde de. Farväl! För huru länge? Gud vet det och han allena.

Det var en klar och vacker nordisk höstdag. Nejden spred sitt höstliga behag, liksom ville den i avskedstimmen giva pilten de bästa intryck av hembygdens skogar, ängar och dalar. Här hade Kalle först sett dagens ljus. Här hade han trampat sina första fjät i tidens sand. Här hade han lett i renaste oskuld, och här hade han fällt många ärliga barnatårar. Nu skulle han vända ryggen till hela trakten med alla dess skiftande minnen.

I bondens vagn sutto alla så tysta som vid en begravning. Avskedsstundens gripande allvar fyllde allas hjärtan och tankar och var det enda man kunde ha talat om, men att tala i det ämnet varken gagnade eller uppmuntrade. Men under skakningen på den steniga vägen avleddes tankarna omsider från det betryckande ämnet, så att de kunde tala om alldagliga ting. Kalle för

sin del tänkte på Amerika, där han skulle arbeta som en hel karl, förtjäna mycket pengar och skicka hem till sina föräldrar, så att de åtminstone ej skulle behöva lida brist, såsom fallet stundom hade varit under faderns sjukdomstid.

I god tid före tågets avgång stodo de på perrongen vid Aneby station och Kalle hade tredje klass biljett till Göteborg på fickan. Här förekom nu åter ett enstavigt och tårdränkt samtal mellan Kalle och hans av skilsmässan sönderslitna föräldrar. Kalle mottog deras välönskningar och välsignelser och deras sista förmaningsord. Så rullade tåget in på stationen. Kupéerna öppnades. Passagerare stego av och stego på. Där borta vinkade Kalles blivande reskamrater. Kalle och hans föräldrar skyndade dit och hälsade på dem. Där överlämnade föräldrarna sin äldste son, elvaåringen, åt dem att taga vård om under den långa resan över hav och land. De å sin sida lovade på heder och ära att föra pilten till bestämmelseorten.

Tåget sattes i gång. Föräldrarna stodo kvar vid stationen och viftade vemodsfullt med sina näsdukar. Genom kupéfönstret trängde fyra huvuden sig ut och lika många viftande händer och näsdukar. De vita näsdukarna fortsatte att ropa sitt tysta farväl, tills kurvan därborta för-

tog utsikten och gjorde allt vidare viftande meningslöst.

"Det ä värst för dem där hemma", anmärkte Kalle förnumstigt och likasom för att trösta sig uti den förlust, han nu kände sig hava gjort, då han hade blivit skild från sina kära föräldrar. Däri instämde hans trenne tanter, Alma, Hulda och Julia, som skulle bliva hans ressällskap. Så stoppade man ner sina tårdränkta näsdukar och började orientera sig bland medpassagerare och medfört resgods. De övriga resande i kupén, som ej tillhörde sällskapet, ojade sig och skakade på huvudet, då de fingo höra om Kalles amerikaresa och om sjukdomen, som var närmaste anledningen till hans tidiga bortresa.

Om sin avresa från hemmet skrev Kalle följande verser, sedan han hade varit i Amerika några år och kommit in i svärmeriets guldålder samt försökte bliva poet, varvid han i likhet med Topelius bläckade ner mycket papper, dock utan att i något annat avseende bliva lik den store författaren:

Helt trygg i fränders sällskap och i den Högstes hand
Det bar från hemmets tegar, till fjärran västerland.
Med fribiljett på fickan och bästa kläder på
Samt några smärre slantar och matsäck nog för två
Han började sin resa, han blev en emigrant,
Som hade föga nöje av resan, det är sant.

Jag var en pilt på det tolvte året
Med kinder röda och vit i håret,
Jag bar min packning i båda händer
Och styrde kosan till fjärran länder.

Men avskedsstunden jag kan ej glömma,
Jag sökte känslor och tårar gömma,
När vid stationen jag plötsligt rycktes
Ur deras händer, som av mig trycktes.

Nu far och mor ha blott gamla minnen
Av äldste sonen för sina sinnen,
Och själv han minns dem och hemmets dagar,
Det är en följd av naturens lagar.

Men tåget framåt på banan ilar,
På scenerierna ögat vilar;
Så glömmas saknadens känslor alla
Och tårar sluta på kinden falla.

I Jönköping, alla smålänningars Jerusalem, läseriets och tändstickornas hemort, bodde avlägsna släktingar, om vilka Kalle dittills knappt hade hört talas, mycket mindre lärt att känna. Men på genomresan till Göteborg blev det nu ett lämpligt tillfälle att hälsa på dos dessa. De bodde på Smedjegatan 7. Han hette Carlson och var handskmakare, hon var akussörska. Här mötte nu Kalle för första gången "storstaden" med all dess glans och härlighet. Ty enligt hans dåvarande föreställningar var Jönköping en kolosalt stor stad. Och Kalle funderade verkligen, huruvida det ens i Amerika kunde finnas någon märkvärdigare plats än Jönköping. När

man är barn, bliver man storögd inför det jämförelsevis ringa. Emellertid imponerade Jönköping alldeles väldigt på Kalle vid detta tillfälle.

"Brandkåren ska ut i kväll, vill Kalle följa med å se på?" sporde en med honom jämnårig son i huset.

"Ja-a, dä vill ja", kom Kalles svar, utan att han egentligen förstod vad det var fråga om.

Därpå kilade de båda gossarna ut genom stadens gator och gränder. Det gick i flygande fläng, ty nyfikenheten satte fart i dem. "Skynda!" ropade den hemmavane stadspojken och ökade farten, under det Kalle sprang efter i hack och häl. Men strax spärrades gatan, och allt folket måste göra halt. Nu halade man ut slangar, och vattensprutan placerades. Vid densamma posterades åtta man för att pumpa med handkraft. En skara män uppställdes i lång linje, som skulle medelst ämbar langa vatten. Man ordnade med sina brandstegar. Chefen utdelade högljudda kommandon, alldeles som om elden hade varit lös och det hade varit fråga om ett verkligt släckningsarbete.

På detta sätt övades stadens frivilliga brandsoldater för att kunna tjäna, i händelse en eldsvåda skulle komma att utbryta i staden, i vilket fall de ögonblickligen måste lämna sina arbeten

och genast ställa sig i tjänsten till samhällets räddning. Denna brandkårens manöver var högst märkvärdig, tyckte Kalle. Någonting sådant hade han aldrig förr sett eller ens hört talas om. Förövrigt imponerade ju den väldiga folkträngseln på gatorna, ävenså de stora broarna och fartygen, som brukade segla på Vätterns klara vatten och som för tillfället lågo i hamnen. Elvaåringen från det stilla och fridfulla Marbäck kunde knappt somna på kvällen för de djupa intryck hans unga hjärna hade fått denna den första och enda afton, han fick tillbringa i Jönköping.

Vid åttatiden följande morgon lämnade de "Amerikaresande" det idylliska Jönköping vid Vätterns sydliga strand för att fortsätta färden till Göteborg. Nu reste de ej längre med "persontåg" utan med "snällen", som med ilande fart förde passagerarne över Falköping och västgötabygden till Göteborg, en resa som avlöpte utan nämnvärda äventyr.

Göteborg, den andra staden i Sveriges rike, var en ny uppenbarelse för Kalle, inför vilken själva Jönköpings härlighet vissnade som ett blomster i solens strålar. Här funnos mycket flera och större byggnader än i Jönköping. Här funnos jättestora butiker, imponerande byster och monument, härliga parker och en hamn, i vilken hundratals stora fartyg lossade sin last

eller lastade för att sedan avsegla till främmande kust. I denna stora handels- och sjöfartsstad gällde det nu för främlingarna att finna logi samt på bästa sätt orientera sig för några dagar, medan de inväntade ångarens avgång.

Oräkneliga skaror hava under årens lopp genom denna utgångsport lämnat Sverige för främmande land, i synnerhet för Amerika. Hit hava de kommit från den undangömda, stilla hembygden och för första gången i sitt liv sett storstadslivet och fått intryck av den stora, vida världen. Här hava de spanat ut över böljan blå mot fjärran land och okänd kust samt drömt sina drömmar om lycka och framgång.

Kalle och hans kamrater trängdes med tusentals andra emigranter på gamla Sillgatan för att ordna för resan. Här skulle biljetterna granskas och platsen på fartyget för de resande bestämmas. Här skulle de svenska slantarna utväxlas mot engelskt eller amerikanskt mynt av passande valör. Här måste även poliskammarens stämpel bifogas på de medförda utvandringsbetygen, innan det var tillåtet att gå ombord på ångaren. På Vita Stjärnlinjens kontor ville man ovillkorligen skilja på Kalle och hans trenne ogifta tanter och placera dem i olika kvarter på fartyget. Men som Kalle ännu åkte på halvbiljett och var av sina föräldrar antvardad i tanternas händer, kunde de ej böja sig för

denna kontorets vilja utan insisterade på en ändring, och de lyckades få det ordnat så, att hela sällskapet fick sina platser uti familjernas avdelning på fartyget. Med denna anordning voro de också nöjda.

Emigranten betraktades såsom tredje klass passagerare, men han fick i den gamla goda tiden nöja sig med bekvämligheter, vilka voro obeskrivligt usla och vilka nu omöjligen kunde tolereras. Egentligen var han på den tiden ett slags levande fraktgods, som forslades fram på billigaste möjliga sätt.

Emigranten måste själv förse sig med madrass, kudde och täcke, om han inte ville ligga på bara bräderna med en kappsäck eller någonting dylikt till huvudgärd. Ävenledes måste han medföra plåttallrik och tennkopp samt sked, kniv och gaffel, ty ångbåtsbolaget bestod ej något sådant. Därför köpte emigranten ute på torget sitt madrassvar, om han ej hade fört med sig sådant från hemmet. Hos bonden, som stod där vid sitt halmlass, köpte han halm att stoppa det med. Kudde, täcke, handduk, och tvål kanske emigranten hade fört med sig från hemmet, men i annat fall måste han köpa sådant nu eller ock reda sig det förutan.

Det var mycket huvudbry att få allt ordnat till det bästa. Och att sedan forsla alla sina tillbehör ombord på ångaren var ej en lätt eller

behaglig erfarenhet. Madrasserna forslade bolaget ut till ångaren på redden. Men allt övrigt resgods måste var och en själv föra med sig ombord. Var och en hade sålunda kappsäckar och bylten av alla fasoner, så mycket han kunde bära. Emigranterna trängdes in på en liten ångslup tillika med sitt resgods, där de häktade upp sig i varandras tillbehör såsom ärtris. Så fördes de ut till ångaren. Vid dess sida var en nedhängande trappa, på vilken emigranterna en och en omsider med sitt baggage lyckades komma upp på ångarens däck. Kalle och hans kamrater samt alla andra i den förfärliga trängseln höllo på att förlora tålamodet. Men det var än mer tålamodsprövande för den ensamma modern, som hade flera barn med sig.

En oavbruten ström av Sveriges unga, friska blod drog sakta upp för trappan vid ångarens sida, ut på dess däck och sedan huvudstupa ner i fartygets innandöme, där de försvunno uti de olika avdelningarna. De unga, ogifta männen gledo ner i fören av fartyget, de ogifta kvinnorna i aktern av detsamma, och familjerna försvunno midskepps. Nedför de trånga trapporna kommo alltjämt flera madrasser, kuddar och täcken, flera skramlande plåtkärl, flera matkorgar och flera människor. Man undrade var allt och alla skulle få rum. Men några av besättningen visade emigranterna till deras brit-

sar och lyckades omsider bringa någon reda uti villervallan under däck.

Familjernas kvarter, där Kalle och hans tanter fingo plats, utgjordes av ett stort, fyrkantigt rum, i vilket omkring fem hundra människor under de närmaste dagarna skulle hava sin sovkammare, sin matsal, och, i händelse av sjösjuka, även sitt lasarett. Tvenne läger av britsar, ett övre och ett lägre, funnos utmed alla fyra väggarna, där emigranterna fingo ligga med fötterna mot centern. Britsarna voro kanske fyrtio tum breda och skildes från varandra av en på kant stående bräda. Sina matkorgar och kappsäckar måste emigranterna hava med sig i sina britsar.

I centern av rummet, strax invid trappan, stodo ett par långa, omålade bord med dito bänkar, vilka voro omsorgsfullt fastskruvade vid golvet. Detta skulle vara matsalen. Ett slags lampor, inneslutande väldiga talgljus, spridde ett matt sken i rummet om nätterna, medan man under dagen erhöll litet klarare ljus genom gluggarna på fartygets sidor. De sanitära förhållandena voro givetvis bedrövliga i detta kvarter, i synnerhet beklagansvärt var det under sjögång, då många lågo sjuka. Kalle och hans kamrater voro ingalunda förtjusta över situationen, men det var intet att göra åt saken, ty de voro rätt och slätt emigranter och måste nöja

sig med den emigrantbekvämlighet, som ångaren Rollo kunde bjuda på.

Frampå eftermiddagen var allt klart för avresan. Hela däcket var nu en enda myllrande människomassa. Alla spanade mot stranden, sträckande ut sina halsar till omåttlig längd för att om möjligt kunna upptäcka någon bekant på stranden eller åtminstone för att kasta en avskedsblick på den representation av det svenska folket, som på kajen var samlad att säga farväl till de resande. Den rostige ångaren lät höra sin väldiga basstämma i långdragna toner. Ankaret hissades upp. Lotsen besteg kommandobryggan. Maskinerna sattes igång. Propellern kärnade vattnet till skum. Sakta och högtidligt började ångaren röra sig mot främmande kust.

Vilket ihärdigt viftande med näsdukar både på fartyget och på stranden, då många ömma band höllo på att töjas sönder. Tårarna fuktade mångas ögon, i det de kastade en avskedets blick på sina nära och kära. Flertalet bland de utresande hade dock redan förut vid någon järnvägsstation i Sveriges bygder genomgått denna slitningsprocess, men även dessa kände det gripande vid avskedet från fosterlandet och vid tanken, att de nu kanske för sista gången sågo sina fäders land. Ty den möjligheten måste de ju taga med i beräkningen, även om de alle-

I genombrottsåren

sammans någon gång ämnade komma tillbaka från det främmande landet.

Någon uppstämde "Du gamla, du fria, du fjällhöga Nord", och hela skaran på ångarens däck sökte instämma i den vackra nationalsången. Länge dröjde man kvar på däck, betraktande den svenska kusten med dess klippor och skär. Under stilla betraktelser, liksom vid en vespergudstjänst, ilade mångas tankar hemåt till de kära och utåt till det nya, som väntade dem på fjärran kust, och kanske även uppåt till den himmelske Fadern, bedjande om en lyckosam resa och om hjälp till att möta okända öden. Oberörd av allt detta, styrde Rollo plikttroget kursen utåt Kattegat och Nordsjön med England som mål.

Varför avgå oupphörligen dessa ångare, fullastade med Sveriges unga, friska söner och döttrar? Har "Moder Svea" behandlat dem så illa, att de på grund därav ej ha kunnat stanna hemma? Eller äro dessa hennes barn så vanartiga, att de förakta sin moder och därför resa långt bort till främmande länder? Nej, intet av allt detta är förhållandet. Högst få människor hysa sådan ovilja mot sitt fosterland, att de på grund därav lämna detsamma. Emigranten betraktar ej sin bortresa från fosterländsk synpunkt alls. Han vänder ej ryggen till sitt land av ovilja eller i syfte att aldrig komma tillbaka.

Om han vore viss uppå, att hans utvandring komme att medföra en rubbad ställning till det land, där hans vagga stått och där han trampat sina barndomsfjät, komme han helt visst att uppgiva resan, ty fosterlandskärleken brinner som en klar låga i hans bröst.

Emigrationen från Sverige till Amerika uppstod huvudsakligen som en följd av ekonomiska förhållanden och har under alla de flydda åren väsentligen underhållits på grund av dessa. De stora, lockande fördelar, som Amerika erbjöd invandraren för ett halvt århundrade sedan, kunde icke det dåvarande Sverige giva den arbetande klassen bland sitt folk. Förenta staternas regering öppnade vid den tiden stora, bördiga landområden för nyodling på ytterst fördelaktiga villkor. Den amerikanske arbetaren i städerna hade det på den tiden jämförelsevis bra. I Sverige däremot voro arbetarnes förhållanden både i stad och på land ganska hårda, mycket mera så än fallet sedermera blev. Denna olikhet uti arbetsfolkets ekonomiska förhållanden och i deras utsikter att förbättra sin ställning gjorde, att folkströmmen började gå till Amerika.

Fastän emigranten sålunda lämnar sitt fädernesland, har han dock i tankarna att någon gång återvända, i alla händelser ämnar han uppehålla förbindelsen med sitt hemland. Under vistelsen i det nya landet börja emellertid snart

oberäknade makter ingripa. Tankar och känslor undergå så småningom vissa förändringar. Den invandrande främlingen röner kanske ekonomisk framgång. Han lär sig landets språk, upptager dess seder och influeras av dess tänkesätt. Han trives väl och tycker sig hava en god framtid i Amerika. Omsider sättes bo; i hemmet uppväxa barn, vilka uppfostras uti amerikanska skolor och få amerikanska intressen. Dessa barn känna ej till sina föräldrars gamla hemland mer än på ryktets väg. De äro amerikaner, och genom barnen amerikaniseras föräldrarna fortare och grundligare än de själva ana.

Under årens lopp har den forne emigranten naturligtvis många gånger tänkt på att göra ett besök i sitt fädernesland, och kanske han fortfarande drömmer om att någon gång kunna resa hem. Han talar ännu företrädesvis sitt modersmål i hemmet, besöker den svenska kyrkan och läser gärna "Sverige-sidan" i de svensk-amerikanska tidningarna. Då han träffar någon nykommen från Sverige och får samtala med honom om landet bortom havet, känner han det såsom en frisk och behaglig bris under en varm sommardag. Men oaktat allt detta kan han dock ej numera tänka på att flytta tillbaka till Sverige. Han har redan slagit allt för djupa rötter i Amerika för att kunna bryta upp. Egentligen

har han sakta och obemärkt inympats i det amerikanska stamträdet. Han skulle därför icke kunna bryta sig loss utan mycket svåra slitningar, och Sverige har icke längre samma dragning på hans sinne såsom förr.

Under fredliga förhållanden i världen vållar det ingen särskild olägenhet att på detta sätt lösgöra sig från en nation och låta inympa sig uti en annan. Men om krig skulle komma att utbryta mellan emigrantens fädernesland och hans adoptivland, då komme han att få göra mycket pinsamma erfarenheter. Att inympas uti en annan nation är efter allt ett onaturligt förhållande, ty även om man bliver aldrig så väl inympad i det nya trädet, lever dock något av det gamla kvar liksom uti blodet. Detta förhållande kan omöjligen förändras.

Ångaren förde emellertid sin dyrbara last ut till havs och för varje timme närmare England. Emigranterna från Sverige till Amerika måste nämligen den tiden fara via England. De engelska affärsmännen sände sina ångare direkt till svensk hamn och hämtade emigranterna, förde dem över Nordsjön och sedan tvärs över deras lilla örike samt slutligen med andra ångare för vidare befordran över Atlanten till Amerika. Engelsmannen tjänade därför som färgkarl för hela den väldiga emigrantströmmen, icke blott

från Sverige utan även andra länder, och förtjänade därvid vackra summor.

Till en början rådde gott väder. Rollo gick lugnt och stadigt. Vår herre bestod det härligaste solsken och frisk luft i ymnighet. Emigranterna vistades på däck och mådde utmärkt. Men Nordsjön är ettrig och håller sig sällan vid gott lynne många dagar i sänder. Den tycker om att rasa och fräsa och åstadkomma förskräckelse för de sjöfarande. Och höstens vindar å sin sida tycka om att reta upp sjön till det vildaste raseri. På andra dagen efter avresan från Göteborg började vindarna spela i tackling och tåg. Vågorna växte under vindarnas tryck, och Rollo rullade och rullade, kastade och krängde sig i det upprörda elementet. Alla emigranterna måste hålla sig under däck och uti sina trånga britsar.

"Och all deras vishet blev till intet", såsom det står i psaltaren, då Rollo på nämnda sätt kastades uti vågorna. Sjösjukan rasade lika väldigt i Rollos innandöme, som vågorna och vindarna rasade där ute. Kvinnor jämrade sig, barnen skreko i kapp, och annars morske män lågo viljelösa i sina britsar. Någon grobian svär en skarp ed över eländet, men det är allt han orkar med. Någon kvidande kvinnoröst höres halvhögt läsa "Fader vår", medan någon annan läser: "Jag, fattig syndig människa"

etc. Det var lidande och förskräckelse för alla, och ingen orkade tänka på etikett eller hyfsning i detta gungande elände. Läkare kom naturligtvis icke ifråga, men ett par sjömän gingo där och kastade vårdslöst något sågspån på de uppkastade måltiderna för att sedan vid lägligt tillfälle upphämta, vad som kunde upphämtas och spola golvet rent.

Efter ett halvt dygn av detta rasande väder mojnade det något, och vågorna blevo mindre våldsamma, vilket genast verkade välgörande på de sjuka. Men ännu länge hade dock "galejan" känning av den överståndna stormen. Slutligen körde man både friska och sjuka upp på däck, där de fingo tvätta sina lungor med frisk luft och sina kläder i solljuset, vilket väl behövdes efter ungefär ett dygns oavbruten vistelse i det osanitära och trånga kvarteret. På tredje dagen efter avresan från Göteborg närmade sig Rollo staden Hull på Englands östkust. Havet låg nu som en spegel, och alla de resande mådde utmärkt, trots allt som förut hade varit.

På ångaren funnos emigranter för flera olika ångbåtslinjer, och dessa skulle i Hull sorteras tillika med deras madrasser och annat tillbehör, så att de respektiva ångbåtslinjerna skulle få sin beskärda del. Som Kalle och hans ressällskap hörde till Vita Stjärnlinjens kategori, fingo de på sig och sitt resgods nämnda linjes veder-

tecken, och ordnades uti en särskild grupp. Men därjämte måste här John Bulls uniformklädda tulltjänstemän granska reseffekterna, vilket dock ej syntes lämna någon behållning för tullkammaren. Emellertid satte de sina betydelsefulla kritmärken på emigranternas baggage och läto dem sedan fara.

Uti en provisorisk restaurant vid kajen fick varje emigrant en stor brödbulle och vid den långa disken en skål soppa. Tiden var kort, och många munnar måste tillfredsställas, varför vakten slog meningsfullt med sin käpp i disken och ropade sitt obegripliga: "Hurry up there". Medan emigranterna ännu tuggade på brödbullen kördes de ombord på det bredvid stående tåget för att avresa till Liverpool. Av det för sin sjöfart på kontinenten beryktade Hull fingo därför emigranterna icke se någonting vidare. Ej heller blevo de i tillfälle att se så mycket av landet, ty resan över England skedde delvis efter mörkrets inbrott.

På ett simpelt emigranthotell i Liverpool fick Vita Stjärnlinjens emigrantflock från Sverige vänta i tre dagar, tills ångaren Britanic blev färdig att avgå. Intet märkvärdigt inträffade under vistelsen i Liverpool. Dock fingo emigranterna från det rena och näpna Sverige ett allt annat än tilltalande intryck av staden, ty smuts och trasor och fattigdom stirrade emot

dem på alla sidor. Slutligen kom ångbåtsbolagets agent med befallning att vara redo för uppbrott. Litet senare samlade han de till flera hundraden uppgående emigranterna, gick före dem mitt i gatan, och de följde efter såsom fåren följa sin herde. Det måste hava varit en brokig och intressant skara att betrakta, där de trängde sig fram med sina kappsäckar och bylten bland åkdon och hästar. Men sådana skaror tågade fram här så ofta, att det förmodligen ej väckte mycket uppseende.

På ångarens akterdäck, eller rättare två trappor under detsamma, fingo nu emigranterna från de skandinaviska länderna och andra från olika delar av världen sina kvarter. De bättre platserna ombord förbehöllos för de av Englands egna söner och döttrar, som också vid detta tillfälle emigrerade.

När omsider emigranten hade förts ombord, öppnades landgångarna midskepps för andra klass passagerare. Det var litet mera stil och större bekvämligheter för dessa. Slutligen öppnades landgången, som ledde högre upp till första klass. Där kommo nu finfina människor, som ej behövde besuddla sina fotsulor på de lägre klassernas landgångar. Det är herrskap detta. De ha betjänter med sig, som bära deras kappsäckar och som buga sig för dricks-penningarna så mycket deras gamla byxor tåla.

Det ligger en hel värld mellan "ädlingarna" på första klass och det myllrande "packet" på ångarens akterdäck. Vår Herre skapade människan, men människorna skapade klassväsendet, och penningen spelade vid denna skapelse den stora rollen. Ty för penningar kan man köpa sig in i överklassen och få överklassprivilegier på hav och på land. Snillet, godheten och dygden erbjudes ej första klass. Nej, skurkar och lymlar kunna köpa sig dessa fördelar, sedan de på något sätt hava kommit åt penningar. Vilken förvänd ordning i alla fall!

Slutligen hördes Britanics dånande, långdragna signaler. Landgångarna indrogos och fartyget lösgjordes. Propellern började svänga om, sändande träbitar och annat flytgods i lustig dans uppå Mersey-flodens grumliga vatten. Ångaren tog sydlig kurs och skred sakta ut på Irlands hav, där vågorna höllo på att lägga sig efter en avtagande storm.

Britanic måste naturligtvis lägga till vid Queenstown på Irlands sydöstra kust, ty många av den gröna öns befolkning väntade att få göra resan till Amerika och där försöka sin lycka. Ångaren ankrade därför ute på redden vid nämnda stad, medan emigranterna forslades ombord medelst små båtar. Under tiden svärmade en hel mängd andra roddbåtar kring fartyget, från vilka fruktkrämare utbjödo apelsiner, äpplen

och bananer. Slantarna hissades ned, och frukten hissades upp med stor skicklighet, och på detta sätt bedrevs en livlig kommers vid fartygets sida. En gammal skrynklig irländaregumma var sportig nog att t. o. m. låta hissa upp sig, så stor hon var, till relingen. Här satt hon i öglan av ett rep, sålde frukt och pratade med emigranterna, antingen de förstodo henne eller ej. Denna intressanta och rätt så livliga handelsförbindelse pågick hela tiden, medan Britanic låg för ankar på redden. Den lämnade nog också en rätt vacker liten behållning för de tilltagsna irländarne i Queenstown.

Omsider signalerades till avgång, och ångaren sattes ånyo i rörelse. Det viftades och viftades. Många brännande irländska tårar flödade och hjärtan klappade och svedo. Människorna äro av ett blod, även om de tala olika språk, hava olika bildning och bo på olika delar av jordklotet. De hava samma slags känslor. De le och gråta precis på samma sätt, alldeles som om de vore barn i samma familj och bodde under samma tak.

Ute på Atlanten behagade vågorna snart sätta på sig sina vita mössor och dansa i våldsam takt till vindarnas musik. Denna dans tilltog mer och mer tills på tredje dagen, då det började bliva lugnare väder. Under tiden voro de flesta emigranterna sjuka och föredrogo att

ligga kvar i sina britsar, kämpande mot de obehagliga erfarenheter, som följa med sjösjukan. I sitt elände togo även här några till "Fader vår", under det en och annan sökte krya upp sig med grova svordomar.

När slutligen vädret blev bättre och havet lugnt, togo emigranterna sin tillflykt till däcket, där de sökte fördriva tiden med sådan förströelse, som bäst föll dem i smaken. Många samlades omkring kortleken. Andra funno i dansen gemensam glädje. Några höllo sig väl med brännvinsflaskan och blevo liggande som svin. Här och där såg man någon individ, som sysselsatte sig med läsning, men de utgjorde en försvinnande bråkdel. Många sutto i små grupper och pratade om ditt och datt, skrattade och skämtade. Och här på akterdäck såg man judar och turkar likaväl som tyskar och svenskar, ja, representanter av nästan alla nationer på jorden.

Kosthållet på Britanic var såsom på Rollo, just intet att skryta över. Men det var ju tillräckligt att livnära sig med under resan. och någonting mer hade emigranten ej rätt att fordra. För frukost serverades en stor, salt vetebulle och svart kaffe. Till middag bjöd man vanligen på stuvat kött och potatis. När kvällen kom, fick man en salt vetebulle och té. På söndagen serverades därjämte havregröt för frukost, samt engelsk "plum pudding" vid middagen

jämte de vanliga rätterna. Maten slevades ut ur stora kittlar, och de hungriga stodo i kö och väntade att få sin ranson på sina plåttallrikar. Sedan man på stående fot, eller sittande, om man kunde få en plats att sitta, hade förtärt sin portion, struttade man upp på däck med sina matkärl för att tvätta dem i en för ändamålet framställd balja varmt vatten. Kärlen fingo torka av sig själva, ifall ej ägaren hade varit omtänksam nog att föra med sig en handduk för detta ändamål. Därpå gömde man diskarna i sin brits bland sängkläder och kappsäckar till nästa måltid, då man åter stod i kö och väntade att få sin ranson.

Den medförda matsäcken av äkta svensk mat smakade alldeles utmärkt mellan de måltider engelsmännen på nämnda sätt serverade. "En tår på bit" ur den svenska kaffepannan verkade alldeles förvånande bra, och den lilla näpna skorpan eller pepparkakan smakade som riktiga läckerheter. Ibland slöto några svenska vänner sig tillsammans och ställde till små kaffebjudningar på däck. Det var inte bara svenskt, utan där ute på böljan blå, omgivna av allehanda folk och tungomål som de voro, var det nästan himmelskt för den svenska smaken och det svenska kynnet.

Omsider kom en solig morgon med milda brisar från väster. Den amerikanska kusten

syntes vid horisonten. Den mörka randen där borta blev allt större och man kunde tydligt märka konturerna av landet. Nu kom befallning att madrasser, kuddar och andra tillbehör, som icke skulle införas i landet, ofördröjligen måste kastas över bord. Med en nästan barnslig hänförelse släpade unga och gamla sina madrasser uppför trapporna tillika med andra reseffekter och slungade alltsammans över bord. Tusen madrasser, tusen tennkoppar, tusen plåttallrikar och tusen andra ting offrades nu villigt åt vågorna och djupet. Från köket bar man ock ut väldiga kvantiteter av överloppsmat för fiskarna att festa uppå.

Så började läkarebesiktningen, då alla immigranterna måste passera revy inför ett par läkare, vilkas skarpa och vana ögon examinerade dem i förbifarten. De för sjukdom misstänkta fördes åt sidan för grundligare undersökning efteråt. I förening med denna läkarebesiktning följde obligatorisk vaccination, utan vilken ingen tilläts att landstiga. Medan allt detta pågick, hissades koffertarna och annat resgods upp på däck, och fartygets linor gjordes i ordning för landning.

TIONDE KAPITLET

Den trånga porten

De flesta invandrare från Europa hava landstigit i New York, fastän rätt många också gjort sitt inträde i Förenta staterna genom Boston, Philadelphia och andra städer på östkusten. New York har dock alltid varit den stora grinden, själva huvudporten, genom vilken immigranterna hava inströmmat i landet. Numera äro alla portarna mycket trängre än förr var fallet, ty "Uncle Sam" vägrar på det bestämdaste att mottaga slöddret från de europeiska länderna, ja, han tager icke ens emot alla hederliga och goda människor, som klappa på porten och vilja in. Den gamle "onkeln" har också vunnit en otrolig färdighet såsom immigrantinspektör, så att det är nästan omöjligt att undgå hans skarpa falkögon.

Innan immigranterna nu för tiden få landstiga, underkastas de en mycket närgående och allsidig prövning. De skärskådas icke blott från synpunkten av hälsan och åldern, utan även från kassans, kunskapernas och de politiska åskådningarnas synpunkter. Förhållandet var

helt annorlunda för ett halvt århundrade sedan. Då stod landet öppet för alla, som hade vanlig god hälsa. Det var bara immigranternas resgods som undersöktes av tulltjänstemännen, och även detta gick ofta lättvindigt till. Men missbruket av denna forna frihet framtvingade småningom allt strängare immigrationslagar, tills vi slutligen hava kommit i det stadium, vi nu befinna oss, med hänsyn till invandringen.

Sedan år 1890 hava alla immigranter via New York måst landstiga på Ellis Island, där regeringen har en väldig immigrantstation, i vilken de ankommande främlingarna noga besiktigas av anställda experter. Om de där anses vara lämpligt material att ingjuta i den amerikanska nationen, sorteras de i enlighet med bestämmelseorten och forslas sedan till de respektiva järnvägarna för vidare befordran. Men om de däremot icke godkännas, återsändas de utan om och men till sitt hemland igen. På Ellis Island går undersökningen av immigranterna såsom ett urverk, men dock på frihetens bekostnad. Emellertid äro de där uti trygghet, och det är det viktigaste.

Fordomdags fingo immigranterna landstiga i själva New York, i den minnesrika Castle Garden på yttersta udden av Manhattan. Castle Garden var en stor cirkelformig byggnad, som en gång i tiden hade tjänat som fästning och då burit

namnet Fort Dearborn. Sedermera förvandlades den till hörsal, där bland andra den frejdade sångerskan Jenny Lind uppträdde år 1850 och med sin hänförande sång ryckte den amerikanska publiken med sig. Sedermera användes byggnaden som immigrantstation, och nu har man på platsen ett utmärkt acquarium.

I denna historiska byggnad fingo Kalle och hans ressällskap för första gången sätta sina stövlar och kängor på Amerikas jord och göra sitt inträde uti "det förlovade landet". Här hade oerhörda skaror immigranter redan tagit sina första steg på amerikansk mark, och här kommo andra skaror dag efter dag och gjorde sitt första inträde. I Castle Garden hade koffertar och annat resgods i hundratusental gått under tulltjänstemännens ögon, och här hade förmodligen icke så få invandrare redan under sin första dag i Amerika sökt smuggla och ljuga för lagens tjänare. Emellertid, vilket surrande med rep och remmar Castle Gardens väggar fått bevittna! Vilken Babels förbistring de fått lyssna till, då immigranter från nästan alla riken i världen, var och en på sitt eget tungomål, hava sökt för "Uncle Sams publikaner" göra reda för det oskyldiga innehållet uti koffertar och bylten. Du minnesrika Castle Garden!

Vid Kalles ankomst till Amerika hade immigranterna all möjlig frihet uti Castle Garden.

Sedan deras resgods blivit tullat och de hade fått det ordnat med järnvägsbiljetterna, kunde de gå och komma efter behag, blott de infunno sig på tid för att forslas till någon järnvägsstation på andra sidan Hudson-floden, varifrån tågen avgingo västerut. Men denna stora frihet innebar också stora faror för de nykomna och oförsiktiga immigranterna. Strax utanför Castle Garden funnos nämligen gott om tvetydiga personer, vilka med skarpa blickar bevakade de enfaldiga immigranterna, i syfte att på ett eller annat sätt sko sig på deras bekostnad. Allehanda närbelägna hotell hade också där sina skickliga "runnare", vilka med lock och pock sökte förmå de nykomna att patronisera deras respektiva hotell, om icke för någonting mera, så åtminstone för att köpa ett mål mat före avresan. Och icke alla dessa "runnare" voro ljusets änglar, ej heller voro alla hotellen ljusets och rättfärdighetens boningar.

Efter den långa, utsugande sjöresan voro Kalle och hans kamrater såväl som de andra hungriga och längtade efter ett gott mål mat. Då de äntligen blivit färdiga med tulltjänstemännen och fått deras kritmärken på sina baggage, hade "runnarne" ett gynnsamt tillfälle att värva kunder för sina hotell. Härunder överträffade de varandra i skrik och gestikulationer, utbjudande styva måltider till billiga priser. De hade

lärt sig några fraser av alla möjliga språk, med vilka de även "gestikulerade", så gott de förstodo. De voro intressanta gökar, dessa "runnare". Kalle och hans ressällskap läto sig lockas av en av dem till ett hotell, beläget några kvarter från Castle Garden. Men hotellet befanns vara en vanlig krog, som hade matservering i förening med utskänkning av rusdrycker, något som på den tiden var mycket vanligt i Amerika. När sällskapet märkte att det var en krog, tvekade de att gå in, absolutister som de voro, men "runnaren" hade fört in tvekande immigranter förut, varför det ej dröjde många ögonblick, förrän de alla voro inom dörren och sutto tillbords. Därinne funno de andra kamrater från Britanic, sittande till bords, vilka av "runnaren" på liknande sätt hade blivit inforslade.

Maten serverades på bord utan dukar och samma slags rätter serverades till alla. Man behövde ej beställa någonting, ty blotta närvaron var beställning nog. Alla spisgäster fingo också ett skummande glas öl till maten, vilket dock Kalle och hans tanter läto stå orört. Maten var emellertid både riklig och välsmakande och priset resonabelt. De förtärde med god smak denna sin första måltid i Amerika, trots att de voro på en krog och omgivna av krogångor. Vid krogdisken hängde en hop karlar, vilka tömde

sina glas och rökte sina pipor, under det de pratade på ett för svenska öron obegripligt tungomål. De tycktes ej observera immigranterna och ofredade dem icke. Allt avlöpte därför väl under vistelsen på krogen.

Kalle och hans unga tanter hade nu emellertid efter blott några timmars vistelse i Amerika varit på krogen. Det var i sanning oväntat, att denna ökända institution skulle bliva den första i Amerika att förtjäna några slantar på absolutisterna från Sverige. De riktigt blygdes över att ha blivit på detta sätt överlistade av krogen, men vad kunde de göra åt saken nu? Det var som det var. Händelsen visar emellertid, huru de enfaldiga immigranterna kunde förledas och huru snaror kunde lätt nog läggas för deras fötter, så snart de trädde utom Castle Gardens hank och stör. Mången immigrant råkade också tid efter annan i händerna på samvetslösa skojare, och sådant bidrog delvis till att regeringen omsider förlade immigrantstationen till Ellis Island.

I Castle Garden nödgades många säga farväl till varandra, som hade varit i sällskap ända från hemlandet eller åtminstone från Liverpool, ty nu skulle de på olika järnvägar fortskaffas till bestämmelseorten. Det gick lätt nog för de flesta att tacka för gott sällskap, uttala några välönskningar samt säga farväl. Men det var

dock icke lika lätt för alla. Ty det fanns bland mängden några rosenröda ungdomar, som under resan över havet hade stiftat mycket förtrolig bekantskap med varandra. Under månens milda ljus hade de suttit på däck om kvällarna, omhuldat varandra och lovat varandra en evig trohet, allt under det andra reskamrater logo i mjugg. Nu var dock stunden inne, då även dessa av kärlek brinnande hjärtan måste slitas från varandra. Ödet hade ingen hänsyn till den så nyss uppflammande kärlekslågan. Så blev för kärlekens skull redan första dagen i Amerika en lidandets och smärtornas dag. Huru länge kärlekslågan sedan förmådde flamma och flämta hos dem, det är ej möjligt att berätta. Kanske den slocknade lika hastigt som den hade upplågat, och då var väl ingen egentlig skada skedd. Men den kärleken! Huru den på en liten stund ibland kan sammanbinda unga hjärtan, så de tro sig vara alldeles oumbärliga för varandra. Och vilka lidanden den ibland synes vålla sina offer! Månne läsaren har gjort några erfarenheter av kärlekens lidanden?

I mycket simpla järnvägsvagnar med träsoffor och smala fönster fortskaffades nu Kalle och hans kamrater jämte många hundra andra immigranter inåt landet. Dessa simpla "immigrantvagnar", som de kallades, hava nästan spårlöst försvunnit från våra järnvägar, men på

den tid, då Kalle gjorde sina första järnvägsresor i Amerika, voro de en alldaglig företeelse. Det var ett extratåg med sådana vagnar, som förde immigranterna vid detta tillfälle. Det regulerades ej av tidtabellerna utan kilade fram bäst det kunde mellan de reguljära tågen. Ibland gick det med förtvivlad hastighet, ibland med mera rimlig fart, och ibland stod det inväxlat på något sidospår, väntande att de vanliga tågen skulle passera. Vid uppehåll på sidospåren passade immigranterna på tillfället att röra sig på banvallen. Ty instuvade bland kappsäckar och omgivna av sot och damm, blevo de uttröttade på träsofforna med de låga ryggstäden. I synnerhet blev den långa natten oerhört tråkig och pinsam. En och annan kunde dock sova rätt så tungt, hörbart och störande. I sin förtvivlade sömnighet kastade Kalle sig raklång på gången i järnvägsvagnen. Där slumrade han in på ögonblicket och sov som en stock, tills en amerikansk stövel började bearbeta hans sömniga och ragliga lekamen, så att han åter måste inta sin plats i träsoffan, där han satt och hängde återstoden av natten.

Natten tog dock omsider slut, och solen gick upp, torkande sömnen ur ögonen på de resande. När sedan tåget stod inväxlat på ett sidospår, passade Kalle och många andra reskamrater på tillfället att göra sin morgontoalett. I dikes-

vattnet tvättade de nämligen av sot och damm från händer och ansikte samt ryckte av gräs och använde detta till handduk, precis såsom riktiga naturbarn skulle ha gjort. Men några i sällskapet ville ej handla så primitivt, varför de i stället använde sina redan sotiga näsdukar såsom handduk och blevo strimmiga såsom zebran. Det var emellertid härligt, att en gång till få använda vatten på ansiktet och att veta, det man åtminstone hade försökt tillfredsställa det medfödda svenska renlighetssinnet.

Ett par gånger under resan från New York till Chicago stannade immigranttåget vid någon station, där de hungriga kunde få köpa en kopp kaffe, bullar och andra bagarebodens rariteter. Och de hungriga rusade vid dessa tillfällen i massa till disken och revo till sig, vad de kunde, så att uppassarne omöjligen kunde hålla ordning eller övervaka vad varje individ kapade åt sig. Somliga samvetslösa personer smögo sig bort utan att betala för sig. En av dessa disciplar, som, skamligt att säga, var av svensk härkomst, gick sedan inne på tåget och bröstade sig över huru han hade ätit sig sprängmätt utan att betala ett öre. Detta tyckte han vara bra gjort i Amerika. Förmodligen var ej detta varken första eller sista gången han övade bedrägeri. Icke alla skojare i Amerika hava uppfostrats i Amerika. Somliga hava såsom skojare kommit hit,

såsom skojare ha de uppfört sig här, och såsom skojare ha de gått till en värld, där de icke längre kunna bedraga. Man glömme deras namn och vände sig med avsky bort från deras onda gärningar!

Äntligen rullade immigranttåget in på La Salle Street-stationen i Chicago, vid åttatiden på kvällen den 3 oktober 1879. Sålunda hade då Kalle och hans ressällskap på något mer än tre veckors tid förts ungefär fem tusen mil bort från deras hem och kommit till en alldeles ny omgivning uti ett främmande land. Här skulle det unga trädet från Norden omplanteras och slå rot uti främmande jordmån.

Vid stationen i Chicago togo järnvägens tjänstemän noga hand om alla de immigranter, som skulle resa västerut eller nordväst eller sydväst. De forslades till sina järnvägståg tillika med sin baggage. Men de, vilkas mål var Chicago, lämnades nu åt sig själva, ty järnvägsbolaget hade nu infriat sina förbindelser och uppfyllt all rättfärdighet. Vid stationen stodo ett stort antal människor och väntade på någon eller några av de anländande immigranterna. Omsider funno de också varandra, till synbar glädje å ömse sidor. Men Kalle och hans kamrater stodo kvar, då alla de övriga hade lämnat, och ingen syntes vara intresserad uti dem. Det var en föga uppmuntrande erfarenhet för ny-

komlingarna. Underrättelsen om deras ankomst hade nämligen missförståtts på något sätt, och släktingarna i Chicago voro därför vid en annan station för att möta sina väntade immigranter.

Men vid stationen stodo gott om "runnare", som ville föra de nykomna främlingarna till något hotell för natten. Det lilla rådvilla sällskapet visade emellertid adressen till en vördig poliskonstapel på stationen. Han framkallade genom en rörelse med handen en liten tysk körare, som stod där vid sin häst och sin vagn och sökte kondition. Med sin engelska och sin tyska samt med några svenska fraser och sina gester lyckades köraren övertyga de nykomna, att han kunde utan svårighet föra dem till den adress de hade. Han lade några brädlappar tvärs över sin vagn och befallde Kalle och de unga damerna i hans sällskap att kliva upp och sätta sig på bräderna. Sedan slängde han upp deras kappsäckar och andra tillbehör i vagnen och tog själv gladligen sin plats såsom körare.

Tysken manade belåtet på sin pälle, som lunkade åstad med sin betydelsefulla last och slog monotont med sina hovar och söm i gatans kullerstenar. Det var redan sent på kvällen. De med fotogenlampor svagt upplysta gatorna sågo stundom spöklika ut. Stadens centrum var nämligen på den tiden icke så brilliant upplyst om kvällarna som nu är fallet. Tysken körde

och smackade, och herrskapet på brädlapparna hoppades det bästa. Det bar uppåt norr på Wells street, över floden och så vidare till Chicago Avenue, där köraren svängde till vänster bort till numro 89, som enligt den tidens nummerordning var mellan Sedgewick och Townsend gatorna.

Det lyste så ljust och vackert genom fönstren i tredje våningen. Åkaren ringde på, och om några sekunder stod Kalles onkel nere på gatan i skjortärmarna och hälsade främlingarna från Sverige hjärtligt välkomna. Han betalte köraren för hans besvär och ledsagade sedan främlingarna till den upplysta våningen två trappor upp, där husets drottning välkomnade dem, och där tre små storögda flickor tasslade och myste.

Grundligare tvagningar, under vilka ymnigt med Michigan-vatten förbrukades till äkta amerikansk tvål, avlägsnade snart den långa järnvägsresans sot och damm. Och Kalle gjorde det riktigt den gången, var säker på det. Sedan kammade han sitt vita hår bakåt och såg i spegeln rätt presentabel ut, vad än de andra tänkte om honom. Vid det rikligt dukade bordet fingo immigranterna sedan förpläga sig med välsmakande rätter, lagade på äkta svenskt vis, och njuta av den bästa måltid de haft, sedan de lämnade hemmet i gamla Sverige. Det var nästan som ett riktigt julkalas.

ELFTE KAPITLET

Nya förhållanden

Det var en snygg och trevlig våning på sex medelstora rum, till vilka ljuset inströmmade genom fönster från gatan och genom ett par mindre sådana ifrån gården. De mellanliggande rummen voro i saknad av direkt ljus och direkt ventilation. Våningen var efter den tidens förhållanden bland svenskarna i Chicago väl och smakfullt möblerad. Väggarna voro prydda med tavlor i lagom stort antal, och golven i alla rummen voro beklädda med mattor, utom i köket, där ett renskurat furugolv vittnade om husmoderns arbete och renlighetssinne.

Från taken i de bästa rummen hängde fotogenlampor uti två- och fyraarmade bärare, vilka kunde höjas och sänkas efter behag. I det stora rummet, som vette mot gatan, fanns jämte de stoppade möblerna även en liten vacker kammarorgel, den första Kalle hade sett och som han på grund därav beundrade mer än allt det övriga hemmets möblemang. Han ansåg den vara ett av Amerikas stora underverk. Hus-

fadern spelade andliga sånger och Björneborgarnes marsch, men längre hade han ej hunnit såsom spelman. Husets äldsta dotter övade sig i skalorna och uti enkel orgelmusik, som lämpade sig efter hennes ålder och musikaliska kunskaper.

I familjen funnos tre små, glada och livliga flickor, lekfulla som små kattungar. De voro Kalles kusiner, med vilka han nu hade tillfälle att stifta sin första bekantskap. De sökte helt naturligt, såsom barn bruka göra, att locka den nykomne in i sina lekar och upptåg. Men Kalle hade blivit uppfostrad under förhållanden, där lekar nästan betraktades som ett ont, i alla händelser såsom ett onödigt slösande av dyrbar tid. Dessutom var han några år äldre än kusinerna, var blyg av sig och stor till växten. På grund härav tvekade han att kasta sig i kusinernas lekar och vimmel. Men deras muntra skratt och glada later samt deras samtal på engelska, dels på bruten svenska, fångade den blyge och förbehållsamma gossen, så att han snart helhjärtat och glatt gav sig in i lekarna. Flickorna segrade alltså över honom. Och det är ju förresten flickornas stora konst att övervinna och fånga pojkarna, låt vara att dessa ej alltid erkänna sin egen svaghet för det täcka könet.

Onkel och tant, som disponerade över detta trevliga hem, hade lovat att taga vara på Kalle

och hjälpa honom igång här ute i det nya landet. Följaktligen blev nu detta hem, utan all hans förtjänst eller värdighet, hans första hem i Amerika, hans trygga fristad en tid bortåt.

Redan dagen efter sin ankomst till Chicago blev Kalle uppklädd från topp till tå. Hos en svensk klädeshandlare på Chicago Avenue utrustades han med en ny, mörk kostym kläder, som kostade sju dollars och var både snygg och slitstark. En mjuk, svart hatt, svart halsduk och vit krage, med vingar framme vid strupen, hörde också till uppsättningen. Hos den bland de svenska missionsvännerna i Chicago på den tiden välkände skomakaren Sven Youngquist på Chicago Avenue köptes ett par nya stövlar, som voro lika spetsiga som Kalles svenska stövlar voro trubbiga, styva och tunga. De kostade hela $2.25. För allt detta betalade den vänlige onkeln, och Kalle tackade med äkta svensk bugning.

Hos fru Berg på Sedgewick Street, som förr hade brukat sy skjortor för sitt uppehälle, beställde tant en vit stärkskjorta för Kalles räkning. Den välvilliga frun sydde den gratis, varför skjortan stärkt och struken kostade blott trettio cents, vilket tant betalade, och Kalle tackade så artigt som möjligt på ren svenska. På detta sätt blev den nykomne under loppet av några dagar uppsnyggad efter amerikanskt mönster och såg rätt presentabel ut, fastän det

förmodligen ännu kunde märkas, att han var bara "greenhorn".

Kalle var emellertid färdig för fotografen. Det fanns på den tiden en svensk fotograf på Chicago Avenue vid namn L. W. Felt, till vilken Kalle och onkeln styrde kosan. Fotografen ifråga tog naturligtvis riktiga fotografier, men man hade då ej ännu hittat på att göra stora, kostbara format, såsom i våra dagar. Emellertid skulle Kalle vid detta tillfälle fotograferas på s. k. "tin type", ett slags fotografi, frambringat på plåt, och som blev färdigt på tio minuter. Fotografen Felt gav fyra stycken sådana "tin-types" för tjugufem cents, medan Mellander begärde fem cents mera för samma antal, men så var ju hans atelier längre inåt staden till. Emellertid voro plåtarna med Kalles konterfej uppå knappt ordentligt torra, förrän en av dem inlades i ett kuvert och skickades hem till föräldrarna i Sverige, ett tydligt bevis uppå att Kalle lyckligt och väl kommit till bestämmelseorten och råkat i goda människors händer.

Under första dagen i Chicago höll Kalle sig försiktigt inomhus, med undantag av tillfällen då han i sällskap med onkeln eller tant besökte butiker på Chicago Avenue. Men redan andra dagen vågade han på egen hand ta sig en promenad fram och åter mellan Sedgewick Street och Townsend Street samt sedan ända bort till flo-

den, där han med intresse betraktade prårnarna och arbetsfolket och svängkran och flodens grumliga vatten.

Som tant skulle vara ett slags mamma för Kalle, gav hon honom snart de första lektionerna i amerikanskt arbete. Det gällde nu först att sopa golvet. Men Kalle var inte van vid brusselmattor och amerikanska kvastar och bara släpade kvasten över mattan.

"Nej, det duger inte", sade tant, "mer styrka måste du lägga till, ty annars bli inga mattor rena". "Jaså", tänkte Kalle, "det kan väl avhjälpas", och så lade han till med hela sin "gamlalands" muskelkraft, så att kvasten knäade sig och dammet reste sig i ett moln. Men nu hejdade hon Kalle ögonblickligen, tog kvasten och visade, huru man skulle med korta och säkra tag sopa mattorna för att ej åstadkomma onödigt damm. Kalle gjorde såsom hon sade och fick sedan vackert erkännande för väl utfört beting.

Tant hade ungefär samma uppfattning om arbetets nytta och välsignelse som Kalles föräldrar där hemma i Sverige hade. Därför satte hon honom även till att diska efter måltiderna. Men detta arbete föll honom sämre i smaken. Hade han inte diskat många hundra gånger hemma i Marbäcks socken. Sådant behövde han sannerligen inte fara till Amerika för att lära

sig. Det grymtade i Kalles inre, men han vågade inte grymta högt. I stället gjorde han som tant befallde, och hon å sin sida gav vackert erkännande åt Kalle för villigheten att tjäna, vilket omstämde den nykomne, så att han tyckte det var ganska trevligt att tvätta diskar i Amerika.

Så kom den första söndagen i Chicago. Onkel och tant voro missionsvänner och brukade gå i det gamla missionshuset, som då var beläget på North Franklin Street. Det var solklart att den nykomne skulle gå med till kyrkan. Om den saken frågade de honom icke till råds, vilket icke heller var av nöden. Den länge sedan hänsovne pastor C. A. Björk var på den tiden församlingens lärare. Han var emellertid borta vid detta tillfälle, och i hans ställe predikade redaktör A. Hallner, en man med glest, rödaktigt helskägg och tunt hår och som hade en något hes stämma. Varken predikan eller gudstjänsten gjorde något nämnvärt intryck på Kalle, men därmed är icke sagt att de i och för sig ej voro goda. Man sjöng Ahnfeldst kärnfriska sånger, och gudstjänsten var allt igenom svensk, vilket verkade behagligt på gossen. Men i kungörelserna tittade likväl främmande fraser fram igen och igen. Kalle funderade på vad det kunde betyda, att ynglingaföreningen skulle mötas "down stairs i basementet" och att syföreningen skulle mötas hos "missis Johnson på Wesson

Street, bakstärs i toppen". Men folket i allmänhet förstod lätt meningen, och det var den nykomnes oavvisliga plikt att lära, vad han ej redan förstod.

Kyrkan var byggd av trä och uppförd strax efter Chicagobranden år 1871. I undervåningen funnos mindre salar samt boningsrum. Där bedrevs även en liten bokaffär av Julin & Hedenschoug. Själva auditoriet rymde kanske sex hundra personer, inberäknat en liten läktare tvärsöver bakre delen av kyrkan. I kyrkans främre del och tvärs över densamma var en två eller tre trappsteg hög läktare, där sångkören, orgeln och predikstolen voro placerade.

Sångledaren och organisten var G. Bergbom, som på den tiden ansågs vara ett gott musikaliskt snille bland missionsvännerna. I sångkören märkte man Orgel-Olson, Skåning-Olson, Norske-Olson John Larson, John Boman, John Gustafson, Albert och Adolph Julin samt andra med äkta svenska namn och svenska anor. De kvinnliga sångfåglarna voro knappt så talrika som de manliga, men de blevo flera med tiden. Kören sjöng i stämmor de väldiga Ahnfeldts sånger samt Sankeys sånger, vilka då nyss hade utkommit i svensk översättning och verkade uppryckande och inspirerande.

Bland "vännerna", som medlemmarna i denna och andra missionsförsamlingar på den tiden

vanligen benämnde varandra, märkte man även Symaskin-Hanson, Grocery-Nelson, Swenson på Wells Street, Fredrik Johnson och Johnson på Pine Street, Plastrare-Hanson, Peterson på Superior Street och L. G. Peterson, John och Martin Larson. Även märkte man bland vännerna Lille Levin, Wetterberg, Svanlund, Tidstrand, Palmblad, Engquist, Schultz, Hendrickson, Lindquist på Wells Street, och Eskilsons på Clybourne Avenue samt Björkros och Williams. Bland yngre hade man C. G. Peterson, August Hanson, Clas August Youngquist och andra, vilkas namn ej äro upptecknade i denna krönika.

I enlighet med tidens sed bestodo sig nästan alla de manliga "vännerna" med skägg, antingen de sutto i sångkören eller voro vanliga kyrkobesökare. Vem skulle på den tiden ha velat framleva sina bästa år i saknad av detta manlighetens tecken! Man ville åtminstone ha mustascher om icke mer, och icke en sådan där futtig modern mustasch, som ter sig som en liten svamp under nästippen, utan en mustasch som växte över hela läppen, kunde snos mellan fingrarna och vid mungiporna få en mycket artistisk svängning, nästan som den yttersta ändan av en korkskruv. Detta kunde kallas mustascher, det! Men flertalet av männen voro inte nöjda med mustascher bara. Därjämte ville de ha polisonger eller pipskägg, eller

möjligen bådadera. Andra åter voro mindre hågade att med rakkniv eller sax på något sätt begränsa den skäggväxt vår Herre förlänat dem, varför de bestodo sig med riktigt helskägg.

Vad klädsel beträffar voro människorna då såsom nu barn av sin tid och följde mer eller mindre modernas gudinna. De flesta svenskarna voro dock fattiga och så nyligen ankomna till Amerika, att de ej ännu på detta område kunde gå i kapp med infödda amerikaner och herrskap i allmänhet. Och dock voro de ej alldeles "skilda från världen" vad klädsel beträffar. Männen klädde sig i hög silkeshatt om söndagarna, ifall de voro i någon slags affär, voro skräddare eller hade annat snyggt yrke. Pastorn och likbesörjaren voro ju självskrivna att bära sådan huvudbonad. Simplare folk däremot kunde anse sig försvarligt uppsnyggade för sabbaten, om de hade en ordentlig slokhatt eller t. o. m. bara en mössa. Man klädde sig också ofta i handskar, somliga begagnade spatserkäpp, vilket dock var mindre vanligt. Den vita västen och den vita halsduken voro ytterligheter på den tiden.

Fruntimren voro i sitt sätt att kläda sig då som nu av två slag, nämligen de moderata och de som till vad pris som helst följde modet, om de icke ibland t. o. m. sprungo ett stycke före modet. Krinolinen var ännu i bruk och kjolarna

voro fotsida och vida som stora segel. Men krinolinens anseende var dock i nedgående, varför den med tiden kom ur bruk. De vida kjolarna levde dock kvar och fingo efter krinolinens bortgång långt släp, som damerna måste lyfta upp, åtminstone då de korsade gatorna. Smal midja ansågs nödvändig för gott utseende, varför korsetten var oumbärlig och snörningen var omåttlig. Håret upplades i många olika och konstnärliga fasoner och lösflätor användes, ifall man ej hade tillräckligt stark hårväxt för att se prydlig ut. Man krusade ibland håret, och ej sällan såg man unga damer med vackra, nedhängande lockar, ungefär lika dem småbarnen i våra dagar stundom hava. Men gamla gubbar och tanter ansågo dock sådant vara riktig okristlighet. Emellertid hade ingen på den tiden ännu vågat proponera att hårflätorna skulle avklippas. Konstgjorda blommor på kinden och annan färgbeläggning av damernas vackra ansikten kom aldrig ifråga mer än möjligen hos aktriser, som skulle framträda på scenen.

I kyrkan på Franklin Street samlades stora skaror av landsmän för att höra livets ord söndag efter söndag. Omsider blev den för liten, så att församlingen nödgades bygga ett nytt tempel. Den gamla kyrkan blev därefter en synagoga, sedan såldes den till en negerförsam-

ling, och slutligen, efter mer än ett halvt sekel, revs den historiska byggnaden och ett garage blev uppfört på platsen.

Vid den tid Kalle gjorde sitt första inträde i den gamla missionskyrkan, brukade man hava ett bord ute i förstugan, på vilket voro uppdukade ett antal exemplar av tidningen Missions-Wännen, vilka prenumeranterna fingo avhämta vid sitt förmiddagsbesök i kyrkan. Tidningen ifråga var då bara en månadsskrift och utgavs av Lutherska Missions-Synoden. Att på detta sätt göra kyrkan till distribueringsbyrå för tidningen, var ej anstötligt på den tiden.

Men i förstugan såg man även varje söndag Johan Löv, församlingens stadsmissionär, en spensligt byggd, medelålders man, som vaktade dörren i Guds hus. Han var ljuslett, magerlagd, hade tunt hår samt blåa, öppna ögon. Han var en enfaldig och lycklig själ. Alltid hälsade han de ankommande med ett leende och något bibelspråk. När Kalle, den blyge och nykomne gossen, kom upp för trappan till kyrkodörren, räckte Johan Löf fram sin magra hand och hälsade på honom och sade med en viss förtrolighet: "Jag har en hälsning till dig från vår far i himlen. Han hälsar, att han tycker om dig. Han säger, att han älskar hela världen, och det tar in dig med. Hör du det, lille bror? Far hälsar till dig." På detta enkla, men glada sätt

frambar han söndagligen hälsningar från "Fader vår i himmelen" och sökte därvid lämpa sina ord efter de kommandes förhållanden, så långt detta kunde ske. Sålunda hade han alltid till hands ett passande bibelspråk för den fattige, den prövade och den fridlöse. Och när man efter gudstjänstens slut avlägsnade sig från kyrkan, mötte man åter Johan Löv i dörren, som nickade förbindligast och kanske frågade: "Har du blivit mättad med livets bröd i dag? Fader vår har mer i brödkorgen. När du blir hungrig, så tag dig en smula." Därmed kanske han räckte fram ett kort med några bibelspråk uppå. Vid alla församlingens smärre möten var Löv också med och talade på sitt jollrande sätt med människorna om Israels tröst, såsom en Simeon fordom gjorde. Det har aldrig funnits mer än en Johan Löv. Ej heller har det funnits många personer, vilka hava utfört en stadsmissionärs kallelse så väl som han gjorde under sina bästa dagar.

I denna kyrka gick Kalle om söndagarna under sin första tid i Chicago, och i söndagsskolan var han en försvarligt uppmärksam lärjunge. Den då välkände Willie Youngquist var skolans föreståndare. Något senare erhöll Kalle även sin konfirmationsundervisning i samma kyrka under pastor C. A. Björks ledning. Om lördagseftermiddagarna samlades då ett fyrtiotal gossar och flickor i en sal i kyrkans undervåning

för att studera den goda bokens innehåll och för att läsa upp läxor i katekes, biblisk historia samt sånger och valda ställen i bibeln. Pastorn var allvarlig och medförde stor respekt bland barnen. Om de ibland stojade i salen, blev det med ens dödstyst så fort pastorn lade sin hand på dörrlåset. Inkommen ställde han sig framför klassen och såg på barnen utan att säga ett ord. De som gjort sig skyldiga till upptåg och oväsen slogo ner ögonen eller förrådde på något annat sätt sin brottslighet. Så framkastdae pastorn några närgående frågor till hela klassen, men namngav särskilt den eller den, begärande hans svar. Och oftast var det de, som stojat mest, som uppfordrades att giva svaren. Hos alla blev det en egendomlig känsla av ansvar och skuld, när de på detta sätt ställdes inför pastorns rannsakande frågor. Förövrigt utövade han både med sin person och genom sin undervisning ett djupt och varaktigt intryck på läsbarnen.

Chicago var en jämförelsevis liten stad, då Kalle anlände till platsen. Men den hade redan då visat ovanliga anlag att växa. Likväl hade den åt norr knappt hunnit upp till nuvarande North Avenue, och i söder var det glest bebyggt när man kom till Trettiotredje gatan. Vid Trettionionde hade man stadsgränsen. På väster voro gränserna ungefär lika nära stadens cen-

trum. I södra ändan av Lincoln Park var ursprungligen en gravgård belägen, där många av stadens första invånare hade blivit begravda, och deras stoft hade man då nyligen flyttat ut till nuvarande Graceland, där man förmodligen hoppades att de avsomnade skulle få vila i ro, långt utom storstadens buller och bång. Men staden fortsatte oupphörligt att växa och insvepte snart även Graceland i sitt sköte.

Svenskarna i Chicago hade i likhet med människor av annan nationalitet slagit sig ner uti vissa distrikt, där de bodde liksom i kolonier. En del av våra landsmän bodde på västsidan i trakten av Tjuguandra gatan och California Avenue, och man kallade storvulet den trakten Stockholm. En ännu större grupp bodde på söder, men det största antalet hade likväl koloniserat på norr. Chicago Avenue var på den tiden själva huvudgatan uti detta lilla Sverige. Där funnos svenska butiker, svenskar bodde nästan i vartenda hus och svenska språket talades allestädes på gatorna. Fem svenska kyrkor voro uppbyggda i detta distrikt. Svenskarna i staden voro i regeln unga människor, några medelålders, men få gamla. De flesta hade ankommit till Amerika under loppet av fem eller tio år. Inga voro förmögna, enligt vårt nuvarande sätt att räkna förmögenhet, men en och annan hade dock skaffat sig ett eget hem, på

vilket han gjorde sina regelbundna avbetalningar.

När man nu vandrar på Chicagos gator och påminner sig förhållandet som det var för fyra eller fem årtionden sedan, märker man en alldeles oerhörd utveckling och förbättring, kanske i något avseende även försämring. Men Chicago var på den tiden mer lik en stor bondby än en storstad. Den hade växt upp uti ett kärr. I dess centrum hade man ju lyckats åvägabringa en smula hyfsning och en del större byggnader hade blivit uppförda efter den stora branden. Men blott några kvarter från själva centrum voro en mängd trähus uppförda tätt tillsammans och utan reglering av byggnadslagar. Efter branden hade alla velat bygga, och så många som kunde byggde efter gottfinnande. Gatorna voro bara dåliga vägar, å vilka man körde ut aska eller annat fyllnadsmaterial för att höja dem. Vid gatorna voro diken med samlingar av vatten, där grodorna om kvällarna höllo konsert med alltid enahanda program. Dränering saknades utom i själva stadens centrum samt vid en och annan av de större gatorna, som ledde till utkanterna. Det berättades, huru man vid ett tillfälle på själva Wabash Avenue hade med häst och vagn kommit ner i mycket lös gyttja och blivit fast. Sedan man äntligen kommit upp på fast mark igen, satte

man ner ett bräde i gyttjan och skrev på detsamma till varning för andra: "Här finnes ingen botten. En genväg till Kina." Vid gatorna hade man icke alltid trottoarer, och om sådana funnos, voro de av bräder och ofta osäkra för vandraren. Ej heller voro de i samma höjd. Var och en lade trottoar framför sin tomt och lade den utan hänsyn till sin granne, med den följd att man än fick stiga upp ett steg eller två, än stiga ner lika mycket. Ja, icke sällan måste vandraren stiga upp och ned fem eller sex trappsteg, då han gick gatan fram.

På sina ställen, och det var icke i de sämsta trakterna heller, hade man icke blott vedbod utan toalett under trottoarerna, en anordning som dock omsider utdömdes genom stadsfullmäktiges beslut. Det var förövrigt tillåtet att hava kor, vilka om morgnarna leddes ut till bete på utkanterna i staden och leddes hem om kvällarna. Höns funnos i många gårdar, och behagade man ha getter, var även det tillåtet. Vid ett tillfälle kom Kalle oskyldigt gående på Sedgewick Street, nära Hobbie Street, då han helt oförmodat mötte en bock, som kom ut på trottoaren från en gård. Om han ej tyckte om Kalles storrutiga benkläder eller han hade uppdrag att spärra vägen för alla fotgängare, det berättade han ej, men han vägrade bestämt att låta Kalle passera och gjorde ett oväntat anfall

på honom med sina långa horn. Emellertid lyckades Kalle manövrera så, att han kom undan bockens tillämnade slag, genom att kasta sig ut i gatan. Sådana intressanta episoder får man aldrig vara med om i Chicago numera.

Omsider började det ungdomliga Chicago att skämmas över dessa bedrövliga förhållanden och sökte därför att snygga upp sitt yttre. Men det tog många år att avlägsna det mest primitiva. Med varje år växte staden, och ju mer den snyggade upp sig, desto mera syntes vara ogjort. Det var nästan omöjligt att i förbättringarna hålla jämna steg med utvecklingen. Staden hade på den tiden inga skyskrapor, men däremot gott om ömkliga träbyggnader. Det finaste hotellet var det gamla Palmer House, och stadens största och finaste butik var Field Leiter & Company, som sedan uppgick i firman Marshall Field & Company.

Staden hade på den tiden sina tre olika spårvagnssystem, ett på väster, ett på norr och ett på söder. De liknade judarna och samariterna på Jesu tid, i det att de icke hade något gemensamt med varandra. Deras respektiva spårvagnar möttes nere i stadens centrum, vände där varandra ryggen och styrde kosan mot utkanterna igen. Spårvagnarna voro alla små, hade blott fyra hjul och drogos av lunkande hästar med pinglande bjällror. Ibland hoppade vag-

narna av rälsen, då passagerarne helt godmodigt stego utav och hjälpte konduktören och föraren att lyfta dem upp på spåret igen. Föraren stod ute och saknade allt skydd mot regn, snö och köld. Spårvagnarna voro grymt kalla under vintertiden. För att passagerarna ej skulle förfrysa fötterna, strödde man en famn hö eller halm på golvet. I detta strö sutto de eller stodo och hackade tänderna och fröso. Spårvagnsavgiften var fem cents och inga övergångsbiljetter förekommo.

Efter sin ankomst till Chicago hade Kalle kunnat få gå i skola, om han så hade önskat. Men han tyckte ej om att sitta bland småbarnen och lära sig stava engelska språket, varför han valde att börja arbeta. Han hade tillfälle att bliva skräddare, i vilket yrke han för sin ålder redan var väl hemma. Men skräddaryrket avskydde han, och inga föräldrar befallde över honom, varför hans egna nycker fingo bestämma hans öde för den närmaste framtiden. Han började alltså att arbeta på en verkstad, tio timmar om dagen för två och en halv dollar i veckan.

Efter första veckans arbete erhöll nybörjaren sin betalning, en riktigt stor summa, tyckte han. Med två och en halv amerikanska dollrar på fickan kände han sig furstligt rik och föreställde sig, att det skulle gå som en dans att i Amerika svinga sig upp till sällspord förmögenhet. I sin

glädje visslade han en ton på hemvägen från verkstaden, men modern hade sagt honom, att det var fult att vissla, och minnet av henne hejdade hans glädjeutbrott. Hemkommen föreslog tant, att Kalle skulle sända denna sin första arbetsförtjänst hem till föräldrarna såsom en uppmuntran, eftersom de genom faderns sjukdom så väl behövde denna handräckning. Till detta förslag samtyckte gossen på en enda gång. Det var för hans unga hjärta en enastående glädje att skicka hem denna sin första i Amerika förvärvade veckopenning till föräldrarna på andra sidan havet.

Verkstadslivet i Chicago var alls icke ideellt vid tiden då Kalle invigdes i detsamma. Som nämnts arbetade han tio timmar om dagen, ehuru han var bara en pojke på tolfte året. Arbetaren på den tiden hade icke ens börjat drömma om en åtta timmars arbetsdag. Verkstaden var förövrigt i alla avseenden primitiv. Bland surrande sågar och fräsande hyvelmaskiner, bland remmar och spånor och damm knogade Kalle i sitt anletes svett om dagarna.

Arbetarna på verkstaden voro alla svenskar, hederliga män, fastän somliga togo sig friheten att ibland svärja skarpt på ärans och hjältarnas språk. Kalle var bland annat springpojke för hela arbetspersonalen. De skickade honom under arbetstimmarna efter tobak, öl, mjölk och

andra efterlängtade saker. Till en början fann den nykomne det besvärligt i butikerna, emedan han ej var förtrogen med landets språk. Men därunder tvingades han dock så mycket fortare att lära detsamma.

"Kalle, gå å köp för fem cent dånöts", befallde Clas August, bäst Kalle gick och bar spånorna från hyvelmaskinen. Kalle gapade undrande vad slags saker han nu skulle köpa. "Va ska ja köpa?" sporde han. "Dånöts", kom svaret kort och gott. "Va ska de va till?" sporde Kalle. Då skrattade både Clas-August och Orgel-Olson och anmärkte: "Se 'greenhornar' kan en då aldrig komma te rätta med, förrän en har hållit riktiga predikningar för dem." Välan, det förklarades nu omständigt vad det gällde att köpa, hurudana föremålen sågo ut och var de kunde erhållas. Kalle var snart tillbaka med sex flottiga "dånöts" i en papperspåse, och själv fick han för sitt besvär en, vilken han också lät sig väl smaka.

Det hade nu blivit vinter, och Bore andades frost och köld över Chicago. I verkstaden eldade man i väldiga kaminer av järn och plåt. Arbetarne själva fingo fyra på efter behag. Ibland stodo kaminerna eldröda mitt bland hyvelspån och andra lättänka ämnen, men sådan risk fruktade man ej. Under en kall vinterdag hände sig, att någon arbetare stoppade en kamin full med hyvelspån och träbitar, stängde luckan och lät

lågorna arbeta och leka därinne. Om en stund hördes ett dovt "puff", och därmed lyftes övre delen av kaminen från sin bas, alldeles som blåsten ibland tar hatten av vandraren på gatan. Lågorna slogo i taket. Kalle, som bevittnade händelsen, fick ögonblickligen en ingivelse att rapportera den på kontoret. Som en pil for han dit bort, öppnade dörren och ropade till herrarna: "Stoven skuttade i taket!" Men de oförståndiga herrarna bara slogo upp ett högljutt skratt, som för Kalles upprörda fantasi lät nästan som ett avgrundsgrin. Emellertid fattade de ju att det måtte vara någonting på tok, om "stoven skuttade i taket", varför de reste sig och togo några raska steg ut till verkstaden. Men då hade arbetarne därute redan hjälpts åt att sammansätta kaminen. Lågorna voro redan under kontroll och eldsvådan var avvänd. Emellertid kommo nu stränga befallningar från kontoret, att det skulle hållas fullkomligt rent från spån kring kaminerna.

Den för Kalle enerverande händelsen levde länge i arbetarnes minne. Nästan dagligen fick han höra ekot av sin egen stora brandsignal, då någon pipig stämma hälsade honom: "Stoven skuttade i taket". Ja, en spjuver komponerade en liten enkel melodi till de anförda orden, och på densamma gnolade han alltid i Kalles närvaro. Genom dessa hetsningar ville kamraterna

förmodligen härda honom för livet i Amerika. Men Kalle njöt sannerligen icke av sådant beteende å kamraternas sida. Han önskade sig ibland tillbaka till skräddarebordet där hemma i Marbäcks socken, som trots alla dess vedervärdigheter dock var oändligt mycket bättre än dessa olidliga hunddagar på verkstaden.

Fabriken var en trevånings tegelbyggnad, belägen på Chicago-flodens nordliga strand mellan Clarke och La Salle-gatorna. I byggnaden fanns en hiss av det mest primitiva slag, på vilken man forslade materialer upp och ned. Vem som helst i verkstaden fick använda den och sköta den bäst man kunde. Den reglerades genom ett löst nerhängande rep, med vilket dragremmen fördes in på den ena eller den andra remskivan och hissen gick upp eller ned. Hissen hade en försmädlig benägenhet att vilja falla, och icke sällan hände det, att densamma plötsligt for ner till första våningen, trots alla försök att med kontrollrepet hejda den. Kalle hade vid ett tillfälle en last på hissen och var nära tredje våningen, då hissen for ner med hela sin tyngd, och Kalle blev för en stund hängande i kontrollrepet mellan himmel och jord. Äventyret vållade ej någon egentlig skada, men händelsen tjänar att belysa, vilka för arbetaren farliga förhållanden, som den tiden förefunnos i fabrikerna i Chicago.

På våren 1880 flyttade Kalle med sin onkel ut till North Evanston, ty han var ett slags bihang, som måste vara med, barn i huset var han ej. Ungefär där Svenska Ålderdomshemmet nu är beläget stod på den tiden ett stort residens med en vacker trädgård omkring. Denna egendom hyrdes för den obetydliga summan av åtta dollars i månaden.

North Evanston, som då var en glest befolkad trakt, var på den tiden uteslutande beroende av Chicago & North Western järnväg för sin förbindelse med Chicago. Järnvägen var då ej upphöjd, såsom nu, hade jämförelsevis obetydlig trafik och endast ett fåtal passageraretåg per dygn. Som Kalle fortfarande arbetade på samma verkstad i Chicago, nödgades han dagligen resa mellan North Evanston, nuvarande Central Street stationen, och Chicago. Klockan en kvart efter sex på morgnarna gick tåget från North Evanston. Stationen i Chicago var på den tiden belägen på norra stranden av Chicago-floden vid Wells Street, blott några minuters väg från verkstaden, där Kalle sökte förtjäna sitt levebröd.

Någon månad efter flyttningen till Evanston kom Kalle försent till tåget, med vilket han skulle fara hem på kvällen. Just som han kom in på stationen, såg han tåget rulla ut, men kunde ej springa fatt detsamma. Nästa tåg läm-

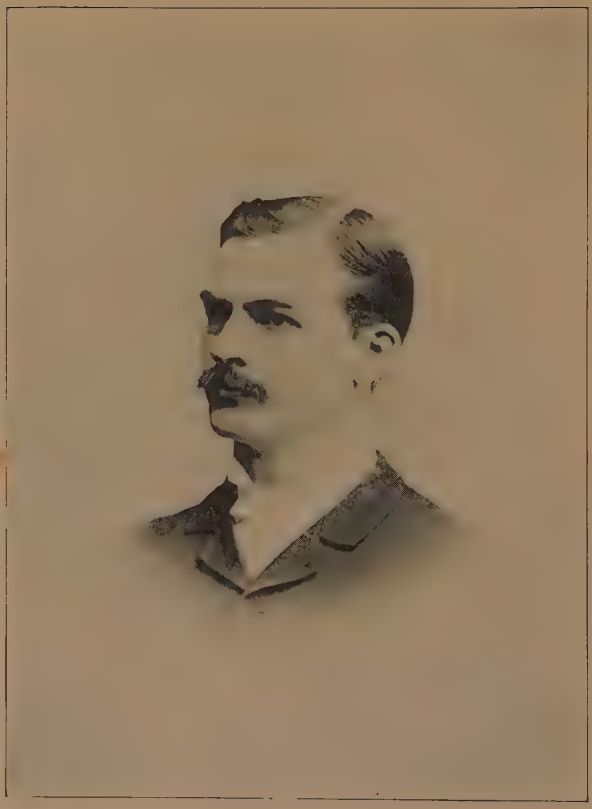

Efter tio år i Amerika

nade ej förrän klockan nio på kvällen, och detta stannade icke i North Evanston. Vad skulle den vithårige nykomlingen nu taga sig till? Att sitta på stationen hela tre timmar och känna huru hungern gnagde, det syntes honom omöjligt. För att fördriva tiden beslöt han sig för att gå till fots på banan till Clybourn Junction och invänta tåget där.

Kalle begav sig iväg utåt banan och kom snart till nämnda station, men ännu hade han mycket gott om tid och beslöt därför att fortsätta sin marsch till Ravenswood. Även dit kom han för tidigt, varför han utan avbrott fortsatte sin intressanta vandring förbi Summerdale och till Rose Hill. Banan gick på den tiden genom obebodda trakter. Endast vid stationerna funnos några stycken hus. Trakten var delvis sumpig, och grodorna underhöllo den enslige vandraren på banan med den bästa sång de kunde åstadkomma. Vid Rose Hill satte han sig för att invänta tåget och märkte då först att han var både hungrig och trött efter dagens arbete och sin strapats på banvallen.

Medan Kalle väntade och tog saken lugnt, kom ett ungt fästfolk gående och höll varandra kärleksfullt om livet. De sporde vart han ärnade sig, och Kalle sökte på bruten engelska göra reda för sig så tydligt som möjligt. Nu fick han emellertid veta, att det väntade tåget ej stannade

i Rose Hill, ej heller i Rodgers Park, ej heller i Calvary. Detta var sannerligen icke någon uppmuntran för den trötte och hungrige vandraren. Men han sökte visa sig modig och svarade friskt: "Då går jag till fots ända hem." De å sin sida låtsade sig tycka det var synd om honom.

Men den där fästmannen vid Rose Hill var en konstig fågel, tyckte Kalle, då han sedan reflekterade över hans beteende. Han bad nämligen Kalle att beledsaga hem hans fästmö, som bodde ett stycke bortåt utmed banan. Om han menade allvar eller ej, det kunde ej Kalle avgöra, ty han var ju ingen hjärterannsakare. Men, som han i alla sina dar sökt vara tjänstaktig och ibland sprungit andras ärenden utan att få varken tack eller lov, kunde han ju inte vägra främlingen denna lilla tjänst, ifall hans fästmö annars vore villig att anförtro sig åt en så obekant och så ovan kavaljer som Kalle. Emellertid gick det nu såsom det vanligen går för fästfolk, de ha så svårt att skiljas från varandra. När därför Kalle hade väntat länge nog, såsom han tyckte, sade han beslutsamt god natt, lämnade dem kärleken i våld och satte ut mot hemmet, under det visarne på klockan i Rose Hill skredo bortåt tio.

När Kalle hade hunnit till nuvarande Park Ridge rusade tåget förbi, med vilket han kunde ha åkt, om han hade väntat till dess avgång

från Chicago i stället för att giva sig ut på denna onödiga spatsertur efter dagens möda. Nära midnatt kom han hem. Tant hade gått där orolig timme efter timme och tittat genom fönstren efter Kalle, fruktande att han hade blivit överkörd av tåget eller fördärvad på verkstaden. Då han emellertid helt godmodigt berättade hur han hade förlorat tåget och beslutat gå samt måst gå mer än han hade ämnat, skrattade man åt honom och sade: "En sådan dum pojk". Men pojken åt mjölk och bröd, gick sedan till vila och nästa morgon kl. 6:15 stod han åter på perrongen vid North Evanston, redo att fara in till staden och göra ett nytt dagsverke.

TOLVTE KAPITLÖT

Slyngelåren

Varje gosse måste genomleva de så kallade slyngelåren, innan han bliver yngling och man. Slyngelåren äro ett genombrottsstadium, något som tillhör livets program och som ej kan undkommas.

Nya krafter giva sig tillkanna hos pojken. Han byter om röst och antager nya seder. Hans självmedvetenhet träder fram på nya sätt. Han bliver självgod, ofta mästrande och märkvärdig. Visserligen är han ännu bara en pojke, men vill omedelbart bliva man. Därför söker han lossa sin farkost från gamla förtöjningar och sätta ut till havs, dock utan att ha kursen klar eller känna till sjökortet.

Under denna för gossen så brydsamma och farliga tid behöver han mer än sedermera en vis faders goda råd samt en huld moders tålamod och kärlek. Men hennes smekningar passa ej, ty dem har han vuxit ifrån och dem föraktar han såsom tillhörande barnkammaren. Men vid denna tid uti Kalles utveckling voro hans föräldrar på andra sidan världshavet och kunde ej

utöva inflytande på honom, liksom han ej heller kunde stödja sig vid dem och kanske ej brydde sig om den saken. Onkel och tant kunde ej vara för honom vad hans föräldrar hade kunnat, om de hade varit bosatta i Amerika. Men de gjorde dock sitt allra bästa och övade tålamod med gossen, som av händelserna hade kastats in i deras hem och som de ej hade lust att utstöta.

Kalle dugde ej mycket till under slyngelåren, men han kunde tävla med de flesta vid matbordet och överträffa alla sina bekanta i att växa. Benkläderna och rockärmarna voro på den tiden alltid för korta. Väst och byxor ställde sig till varandra såsom den konkursmässiges debit och kredit. Hans fötter ville jämt och samt vara större än stövlarna, varför liktornar växte i kapp på tårna i hans trånga fotbonad. Händerna tycktes vara i vägen varhelst han sökte gömma dem. Om morgnarna, då han kom till verkstaden, togo spefulla kamrater fram tumstocken för att mäta Kalles längd och utröna huru mycket han vuxit under natten. När främmande kommo hem på besök, samtalade de om väderleken och om huru förfärligt Kalle växte. Små nosiga trasvargar ute på gatan tillropade honom: "Hello, Broomstick", och togo sedan till benen allt de orkade. Det var en prövningens tid, under vilken han utan eget förvållande

måste uppbära lidande och smälek från unga och gamla.

För att slippa undan någon smula av all denna smädelse sökte Kalle att sjunka ihop och gick krokig som ett frågetecken. Men så kom tant med sin stränga förmaning: "Rätta på dig, pojke!" När han då rättade upp sig, stod han där spenslig och högväxt igen och fick kanske om några minuter på nytt från näbbiga gatpojkar höra ett: "Hello, Broomstick" eller kanske någonting ännu mer försmädligt.

Kalle hade lätt för att lära och var vanligen ej rädd för arbete. Men under slyngelåren kom dock lättjan emellan och sökte slå honom i band. Under dess inflytande skolkade han ofta i sina göromål, slog dank och kanske ursäktade sig med att han ej tyckte om arbetet. Det tog länge innan Kalle övervunnit lättjan och lärde sig tycka om att vara sysselsatt med arbete, vilket är en sådan välsignelse för människan.

Kalle hade under slyngelåren friheten att själv förvalta sin lilla kassa, en uppgift som han dock ej var vuxen. Hans inkomster voro små och räckte knappt till för hans nödvändigaste behov. Och med slarvig förvaltning av den lilla inkomsten måste han ovillkorligen råka uti svårigheter. Kalle hade god smak för frukt, karameller, bakelser och annat namnam, och därför lät han sina slantar köpa sådant och be-

kymrade sig alls icke för framtida behov. Men omsider kom vintern med köld och snö. Kalle behövde nu varmare kläder, men han stod där med sommarplagg och tom plånbok. Minnet av förtärda bakelser och karameller kunde inte hålla honom varm, då nordan ven kring knutarna och piskade Kalles lekamen på vägen till och från arbetet. Och tants allvarsord i denna hans belägenhet voro nästan lika genomträngande som själva nordanvinden. Men de voro hälsosamma för pojken, som hade för stundens grynvälling slarvat bort sin lilla besparing. Emellertid enades onkel och tant om att låta Kalle låna några dollars, så att han kunde köpa det nödvändigaste, men det skedde under sträng befallning att betala summan i veckliga avbetalningar.

Under slyngelåren var Kalle ytterst vårdslös med avseende på sina kläder och sitt uppförande i allmänhet. Han satte mössan på ena örat, eller i nacken, eller på näsan, men aldrig rätt på huvudet som en mössa bör sitta. Han gick på gatorna med händerna i byxfickorna och såg vräkig ut, precis som en del tanklösa predikanter göra i predikstolen. Om en knapp gick ur rocken eller västen, fick den vara borta, ty den var ju umbärlig. Men om knappar sletos ur byxorna, trängde han vanligen en spik eller skruv genom tyget och knäppte hängslena på

dessa. Detta var Kalles egen uppfinning. Om han rev sönder rockärmen eller någon annan del av sina kläder, lagade han det med limborsten, trots det att han från barndomen hade uppfostrats till skräddare. Ja, han var riktigt uppfinningsrik i fråga om att krångla sig fram med sina trasor.

Kalle försummade totalt all läsning under denna tid. Han brydde sig varken om tidningar eller böcker. På lediga stunder tyckte han bäst om att stå vid gatuhörnen, tälja på en pinne och lyssna till andra slynglars prat om smuts samt deras skryt och lögner. Kalle hade aldrig mycket att säga i sådant sällskap, men öron hade han och lärde sig därför mycken odygd. Vid gatuhörnen lärde han sig bland annat att tända cigaretter och odla smak för tobak, en osed som sedan hängde med under en följd av år. Det fattades föga att Kalle vid denna tid av sitt liv hade blivit en den förlorade sonens stallbroder.

Många olika, starka strömningar genomilade Kalles unga själ under hans genombrottsår. Störtsjöarna skummade och fräste och voro fulla av faror för den unge seglaren på tidshavet. De voro dock oundvikliga, i verkligheten också nyttiga, ty det var uti dessa erfarenheter gossen skulle härdas för livets förestående kamp och strid. Här måste han lära sig skilja mellan ont och gott samt att frivilligt välja det senare. I

dessa erfarenheter måste metallen, varav karaktären skulle gjutas, mottaga sin förberedande luttring. Emellertid var Kalle under denna tid mycket ombytlig. Först ville han ett, sedan ett annat, ibland visste han ej vad han ville, var likgiltig för allt och alla, för Gud och för sig själv. Stundom ruskade han upp sig en smula och gjorde en svag ansats att komma framåt, fattade tag i en bok och läste eller kanske bara bläddrade igenom några kapitel i densamma. Han gjorde försök att lära någonting. Men snart sjönk han ned i modlöshet igen och lät farkosten driva.

Slutligen brast vårdslöshetens och slöhetens trånga, tryckande band. En ny tid inträdde. Ynglingen framträdde med en ynglings later. Nu blev Kalle på en gång noga med kläderna. Han kammade håret väl, putsade naglarna och vårdade sig om tänderna. Han rakade sig oftare än han behövde. Han plågades av snedgångna skor och ville gärna skaffa sig handskar, men kassan tillät ej sådan lyx. Det gällde fara varsamt fram. Dock var det nog bara den svaga kassan som hindrade Kalle att på en gång bliva en fullfjädrad sprätt. Ja, i detta avseende genomgick Kalle en riktig omvändelse på en mycket kort tid.

Sina begär efter prydnader sökte han tillfredsställa, ungefär lika tanklöst som han förut

hade sökt tillfredsställa sin smak för sötsaker och namnam. Sålunda stod han en kväll på väg från arbetet och lyssnade till en munvig krämare vid ett gatuhörn, som sålde knappar och ringar till de förbigående. Nu hade Kalle ett gynnsamt tillfälle att skaffa sig en "äkta guldring" för ett rampris, bara tjugufem cents av sina hårt förvärvade slantar. En "äkta ädelsten" var ock infattad i densamma, visserligen smutsbrun till färgen, men den var nog äkta ändå, ty mannen kunde väl inte stå och ljuga så där i offentligheten. Den slipade krämaren pratade ut sina varor till arbetarne, som kommo från verkstäderna däromkring. Han försäkrade att ringen var fjorton karat. Han ville inte ljuga, och påstå att den var aderton, sade han, men fjorton karat är nog rent guld för vilken millionär som helst att bära på sitt finger. Och ädelstenen var av sällsynt art, mer värdefull än en diamant. Att han bortslopade sina ringar och knappar på detta sätt berodde därpå att han hade lyckats importera dem tullfritt från Australien och hellre sålde dem direkt till folket än till någon rik firma, som skulle göra sig än mer förmögen på affären.

Då Kalle erlade klingande silver för ringen och satte den på sitt lillfinger, försäkrade den munvige skojaren: "Unge man, du har i dag lagt grunden till din förmögenhet. Lyckas du

göra många liknande affärer, behöver du inte länge arbeta i de sotiga fabrikerna i Chicago".

Det lät hoppingivande, och Kalle fortsatte färden hemåt under känslan av att han kommit upp till högre nivå, sedan han nu bar ring på fingret med äkta ädelsten uti.

Men hemma vågade Kalle ej omtala den lysande affär han gjort. Därför bar han ringen i byxfickan när han var hemma. Men då han for till och från arbetet eller då han satt i skolhuset och lyssnade till predikan eller var ute någonstans bland ungdomskamrater, bar han alltid ringen på vänstra handens lillfinger. Det gick någon vecka, men sedan förlorade ringen sin ursprungliga glans och inga försök att polera fram den forna härligheten lyckades. Ringen var och förblev svartgrön. En solig sommarmorgon, då Kalle gick till sitt arbete, slungade han harmsen den grönaktiga ringen i en ännu grönare vattenpuss vid vägkanten nära järnvägsstationen i North Evanston, där den förmodligen fick ligga i den stilla ro den förtjänade.

Om det förekom något inre sammanhang mellan den märkvärdiga ringen och kärleken, det är icke riktigt klart, men i alla fall blev Kalle vid samma tid likasom förälskad uti en rund, rosenröd blond, som hade tillryggalagt nära dubbelt så många år på levnadsbanan som Kalle själv hade gjort. Det var en ny och rar erfa-

renhet. Aldrig tillförne hade hans hjärta på det sättet klibbats fast vid någon av det täcka könet. Ej heller hade han tänkt på att detta skulle vara en möjlighet, men nu var han likväl i en sorts oförklarlig berusning. Om folk observerade det eller ej, det kan ej författaren avgöra. Men konstigt var det i alla fall för Kalle under dessa dagar. Han hade aldrig växlat ett ord med denna sin gudinna, och aldrig kommo de till samtal om hans glödande känslor för henne eller om någonting annat heller. Hon framlevde nog sina dagar i stor okunnighet om Kalles berusande kärlek och gick därmed förlustig den munterhet och trevnad hon borde fått av denna händelse. Emellertid varade icke denna ungdomliga berusning många veckor. Den blåste bort lika hastigt som den hade kommit. Den var emellertid ett intressant fastän flyktigt moment i Kalles utvecklingsprocess, som sedan under åren hos honom framlockade månget löje, och kanske detta var dess viktigaste uppgift efter allt.

En klar och vacker söndagsmorgon, vid första maj 1881, skulle Kalle fara in till Chicago för att uträtta ett viktigt ärende för onkel. Denna extra resa till staden föll honom väl i smaken, ty det var första gången han haft tillfälle att vara i Chicago en söndag, sedan han hade flyttat ut till North Evanston. Klockan en kvart efter

sex på morgonen gick dåtidens enda söndagståg till staden. Kalle skulle först uträtta ärendet hos vederbörande uppe på Sedgewick Street nära Chicago Avenue. Sedan ämnade han besöka kyrkan på North Franklin Street och så resa hem med tåget, som lämnade Chicago kl. ett på dagen. Detta var programmet, som förelades och som Kalle ämnade följa utan avvikelse.

I undervåningen uti ett enkelt trähus vid "Bredbergs kyrka" på Sedgewick Street bodde personen, till vilken Kalle skulle framföra onkelns instruktioner. Där nere träffade han mannen ifråga tillsammans med några stycken okammade och vardagsklädda karlar, vilka spelade kort vid ett bord och hade ölkruset framför sig. Ärendet uträttades på en minut, men karlarna bådo den besökande att slå sig ned en stund, vilket han ock gjorde, betraktande deras kortspel som för honom var ett alldeles obekant spel och tidsfördriv. Bäst de spelade togo de sig en klunk ur ölkruset, och när det blev torrt, sände de till krogen för att få det påfyllt igen. Det var skummande "Bock Beer" de drucko med sådan smak. Nu måste Kalle smaka, menade karlarna, och någon tog fram ett glas från skåpet och fyllde i, likasom det hade varit för simpelt att bjuda främmande dricka ur kruset. Kalle ursäktade sig men nästan skämdes att bekänna det han i hela sin tid aldrig hade druc-

kit ett glas öl. Karlarna insisterade emellertid såsom en man, så att Kalle till sist med låtsad karlavulenhet tömde sitt glas och torkade sig om munnen. Drycken var kall och läskande, men smaken var bitter.

Det var konstigt allt detta ändå, tyckte Kalle. Här hade man kortleken som sin postilla på sabbatsmorgonen. Här drack man och svor i kapp. Sådant hade Kalle aldrig förr sett i något hem, varken i Sverige eller Amerika. Det var ju krogen och fyllan under hemmets tak och det på självaste söndagen, då hederligt folk brukade kläda upp sig och gå till kyrkan. Men Kalle var naturligtvis för ung och blyg för att uttala vad han kände inom sig. Om en stund bjödo de honom med till en bekant, och han gjorde sällskap. Men som de gingo bortåt floden på Chicago Avenue, började Kalle känna ölets verkningar i "den övre våningen". Benen blevo besynnerligt svaga och stegen osäkra. Då bemannade han sig, sade ett hastigt farväl till karlarna och styrde stegen tillbaka till järnvägsstationen. Såunda löstes han från dessa lockande skalkar, i vilkas sällskap han annars kanske före kvällen hade blivit full som ett svin.

Kalle skulle ju ha gått till missionskyrkan, men han kände tydligt på sig, att det skulle ha väckt uppseende, om han såsom överlastad hade kommit till gudstjänsten. Han styrde därför

sina steg till järnvägsstationen. Ölet verkade mer och mer. Trottoaren på Wells Street var ej bred nog, lyktstolparna stodo i vägen, och allt emellanåt ville det överbalansera för den överlastade. Gärna hade han velat krypa in i en trappuppgång för att vila och sova, men han trälade sig dock fram och kom slutligen till North Western järnvägsstation, som på den tiden var belägen vid hörnet av Wells och Kinzie gatorna. Där slog han sig ner i en soffa och slumrade in.

Huru länge Kalle hade sovit, då ordningsmannen väckte honom, är ej bekant. Emellertid körde han ut honom från stationen. Kalle åtlydde raglande men smög sig strax in genom en annan dörr samt lyckades komma in på tåget, där han i ett hörn fortsatte sin slummer.

På den tiden avgick dagligen ett s. k. begravningståg från denna station ut till Rose Hill och Calvary gravgårdar, som då voro belägna långt utanför stadsgränsen. Vägarna dit ut voro så gott som ofarbara. Därför fördes liken dit på tåget, och de sörjande följde med som passagerare. Tåget brukade hava ett dussin järnvägsvagnar, fullpackade med sörjande, samt därjämte tre vagnar för andra passagerare, som ämnade sig till de olika stationerna utmed banan. De första tre vagnarna voro avsedda för

dessa, och de gingo ända till Winetka, medan de övriga avkopplades i Calvary.

I sin dåsighet frågade Kalle icke efter var han slog sig ner, ej heller såg han efter vilka som kommo eller gingo. Han somnade i sitt hörn. Då han omsider vaknade, befann han sig alldeles ensam i vagnen, som tillsammans med de övriga begravningsvagnarna hade inväxlats på ett sidospår vid Calgary gravgård. När han såg ut, varsnade han bara gravvårdar och kors men icke en levande människa. Här var han lämnad allena vid dödens boning. Och ruset hade förorsakat detta. Här var någonting att tänka på, och tankarna tycktes på en gång ha gjort Kalle nykter. Han sprang ut och såg utåt banan. Långt i fjärran kunde han märka en liten rökstrimma på himlen efter lokomotivet, som förmodligen redan hade fört de övriga vagnarna till bestämmelseorten.

Som det på den tiden ej gick något annat tåg norrut på hela dagen och det ej heller fanns spårvagnar eller andra fortskaffningsmedel, måste Kalle med "apostlahästarna" taga sig fram till North Evanston. Detta var ju efter allt ett ganska lindrigt straff, ty dagen var idel solljus och behag. Och dessutom var det så mycket säkrare, att alla spår av ruset avlägsnades tills han komme hem, där han ju inför onkel och tant måste avlägga någon slags för-

Det gamla missionshuset i Chicago

klaring över orsaken att han ej hade kommit hem med tåget. Han önskade nämligen för ingen del låta dem förstå att han varit rusig.

Frampå söndagseftermiddagen kom Kalle gående helt makligt, men hungrig som en varg. Han förklarade nu, huru det där folket på Sedgewick Street hade narrat honom att stanna, tills det blev för sent att gå till kyrkan, samt att han hade gått in i en av begravningsvagnarna på tåget och vid Calvary hade försummat att i tid byta om vagn samt på det sättet blivit efter och sedan måst gå till fots hem. Detta var ju sant, men det var ej hela sanningen. Onkel och tant voro emellertid nöjda med denna förklaring, och Kalle behövde aldrig berätta, huru han denna sabbatsmorgon hade fått sitt första rus, vilket, som bättre var, även blev hans sista. Visserligen läppjade han någon gång sedan på ölglaset, men aldrig mer drack han ett glas öl på en gång och behövde heller aldrig mer göra den rusiges förnedrande erfarenheter.

Kalle var emellertid under sin uppväxtår omgiven av arbetskamrater, vilka begagnade starkvaror både "måttligt" och omåttligt. Under en tid brukade han själv intaga sina middagar på en krog, där man även hade matservering, vilket var mycket vanligt på den tiden. Men de starkaste drycker han vid sådana tillfällen begagnade voro "pop" och "ginger ale".

Under slyngelåren och ibland även sedermera hava pojkarna alltid sina säregna sätt att resonera, ordna och planlägga. De förstöra ofta tjugufem cents för att kunna spara fem. De gå gärna en lång omväg för nöjet att åka en liten bit. De hoppa på alla fordon och riskera därvid både liv och lem. Och som pojkar i allmänhet voro, sådan var också Kalle under denna tid av sin utveckling.

Vid ett tillfälle sände man honom ut i staden ett ärende. Det var ett gott stycke att gå. Men Kalle gjorde vägen än längre genom att gå ned på järnvägen och följa densamma, i förhoppning att där möjligen kunna hoppa på något lokomotiv eller något godståg och sålunda stjäla sig till skjuts åtminstone ett stycke. Då han på Pennsylvania-banan söder ifrån närmade sig den gamla Union Depot vid Canal Street kom äntligen ett inlöpande passageraretåg. Kalle beslutade att kasta sig upp på detsamma och började springa vid tågets sida för att få tag uti handtaget och så komma med. Men tåget hade större hastighet än Kalle beräknade. Dock lyckades han gripa fast i första handtaget på en av vagnarna. Av tågets fart rycktes han med men blev ej uppslungad på trappsteget, såsom han hoppades, utan slängdes i stället obarmhärtigt mot sidan av vagnen och nödgades släppa sitt tag, varpå han föll hjälplöst till marken.

Kalle föll med en egendomlig svängning och kom med båda benen under järnvägsvagnen, just som de första hjulen hade passerat. Av farten bokstavligen snurrade han runt på ryggen och kom så lyckligtvis undan, men olyckan var dock så nära, att hjulen revo sönder hans benkläder och gåvo Kalle ett lindrigt slag på ena knäskålen.

Händelsen inträffade på några sekunder. Med klappande hjärta steg Kalle hastigt upp och tog några långa steg för att komma bort ifrån banan. Ty han ville ej komma i samtal med några stycken järnvägsarbetare, vilka hade bevittnat händelsen. Kalle hade fått nog för denna gång. Uppkommen på gatan tackade han sin faders och moders Gud, som på detta underbara sätt hade räddat honom från att bliva en krympling eller kanske då och där förlora livet.

TRETTONDE KAPITLET

Stora förändringar

Ungefär tre års tid hade Kalle haft sitt hem hos onkel och tant. Han hade blivit väl hemmastadd och trivdes utmärkt i det idylliska North Evanston. Nu måste han emellertid bryta upp och flytta till Chicago, till släktingar boende på söder i den stora staden. Denna flyttning var en överenskommelse mellan släktingarna i Evanston och i Chicago och var ej hans fria val. Deras goda avsikter med denna arrangering betvivlades ej, och ingen egentlig skada skedde genom den nya anordningen, men likväl flyttades han även nu såsom ett viljelöst föremål och placerades var andra människor ansågo att han borde vara, möjligen där han var till minsta besvär.

Kalles flyttning var en mycket lättvindig handling, ty han hade ej stort mer att flytta än det han gick och stod uti. Under sista aftonen i hemmet i Evanston lade han ihop några saker, vilka han kunde kalla sina, virade in dem i ett tidningspapper och gick till vila. I tidiga morgonstunden följande dag var han uppe som van-

ligt och åt frukost. Så tackade han onkel och tant för gott härberge och för visad välvilja, sade ett fåordigt farväl till kusinerna, tog sin paket och gick till arbete som vanligt.

Aldrig hade han såsom denna morgon känt saknaden av föräldrar och föräldrahem. Han tyckte sig ej höra hemma någonstädes. Och ingen skulle väl ha saknat honom mycket, om han hade försvunnit från skådebanan. Men dessa melankoliska stämningar blåste bort på vägen till stationen. Kalle skötte sedan under dagen sitt arbete på verkstaden, precis som om intet nytt hade varit i görningen.

När kvällen kom, tog han sin paket under armen och styrde stegen till sitt blivande hem å 2977 S. La Salle Street. Där bodde en yngre tant och en onkel, som voro så gott som nygifta. De hade en lägenhet på fyra enkla rum på andra våningen, belägen snett över gatan från det gamla Missionstabernaklet vid Trettionde och La Salle gatorna. Inga sorgetårar flödade, då Kalle lämnade Evanston, och inga glädjetårar runno vid hans ankomst till det nya hemmet. Flyttningen gick helt affärsmässigt till. Och dock blev han så hjärtligt mottagen vid ankomsten till sitt blivande hem i Chicago som han rimligtvis kunde vänta.

Även här fick Kalle bo hos hyggliga och kristna människor och var i så trygg omgivning som

han kunde finna någonstädes. Men det idylliska Evanston med dess villor och stora, vackra gårdar var dock för alltid borta. I stället bodde nu Kalle inpå dörrarna till en eländig krog, där högljutt sorl, gräl och slagsmål hörde till ordningen om kvällarna och långt inpå nätterna. Hela distriktet var ej vidare angenämt, dock bodde då ännu rätt många hyggliga svenska arbetare och annat ordentligt folk där i trakten, vilka likväl sedermera utflyttade för den alltjämt påträngande negerrasens skull.

Kalle fortsatte att arbeta för samma firma, som dock hade flyttat sin verkstad till South Clinton Street. Kalles onkel i Evanston var delägare i firman. Nu inträffade att hans kompanjon insjuknade och dog, vilket omsider medförde omläggning av affären samt dess övertagande i andra händer. En munvig amerikan, som hade stora planer och ljusa förhoppningar men litet kapital, lyckades på otroligt goda villkor att få övertaga affären. Han lovade hela arbetsskaran hederligt bemötande, stadigt arbete och god betalning, samt lyckades därigenom förmå dem att stanna kvar i sina respektiva platser.

Det dröjde emellertid ej länge, förrän man märkte att affären ej var i säkra händer och att arbetarnes ställning hade betydligt försämrats. Avlöningen betalades ej punktligt. Men den nye ägaren bad vänligt om överseende med detta

förhållande och försäkrade att det skulle bliva bättre i det avseendet efter de första sex månaderna, ty då väntade han få loss ett stort kapital för affären. Under dessa förespeglingar knogade arbetarne troget och nöjde sig med att på avlöningsdagarna få ut blott hälvten eller ännu mindre av sin arbetsförtjänst. En och annan lämnade och sökte annat arbete, men de flesta stannade enfaldigt och plikttroget kvar i hopp om att bättre tider skulle komma. Och Kalle var en bland dessa enfaldiga.

Under tiden kom regelbundet en korpulent advokat på besök till kontoret och hade långa överläggningar med ägaren. En viss hemlighetsfullhet beslöjade hela affären. Ägaren, som gick där och tassade såsom en katt, gav ej arbetarne det bästa intrycket. Så började emellertid helt oväntat en stark utskeppning, vilket tydde på att affären piggade upp sig. Nu hoppades arbetarne att det ändå skulle bliva bättre inkomster för ägaren och för dem själva. Men så en eftermiddag utskeppades även en del halvfärdigt arbete, och i kvällningen, just som arbetarne skulle gå hem, kommo andra arbetets söner för att taga ner en del maskiner, ehuru det föregavs att det bara var fråga om att under natten göra några nödvändiga omflyttningar och reparationer på maskinerna. När arbetareskaran följande morgon kom till verkstaden var

den stängd, och polis bevakade byggnaden. Den tassande och munvige ägaren hade gjort konkurs.

Nu kunde arbetarne tydligt genomskåda hela bedrägeriet. Det var planlagt från början att kugga arbetare och så många andra fordringsägare, som möjligen kunde kuggas. Ägaren var borta och ingen visste var han uppehöll sig. Den korpulente advokaten satt på sitt kontor nere i staden och såg oskyldig ut samt uttryckte sin sorg över att det gått på det sättet för de trogna arbetarne.

När affären stängdes hade samtliga arbetare närmare tio tusen dollars innestående. Kalle, som på den tiden hade arbetat för en dollar om dagen, hade icke mindre än omkring två hundra dollars att fordra. Om affären hade gått med förlust och det förövrigt hade varit rent spel i leken, hade hela arbetsskaran förmodligen tagit saken lugnt. Men här förelåg ett väl planlagt och målmedvetet bedrägeri, en usel skurks handling. Icke underligt om deras blod var sjudande i de dagarna. Och hade deras bedragare visat sig, hade han säkerligen behövt polisbevakning för att ej bliva föremål för angrepp.

Icke en cent av arbetarnes innestående fordringar utbetalades. De skramlade en liten summa och engagerade en advokat för att övervaka deras intressen. Men det var för sent nu,

ty allt var på förhand ordnat till bedragarens fördel. Den tidens lagar skyddade ej arbetarens intressen, såsom nu är fallet, gent emot övervåld och orättvisor. Därför kunde sådana skurkstreck som de nu nämnda begås av samvetslösa skojare, och icke sällan inträffade dylikt i affärsvärlden. Den svage fick sitta emellan. Dock säger den goda boken: "Den lön, I haven förhållit arbetarne, ropar över eder och arbetarnes rop hava kommit till Herren Sebaots öron." Sannerligen en högre och slutlig rättvisa behöves, ty den mänskliga slumrar ofta.

Kalles hela innestående belopp, en riktig förmögenhet för honom, hade nu på en gång dunstat bort. Han hade under tiden åsamkat sig skuld för logi och mat och var nu dessutom alldeles barsliten. Nu var han också utan arbete. Tiderna voro ej goda. Kalle, som varken var pojke eller man, utan ännu kämpade uti slyngelåren, var ej hemma i något yrke. Han passade därför ej någonstädes. Förgäves sökte han arbete i fabriker av alla tänkbara slag, vid husbyggen och på gatan. Han sökte även arbete genom vänners bemedling, men utan önskat resultat.

Några släktingar förbarmade sig emellertid över honom och skramlade en liten summa samt köpte en kostym och andra nödvändiga klädespersedlar för den trasige och arbetslöse. Deras

välvillighet medförde en tillfällig ljusning för Kalle, fastän han just ej gladdes över att på detta sätt behöva taga emot almosor av barmhärtiga människor. Han var villig att arbeta, om han bara hade kunnat få någonting att göra.

Efter en hel dags fruktlöst sökande gick han över floden på Adertonde gatan. Han ställde sig vid relingen och såg ner i det grumliga vattnet. Tanken på sitt fruktlösa sökande efter arbete och minnet av förlusten av sin hos förre arbetsgivaren innestående penningesumma gjorde honom dyster och bitter. "Hela tillvaron är en förbannelse, och det vore verkligen förståndigt att rätt här göra slut på densamma", viskade det i Kalles inre. Men strax rättade han på sig och sade halvhögt: "Nej, aldrig!" Därpå satte han ut med raska steg mot hemmet och sökte vissla en ton till humörets uppfriskande.

Efter ungefär tre månaders fruktlöst sökande efter arbete lyckades Kalle slutligen få anställning hos firman Melville Clark på South Canal Street, nära Sextonde gatan. Detta verkade ofantligt upplivande på honom. Han började se framtiden ljusare och trodde icke längre, att han av Försynen var dömd att tigga sitt bröd. Han grep därför an sitt arbete med hänförelse, fast besluten att snarast möjligt betala sina tryckande skulder.

Efter några månaders arbete hade Kalle lyc-

kats betala sina skulder och kunde därjämte sända hem en liten summa till föräldrarna i Sverige samt hade även en slant att lägga i kollekten, då han om söndagarna besökte gudstjänsterna i det gamla Missionstabernaklet. Han köpte bättre kläder och kände sig stå i nivå med andra hederliga människor. Hans stora frestelse blev nu att kläda sig för fint och leva för lyxfullt. Men även detta var ett övergående moment uti hans utveckling.

Människans utveckling sker sakta. Det är ett ständigt växande. Under livets bittra och ljusa erfarenheter går hon från det ena stadiet till det andra. De växlande erfarenheterna äro en god läromästare. Och då hon vid mognare år ser tillbaka på vägen hon vandrat och de rön hon gjort, märker hon tydligt, att hela livet har varit hennes skola.

Barnet framlever sina år uti orubblig tro på föräldrarna och på deras tro. Aldrig sätter det ifråga, huruvida föräldrar och lärare hava en rätt åskådning om livet och om tingen eller ej. Men omsider kommer behovet av att förstå och att granska. I detta sammanhang brukar också frågan om Gud och om människosjälen tränga sig till fronten och kräva lösning. Gossen och flickan, kanske rättare ynglingen och jungfrun, måste komma till en personlig avgörelse med avseende på sin ställning till Gud, som de allt

ifrån sin barndom hava trott på, emedan föräldrarna hava så gjort, snarare än därför att de själva lärt känna honom såsom sin Gud.

I likhet med så många andra hade Kalle under uppväxtåren låtit beröva sig sin barndomstro, fastän han ej hade kastat sig i utsvävningar och tygellöst leverne. Men världslivets allmänna nöjen, som ej se så farliga ut, och världsligt sinnade kamrater drogo honom dock allt längre och längre ut. Hans samvete varnade honom för farorna och för överträdarens väg. Tvenne makter, det goda och det onda, kämpade allvarliga strider om herraväldet över "staden Människosjäl". Kalle gick i kyrkan regelbundet. Om pastorns budskap var närgående och rannsakande, kände han sig förkrossad och olycklig. Var budskapet däremot ljuvligt och uppmjukande, värmdes hans känslor och han var liksom färdig att kasta sig ned vid Förbarmarens kors. Han tyckte sig stå vid själva porten till en lycklig nådens värld, men vågade ej klappa på och begära inträde.

Medan han stod i sitt arbete en dag kommo dessa ord för honom med underbar makt: "Den rättfärdige skall leva av tro". Han fattade mod och tackade Gud. Dimmorna hade skingrats. Hela eftermiddagen var det sång uti hans själ. Men han var för blyg att nämna om saken till någon i arbetet och uti hemmet. Han ville be-

känna, men vågade icke. Och om några dagar var det ljuvliga intrycket borta och det var åter mörkt i hans inre värld.

På eftervintern år 1885 under pastor F. M. Johnsons verksamhet, pågick en andlig väckelse bland folket som brukade samlas i Missionstabernaklet på söder i Chicago. Under denna väckelsevåg kom även Kalle till ett avgörande med avseende på sin själs ställning till Frälsaren. Han hade då nyss fyllt sina sjutton år. I och med nämnda religiösa uppvaknande väcktes även läslust och ambition. Det var som om hans slumrande själskrafter på en gång hade vaknat. Kalle blev i mer än ett avseende en ny människa.

På hösten 1889 kom Kalle av en särskild anledning att med sina tankar förflyttas till hemlandet i Högan Nord, och med detsamma vaknade en oemotståndlig lust att hälsa på i föräldrahemmet. Det blev visst för honom, att nu vore rätta tiden att göra en sådan resa. Sålunda fattade han beslutet att fira nästföljande jul i sin fädernebygd.

Kalle var då närmare tjugutvå år gammal. Han hade dragit sig genom hundåren i Amerika och hade nu inkomster, så att han vågade företaga resan. Han fick till ressällskap en Kalle Gustafson från sin hemsocken samt en Anders

Anderson från Värmland, båda goda vänner från Chicago.

Utrustningen för en sådan resa var en bagatell. Vid tågets avgång från Chicago voro allehanda smålänningar och värmlänningar samt annat hyggligt folk tillstädes för att lyckönska dem på resan, vifta farväl och skicka hälsningar till hela Sverige. Farväl, farväl!

De tre unga männen tråkade sig fram i sittande ställning till New York, ty sovvagnsbekvämlighet var en lyx, som ingen av dessa resenärer för ett ögonblick hade tänkt att kosta på sig. De kommo ock lyckligt fram, ehuru både trötta, dammiga och sotiga.

Vid fyratiden på morgonen den sjätte december lät Cunardlinjens ångare Etruria höra sina långdragna signaler, tillkännagivande sin avgång. Man ville litet till mans se avfärden och stod därför på däck, kuttrade och frös i den isande morgonluften.

Resan över Atlanten, över England och Nordsjön erbjöd inga ovanliga erfarenheter, som förtjäna att relateras. Tusentals tredje klass passagerare ha gjort en liknande resa och hava haft ungefär enahanda erfarenheter. Kanske även läsaren är en bland dessa.

Tre dagar före jul anlände sällskapet till Göteborg. Den svenska kusten låg vitklädd i nyfallen snö, så uppbyggligt ren och vacker.

Själva landskapet och icke minst den livliga handels- och sjöfartsstaden buro tydligt vittne om den stora högtidens annalkande. Det föreföll Kalle efter hans tioåriga bortovaro som om Sverige hade en oanad härlighet att bjuda sina hemkommande söner på vid detta tillfälle. Huru annorlunda det kändes att komma hem än att resa bort! Huru förhållandena hade ändrats på tio år och huru blicken hade vidgats och klarnat!

Varken Kalle eller hans reskamrater från Chicago hade underrättat någon i hembygden om sina planer att fira jul under det gamla hemmets tak. De hade nämligen ämnat att fullständigt överraska sina närmaste anhöriga. Men modet svek dem i Göteborg. De nästan kände det grymt att komma hem utan föregående varning, varför de med telegram underrättade, att de redan befunno sig på svensk mark samt att de ämnade "doppa i grytan" och äta julgröt och lutfisk hemma.

Författarens penna vill ej låna sin tjänst till en beskrivning av ögonblicket, då Kalle på själva julaftonen efter en tioårig bortovaro åter träffade sina kära föräldrar och syskon.

Föräldrarna hade under Kalles bortovaro fått några nya fåror och djupare veck i anletet samt något grått stänk på hjässan. Men fadern var nu befriad från sin sjukdom. Modern hade blivit av med fallandesjukan. Systrarna hade bli-

vit unga damer, och brodern, som låg i vaggan då Kalle reste, var nu en reslig pojke, ungefär i samma ålder som Kalle var, då han lämnade Sverige. Kalle själv var en reslig ung man på tjugutvå år, klädd i amerikanska kläder, bestod sig dessutom med försvarliga mustascher och begagnade glasögon.

Den sköna julhögtiden i gamla Sverige blev tusenfaldigt skön vid detta tillfälle, ty Kalle och hans föräldrar och syskon fingo fira den tillsammans, den första gången på tio år, och det blev även den sista.

Vid julottan satt Kalle en andäktig åhörare uti sin barndoms gamla kyrka. Stämningen var högtidlig och skön, men knappt uti den grad som Kalle hade väntat att den skulle vara. Minnen från föregående julottegudstjänster i Marbäck hade förespeglat honom en större högtidlighet än den han vid detta tillfälle förnam. Ljusen tindrade och blinkade vackert, och kyrkväktaren snoppade dem såsom det behövdes, precis såsom i fordom timma. Psalmsången ljöd till orgelns toner från orgelläktaren, där socknens skollärare och klockare, Fredrick Sundberg, spelade de gamla kända psalmerna i sakta tempo. Men klockarens broder, kyrkoherde Axel Sundberg, hade blivit befordrad till större pastorat, varför tjänsten förrättades av den för Kalle obekante kyrkoherde Löfgren.

Intrycket blev, såsom redan är sagt, ej precis vad Kalle hade väntat. Men detta berodde troligen på förändringar, vilka under åren hade inträtt hos honom själv. Han hade tillbringat tio av sina viktigaste daningsår uti ett främmande land och under den tiden levat under storstadsförhållanden samt blivit införlivad uti en friare kyrklig verksamhet än den statskyrkan i Sverige vid den tiden representerade. Den tjugutvåårige ynglingen från Amerika var helt olika den elvaårige gossen som hade utvandrat. Han såg nu med andra ögon och hörde med andra öron. De mellanliggande utvecklingsåren hade omskapat honom, vilket ju var både naturligt och nödvändigt.

Mitt under gudstjänsten ilade Kalles tankar bort till det stora föregångslandet i väster, till Chicago och till missionskyrkan på norr i nämnda stad, som var Kalles kyrkliga hem på den tiden. Där hade han mången julotta varit närvarande och hört den reslige pastor C. A. Björk, predikaren med Guds nåde, förkunna ordet för stora skaror. Där hade han brukat lyssna till den stora kören, som under N. R. Göransons ferma ledning sjöng det glada budskapet harmoniskt och väl. Där hade han varit med vid den väldiga söndagsskolans imponerande julfester och njutit av dess rika program, som leddes med säker hand av den välkände förestån-

daren A. V. Julin. Och allt var på den tiden lika svenskt i den kyrkan som det var i Sverige.

Kalle kom emellertid snart tillbaka från sin tankeresa till Chicago och var med kropp och själ närvarande i den gamla kyrkan i Marbäcks socken. Han förstod emellertid nu bättre än någonsin, att han hade blivit rätt grundligt amerikaniserad som en följd av vistelsen i Amerika och att det landet hade en väldig dragning på hans sinne. Han hörde hemma på andra sidan havet.

I kyrkan såg Kalle många gamla kända pilgrimer, ehuru de hade grånat och fårats märkbart under Kalles bortovaro. Där såg han även ett yngre och ett medelålders släkte, många gamla skolkamrater, som han knappt kände igen. De forna pojkarna sågo nu manhaftiga ut, bestodo sig med skägg av något slag och höllo på att bliva män i staten. Och de forna skolflickorna trippade inte nu så lekfullt som förr, de hade fått annat utseende och hade andra later.

Framme i kyrkan sitter Petter Anders i Eket, och på andra sidan gången, på fruntimmerssidan, sitter hans bättre hälvt med bomullsschalett på huvudet väl knuten under hakan. Där sitter Carl Johan i Biarp och Gustaf i Smedstorp och Carl Johan i Berg och t. o. m. Peter i Carlstorp. Där sitter också Kalle Rikt och

Johan i Kvarnen. Där är också Notåsa-folket och Lilla Högaskog-folket, Limna-folket och mjölnaren i Stalpet med flera samt reskamraten Kalle Gustafson från Chicago och hans gamla far Gustaf i Kvarnhemmet. Förövrigt var ju nämndemannen och kyrkovärden där samt ett vackert stänk av herrskap ifrån Fagerhullt, från Vrangsjö, från Herrestad och från Öringe. Ty herrskap behöver ju också höra nådens budskap från höjden likaväl som allmogefolket.

Efter gudstjänstens slut omringade folket de hemkomna "amerikanarne" ute på kyrkbacken. I den lätta, nyfallna snön och uti den friska morgonluften hälsades det och pratades, nya bekantskaper stiftades och gammal bekantskap förnyades. De undersamma sockenborna hade väl stått där till middagen, om det så hade varit, för att utfråga allt möjligt om Amerika och om vänner och bekanta därborta. I sina bastanta stövlar och kängor kände de ej kölden på backen såsom Kalle gjorde, där han stod i sina amerikanska snörskor med jämförelsevis tunna bottnar. Och Johans i Kvarnen lille pojke, som också var intresserad, anmärkte förvånad: "Se, han har ju bara pjäxor".

Sedan de båda "amerikanerna" hade på beställning hållit ett litet samtal med varandra på engelska språket om hur trevligt det var att komma hem till jul och åhörarne förundrat sig

över att så konstiga ljud kunde ha någon förnuftig mening, sade de adjö och var och en gick hem till sitt för att äta frukost, bestående av lutfisk, fläsksylta och annan god julmat. Men Kalle Gustafson vände sig om, såsom om han hade glömt något, och tillropade sin reskamrat från Amerika ett ljudeligt "Merry Christmas!" Och denne tog till sin svenska och svarade artigt: "Tack, tack! God jul!" Julhögtiden blev också för dem båda en glad jul och en god jul.